

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**EBEVEYNLERİN ERGEN ÇOCUKLARINA YÖNELİK TUTUM
VE DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: NİTEL BİR
ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif SARI ÖZBAY

**Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı**

EYLÜL, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**EBEVEYNLERİN ERGEN ÇOCUKLARINA YÖNELİK TUTUM
VE DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: NİTEL BİR
ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Elif SARI ÖZBAY
(Y2016.010005)**

**Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet İLVAN

EYLÜL, 2023

TEZ SINAV TUTANAĞI

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi: Nitel bir çalışma” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (22/09/2023)

Elif SARI ÖZBAY

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında; ergenlik dönemindeki çocuklarının fiziksel ve duygusal değişikliklerine karşı, ebeveynin tutum ve davranışları ele alınmıştır. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği olmuştur.

Çalışmama bilgi ve deneyimi ile desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet İLVAN'a, tez çalışmam boyunca fikirleri ile yol gösterici önerileri ayrıca tez jürimde de yer almasından mutluluk duyduğum Dr. Öğr. Üyesi Mira ASSADİ'ye, yüksek lisans eğitimi ders sürecinde kendimi geliştirmeme katkı sağlayan değerli hocalarım; Dr. Öğr. Üyesi Olcay KULAKOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Duygu DİNÇER'e,

Bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, motivasyonları ile sürekli yanımda olduklarını hissettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Hatice Aysel ALTAN ve Doç. Dr. Türkiz VERİMER'e, manevi destekleri ile beni yalnız bırakmayan değerli çalışma arkadaşlarım Hatice YALÇIN, Öğr. Gör. Zeynep EKŞİ, Öğr. Gör. Zeliha OKUR, Öğr. Gör. Zeynep YALNIZ'a teşekkür ederim.

Kıymetli zamanlarını ayırıp çalışmama katılım sağlayan değerli ebeveynlerimize teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Benliğimin oluşum ve gelişiminde önemli rolleri olan, eğitim hayatımın ilk gününden beri desteklerini esirgemeyen annem Fatma SARI ve babam Salim SARI'ya, kardeş olmanın yanında akademik bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen abim Doç. Dr. Ramazan SARI'ya, bu süreçte manevi desteklerinden dolayı ablam Aylin AY SARI ve kız kardeşim Esra SARI'ya, her koşulda sabırla benden desteğini esirgemeyen ve aynı zaman diliminde öğrenciliğin zorluklarını birlikte yaşadığımız sevgili eşim Halil İbrahim ÖZBAY'a, kendilerinden çokça zaman aldığımız, anne ve babalarımı sabırla bekleyen kızlarım Nefinay ÖZBAY ile Nerisay ÖZBAY'a teşekkür eder sevgilerimi sunarım.

Çocuklarımızın sağlıklı ve mutlu olgunlaşma süreci geçirmeleri dileğiyle...

“Ana ve babaların çocuklarına bağışlayabilecekleri en güzel miras, günlük zamanlarından birkaç dakikadır.” Orlando Aloysius Battista

Eylül, 2023

Elif SARI ÖZBAY

EBEVEYNLERİN ERGEN ÇOCUKLARINA YÖNELİK TUTUM VE DAVRANIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

ÖZET

Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi sayılmakla birlikte belki de insan yaşamındaki en önemli bir gelişim dönemidir. Ergen, bu dönemde fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal değişimlerin etkisiyle kimlik arayışı içinde olup bağımsızlık kazanmaya çalışır. Bu karmaşık dönemde, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışları, ergenlerin duygusal ve psikolojik gelişimini etkileyebilir ve onların gelecekteki yetişkinlik süreçlerini de bu yolla şekillendirebilir. Bu araştırmanın amacı ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını anlamak ve değerlendirmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler, derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır ve araştırma örnekleme ise Bakırköy/İstanbul'da ikamet eden 15 gönüllü ebeveynlerden oluşmuştur. Örnekleme yönteminde kolay ulaşılabılır yöntemden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme soru listesi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutumu genelde demokratik ve “özgür bırakma” olarak değerlendirilmiştir. Bu bulgu, örneklemin eğitim seviyesinin yüksek olduğu ile ilişkili olabilir. Ebeveynler, ergenlikle birlikte çocukların davranış örüntülerinin değiştiği, sorunların arttığı ve bu sorunların da ebeveyn-çocuk ilişkisine olumsuz yansıdığını ifade etmiştir. Sorunları çözmek adına ebeveynlerin çocuklara uymaya çalışması, diğer ebeveynler veya kök aile ile danışması ve “sabırlı olmaya çalışması” en önemli bulgular olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak ebeveynler, ergenlik dönemini hayata hazırlanmak olarak nitelendirmekte ve esnek bir tutum ve davranış sergileyerek çocuğu risklere karşı korumaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Ergenlik Kuramları, Ergen Gelişimi, Ebeveyn Tutum Modelleri, Riskli Davranışlar.

EVALUATION OF THE ATTITUDES AND BEHAVIORS OF PARENTS TOWARDS ADOLESCENT CHILDREN: A QUALITATIVE STUDY

ABSTRACT

Adolescence is considered the transition period from childhood to adulthood and is perhaps the most important developmental period in human life. During this period, the adolescent searches for identity and tries to gain independence under the influence of physical, emotional, mental and social changes. During this complex period, parents' attitudes and behaviors towards their children can affect the emotional and psychological development of adolescents and thus shape their future adulthood. The aim of this research is to understand and evaluate parents' attitudes and behaviors towards their adolescent children. Qualitative research method was used in the research. The data was collected by in-depth interview technique and the research sample consisted of 15 volunteer parents residing in Bakırköy/Istanbul. An easily accessible method was used in the sampling method. A semi-structured interview question list was used as a data collection tool. According to the findings of the research, parents' attitudes towards their adolescent children were generally evaluated as democratic and "liberating". This finding may be related to the high education level of the sample. Parents stated that children's behavioral patterns change with adolescence, problems increase, and these problems have a negative impact on the parent-child relationship. In order to solve the problems, the most important findings were that parents try to comply with the children, consult with other parents or the family of origin, and "try to be patient". As a result, parents describe adolescence as preparation for life and try to protect the child against risks by displaying a flexible attitude and behavior.

Keywords: Adolescent, Adolescence Theories, Adolescent Development, Parental Attitude Models, Risky Behaviors.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xi
I. GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu	2
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
C. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
A. Ergenlik.....	5
B. Ergenlik Kuramları	6
1. Özünü Yineleme Kuramı: G.Stanley Hall	6
2. Psikoanalitik Kuram: Sigmund Freud ve Anna Freud.....	7
3. Psikososyal Kuram: E. Erickson.....	8
4. Bilişsel Gelişim Kuramı: Jean Piaget	8
5. Bireysel Farklılıklar Kuramı: E.Spranger	9
6. Sosyal Öğrenme Kuramı: Albert Bandura.....	9
7. Kişilerarası Kuramı: H. S. Sullivan	10
8. Alan Kuramı: K. Lewin	10
C. Ergenlik Evreleri	11
1. Erken Ergenlik Evresi	11
2. Orta Ergenlik Evresi	12
3. Geç Ergenlik Dönemi	13
Ç. Ergenlik Döneminde Gelişim	14
1. Bedensel Gelişim	15
a. Fiziksel ve cinsel gelişim.....	15
b. Psikomotor gelişim.....	16
2. Bilişsel Gelişim.....	17
3. Ahlak Gelişimi	18
4. Sosyal Gelişim	19
5. Kişilik Gelişimi.....	19

6. Duygusal Gelişim	20
D. Aile Kavramı ve Türleri.....	21
1. Aile Türleri	22
a. Yapısal özelliklerine göre aile çeşitleri	22
b. İşlevsel özelliklerine göre aile çeşitleri	23
E. Ebeveyn Tutumları.....	23
1. Baskıcı ve Otoriter Tutum	25
2. Aşırı Hoşgörülü Tutum.....	25
3. Koruyucu Tutum.....	26
4. Dengesiz ve Kararsız Tutum.....	26
5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum.....	27
6. Güven Veren, Eşitlikçi, Demokrat, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum	27
F. Ergenlik Dönemindeki Riskli Davranışlar	27
1. Antisosyal Davranışlar.....	28
2. Cinselliğe İlişkin Riskli Davranışlar.....	30
3. Sigara, Alkol, Madde ve Teknoloji Bağımlılığı	30
4. Kurallara Uymama.....	32
5. Şiddet	33
6. Okuldan Kaçma-Okul Başarısızlığı	34
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	36
A. Araştırmanın Yöntemi	36
B. Araştırmanın Örneklemi	36
C. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	36
IV. BULGULAR.....	38
A. Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular	38
B. Ebeveyn Görüşmelerinde Elde Edilen Bulgular	40
1. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Bedensel ve Duygusal Değişimlerine Yönelik Görüşleri: “İsyan her şeye isyan”	40
2. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Arkadaş Çevresiyle İlişkilerine Yönelik Görüşleri: “Arkadaş seçme filtresi veya tabiri caizse süzgeci benim”	42
3. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Yakın Çevresiyle (Akraba/Komşu) İlişkisine Yönelik Görüşleri: “İletişimi yok denecek kadar azdı ama nazikti” ...	44
4. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Bilişim Teknolojileriyle Olan İlişkisine Yönelik Görüşleri: “Telefonu şah damarı gibi” “Telefon onun bir uzvuymuş gibi”	47
5. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Aile İçi İlişkilerine Yönelik Görüşleri: “İlgisini kazanmakta zorlanmaktayız”	50
6. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Ailece Yapılan Etkinliklere Yönelik Görüşleri: “Bizimle vakit geçirmek istemiyor”	53

7. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Okul Başarısı ve Hedeflerine Yönelik Görüşleri: “Önemli olan hayat becerilerini iyi almaları, yaptığı işi neden yaptığını kavraması”	55
8. Çocuklarının Ergenlik Döneminde Ebeveynlerin Destek İhtiyacına Yönelik Görüşleri: “Su akar yolunu bulur, her kışın bir yazı var, sabırla koruktan pekmez olur”	57
V. TARTIŞMA	59
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER	64
VII. KAYNAKLAR	67
EKLER.....	75
ÖZGEÇMİŞ.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

KVKK : Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1 Katılımcı Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Bilgileri	39
Çizelge 2 Katılımcı Ebeveynlerin Çocuk Bilgileri	40

I. GİRİŞ

İnsan yaşamı, bir dizi çeşitli evrelerden geçerek doğumdan ölüme kadar farklı özellikler içeren dönemlerden oluşmaktadır. Bu dönemler, içerisinde fizyolojik, psikolojik ve biyolojik yönlerden farklı değişimler barındırmakla birlikte insanın büyük oranda değişim ve gelişiminin gözlemlendiği dönemlerdir. İnsan; başta çocukluk dönemini, sonrasında ergenlik dönemini, daha sonra da yetişkinlik dönemini yaşamakla birlikte son olarak da yaşlılık dönemini yaşamaktadır. Her dönemin kendine özgü özellikleri, hassasiyetleri ve doğru bir şekilde yönetilmesi gereken süreçleri bulunmaktadır. Sağlıklı ve doğal bir yaşam için her dönemin kendine has özelliklerinin bulunduğu gerçeği göz önüne alınarak, başta bilimsel çalışmalar olmak üzere deneyimlerin de önem arz ettiği görülmektedir.

Ebeveynlerin; çocuklarına karşı sevgi ve şefkat göstermeleri yanında onları yetiştirirken geleceğini de düşünmek, yetişkinlik dönemlerinde kendi kendilerine yetecek şekilde yetişmelerini sağlamak başlıca görevlerindedir. Bunları sağlayabilmenin yolu da özellikle ergenlik dönemi süreçlerinin doğru ve etkili yönetebilmelerinden geçmektedir. Ebeveynlerin; ergen çocuklarının fiziksel ve duygusal değişimleri ile sosyal hayatlarındaki değişimlerini, arkadaş çevresiyle olan ilişki ve etkileşimlerini, okuldaki öğretim yaşantılarına yönelik motivasyonlarının nasıl sağlandığını, aile içi ilişkilerindeki değişimlerini, bireyselleşmesine yönelik yollarını nasıl çizdiklerini izlemeleri ve benzer konularda tavır ve davranışlarını nasıl sergiledikleri, gelecekte nasıl bir yetişkin olacaklarını belirleyecektir.

Ebeveynlerin çocuklarında yaşanan değişim ve gelişimlere yönelik tepkileri ve yaklaşımları kişiden kişiye değişmektedir. Bu tepki ve yaklaşımlarını, ebeveynin sosyal ve kültürel yapısı, dini inanç, ekonomik durum, yaşanılan bölge, eğitim düzeyi gibi faktörler etkilemekte ve birbirine göre farklılaştırmaktadır (Dinçel, 2006:41; Bilgi ve Özsoy, 2020:8). Bu nedenle çocukların ebeveynler tarafından yetişkinliğe hazırlandığı dönem olan ergenlik döneminde, ebeveynler tarafından benimsenen yol ve yöntemlerde tek bir doğru olmadığı gibi birçok faktör bu yol ve yöntemleri belirlemektedir.

Bu tez çalışmasında; görüşme yapılan ergen çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları süreçle ilgili olarak, çocuklarının değişimlerine yönelik sergiledikleri tutum ve davranışlar, izledikleri yol ve yöntemler, yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla nasıl başa çıkmaya çalıştıkları gibi hususlar değerlendirilmiştir. Çalışma, dört ana bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünü müteakip ikinci bölümde ergenlik kavramı, ergenlik kuramları, evreleri ve gelişimi, aile kavramı ve türleri, ebeveyn tutumları, ergenlik dönemi riskli davranışlar açıklanmış, üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi gösterilmiş, dördüncü bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular, beşinci bölümde kavramlar ve literatür incelemesi çerçevesinde çalışmada elde edilen bulgular tartışılmış ve genel değerlendirme yapılmış, altıncı ve son bölümde ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

A. Araştırmanın Konusu

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre ergenlik, 10 ile 19 yaşları arasında çocukluk ve yetişkinlik arasındaki yaşam dönemidir. Biyolojik olarak fizyolojik değişimler ve hormonal dalgalanmalarla karakterize olan ergenlik, fizyolojik ve psikososyal bir olgunlaşma evresidir (Ektiricioğlu vd., 2020:52). Ergenlik dönemi oldukça hassas ve sancılı geçen bir dönemdir. Bu dönemin her çocuk özelinde en az zararlarla atlatılması, topluma sağlıklı bir bireyin katılımını sağlayacaktır. Dolayısıyla geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın sağlıklı bir birey olarak yetişmesi, mutlu ve başarılı bir yetişkin olmasının yanı sıra toplum ve toplumun geleceği için oldukça önemlidir. Bunun sağlanmasında en önemli faktör, ebeveynin ergenlik sürecinde ergene karşı sergileyeceği yaklaşımlar ve bu sürecin sağlıklı ve bilinçli bir şekilde yürütülmesidir (Gül vd., 2009:80).

Ebeveyn olmak, hayatın en önemli ve zorlu sorumluluklarından biridir. Çocuklara güvenli bir yaşam sağlamak, ihtiyaçlarını karşılamak, fiziksel, duygusal ve zihinsel sağlıklarını korumak, eğitimlerine destek olmak ve iyi bir örnek olmak gibi birçok noktada görev ve sorumluluk üstlenmek zorundadırlar (Tayan vd., 2019:1184). Günümüzde, bilim ve teknoloji hızla gelişmekte, ergenlik dönemindeki çocukların bilgiye ulaşmaları oldukça kolay olmaktadır. Bu nedenle gelişimleri çok daha hızlı gerçekleşmekte, algıları daha açık olmakta, ebeveynler de bu gelişim ve değişim hızına ayak uydurmakta güçlük çekmektedir. Bu durum da ergenlik sürecinin yönetilmesinde çeşitli zorluklar yaşanmasına sebep olmaktadır.

Her ebeveynin kendi özelliklerinin, ideallerinin ve fikirlerinin tamamı olan kişiliğini, yaşam tecrübelerinden gelen bilgiler oluşturmaktadır (Güler ve Yetim, 2008:35). Bu durum, her ebeveynin yetenekleri, tercihleri, öncelikleri, hedefleri ve değerleri hakkında birbiri arasında farklılaşmaya sebep olmaktadır. Bu farklılaşma başta ebeveynin kişiliğinde sonrasında ise ebeveynlik rolünde kendini göstermektedir (Gökler ve Atamtürk, 2021:161). Başka bir deyişle ebeveynin yaşam tecrübeleri, yetiştiği aile ortamı, sosyo-kültürel yapısı gibi farklılaşan etkenler, onların çocuk yetiştirme şekillerini, ergenlik dönemindeki çocuklarının fiziksel ve duygusal değişikliklerine karşı takındıkları tutumları, sergiledikleri davranışlara verdikleri tepkileri oldukça farklılaştırmaktadır. Bu araştırmanın konusu, ebeveynlerin farklılaşan bu tutum ve davranışların neler olduğunun belirlenmesidir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

DSÖ (2023) ergenlik dönemini, insan yaşamında 10-19 yaş arası olarak kabul etmiştir. 2022 yılı verilerine göre Dünya nüfusunun %30'u 0-15 yaş grubu, %15.4'ü ise 15-24 yaş grubudur. TÜİK (2023) verilerine göre Türkiye'de ise %26.9'u 0-15 yaş grubu, %15.3'ü ise 15-24 yaş grubudur. Bu veriler ergen nüfus oranının hem Dünya'da hem ülkemizde oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Sağlıklı bireylerin yetişmesi aynı zamanda sağlıklı bir toplum anlamına gelmektedir. Sağlıklı bir toplum da o toplumda yaşayan bireylerin sosyal, psikolojik ve ekonomik açıdan refahı, huzuru, yaşam kalitesinin yüksek olması, en önemlisi de geleceğinin teminat altında olması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda; Dünya'daki ergen bireylerin yüksek oranda olması ve bu ergen bireylerin çok geçmeden yetişkin bir birey olarak toplumun etkin kısmını oluşturacakları göz önüne alındığında, ergenlik dönemlerini sağlıklı ve doğru bir biçimde geçirmeleri konusunda ebeveynlere önemli görevlerin düşmesi kaçınılmazdır.

Biyolojik olarak fizyolojik değişimler ve hormonal dalgalanmalarla karakterize olan ergenlik, fizyolojik ve psikososyal bir olgunlaşma evresidir (Ektiricioğlu vd., 2020:52). Ergenlik dönemi oldukça hassas ve sancılı geçen bir dönemdir. Çocukların kişiliğini, çevresiyle uyumunu ve davranışlarının şekillenmesini en çok etkileyen ve ebeveynleri tarafından oldukça özenli bir şekilde yönetilmesi ve yürütülmesi gereken gelişim döneminin en önemli safhası ergenlik dönemidir. Yaşamın her döneminin kendine özgü özelliklerinin ve öneminin olmasıyla birlikte özellikle ergenlik

döneminin, insan yaşamının belki de en karmaşık ve yönetimi zor olan bir süreci olduğu söylenebilir. Bu dönemin, bilimsel çalışmalar ve yaşanmış çevresel deneyimler doğrultusunda ebeveynler tarafından doğru bir şekilde yönetilmesinin veya yönetilememesinin doğuracağı sonuçlar olacaktır. Bu sonuçlar ergenin büyük oranda nasıl bir yetişkin olacağı konusunda etkin ve belirleyici bir rol oynayacaktır. Ebeveynlerin bu dönemde çocuklarının olumsuz veya olağandışı davranışlarına karşı takındıkları tutum ve davranışlar, sağlıklı bir bireyin yetişmesi, dolayısıyla sağlıklı bir toplumun oluşumu ve devamı açısından öneme sahiptir.

Bu çalışmada, ergen çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın alt amaçları ise ergenlik dönemindeki çocukların fiziksel ve duygusal değişimlerinin sonucunda sergiledikleri davranışlarına karşı ebeveynlerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesidir.

Araştırmanın temel amacı ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesidir. Alt amaçlar ise aşağıdaki gibidir:

- Ebeveynlerin ergen çocuklarının fiziksel ve duygusal değişimlerine yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi,
- Ebeveynlerin ergen çocuklarının sosyal çevrelerine ve arkadaşlık çevresine yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi,
- Ebeveynlerin ergen çocuklarının okul başarısına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi,
- Ebeveynlerin ergen çocuklarının aile içi davranışlarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi.

C. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma İstanbul ili Bakırköy ilçesinde yaşayan ergen çocuğa sahip 15 ebeveyn ile gerçekleştirilmiş olup, ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesiyle sınırlandırılmıştır.

II. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Ergenlik

Çocuklar, çocukluk çağının bitiminde kendi kimliğini, yeteneklerini, yeterliliklerini ve fiziki özelliklerini kabullenmesinin yanı sıra fiziksel ve duygusal bağımsızlığını kazanma çabasına girmeye başlar. Bir süre sonra bağımsız bir birey haline gelir, kendi kararlarını kendi verir, başka bir yetişkinin yardım ve desteğine ihtiyaç duymadan yaşamını kendi başına idame ettirebilir hale gelir. Başka bir deyişle çocukluk çağının bitiminde başlayan ve bağımsız bir birey haline gelene kadarki yaşanan süreç ergenlik olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2021:28). Granville Stanley Hall bireyselliğe yönelik duyguların geliştiği yeniden doğuş dönemi olarak da tanımlanabileceğini ifade etmiştir (Kulaksızoğlu, 2022:20).

Çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine bir geçiş süreci olarak kabul edilen ergenlik, ergenin gelişmekte olan tüm yönlerinde değişikliklerin gerçekleştiği, ergenin ilişkide olduğu aile, okul, kurs, komşular vb. kapsayan çevresiyle uyum zorlanmalarını yaşadığı kritik bir dönem olduğu bilinmektedir. Bu değişiklik ve uyum sürecine ayrı bir anlam yükleyen ve ergenlik psikolojisinin önde gelen isimlerinden biri olan 19'uncu yy. psikologlarından Granville Stanley Hall'a göre ergenlik dönemi insanın zorunlu olarak içinde bulunduğu değişimlerin bir sonucu olarak, çocukluktan yetişkinliğe geçişte fırtınalı ve stresli gelişim dönemidir. (Aktaran: Meydan, 2021, s. 2). Ergenliğin başladığı buluş çağı, cinsel gelişim ve değişimin yaşandığı cinsel özelliklerin kazanıldığı dönemdir. Buluş çağında olan bireyin fiziksel ve zihinsel yapısında, ilgi alanlarında hızlı değişikliklerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde fiziksel ve fizyolojik (hormonal) açıdan cinsel gelişimleri tamamlanır (Kulaksızoğlu, 2022:20).

İnsan yaşamı, bir dizi çeşitli evrelerden geçerek doğumdan ölüme kadar farklı özellikler içeren dönemlerden oluşmaktadır. Ergenlik dönemi, bireyin gelişim dönemlerinin içinde en önemli evrelerden biri sayılır. İnsan yaşamının en etkileyici biyolojik ve psikososyal gelişme dönemidir. Ergenlik döneminin süresi bireyden

bireye değişir, her bireyde aynı zamanda ve aynı hızda gerçekleşmez (Parlaz vd., 2012:11). Yaş sınırları toplumlara, dönemlere ve kişilere göre farklılık göstermektedir. Ergenliğe giriş yaşı bireylerin yaşadıkları iklimden, beslenme ve büyüme biçimlerinden, ırksal faktörlerden ve cinsiyet faktöründen etkilenebilir (Kulaksızoğlu, 2022:19).

DSÖ'ne (2023) göre ergenlik, 10 ile 19 yaşları arasında çocukluk ve yetişkinlik arasındaki yaşam dönemidir. DSÖ tarafından yapılan sınıflamada 10-19 yaş aralığındaki bireyler "Ergen", 15-24 yaş aralığındaki bireyler "Genç", bu iki sınıfın yaş aralığı kesişmesi nedeniyle 10-24 yaş aralığındaki tüm bireyler "Genç İnsan" olarak adlandırılmaktadır. Ergenlik, kızlarda ortalama olarak erkeklerden iki yıl önce başlayıp, ortalama iki yıl önce sonlanır. Kızlar 10-12 yaşlarında, erkekler de 11-14 yaşlarında başlar (Parlaz vd., 2012:11). Bazı görüşlere göre kızlar 11-13, erkekler 13-15 yaşları buluğa erme dönemi olarak kabul edilir (Kulaksızoğlu, 2022:20).

Ergenlik döneminin cinsiyet, başlangıç ve bitiş tarihleri gibi faktörlerin baz alınarak, yaş sınırlamaları içine dahil edilen tanımlamaların birbirinden çok da farklı olmadığı görülmektedir. Yukarıdaki tanımlama ve açıklamalar ışığında ergenlik döneminin net olarak başladığı ve bittiği bir tarih söylenemez. Çeşitli koşullar altında bireyden bireye değişiklik gösterebilen, bireyin fizyolojik, psikolojik ve biyolojik yönlerden gelişiminin başladığı ve belirli bir olgunluğa eriştiği dönem aralığı olarak tanımlanabilir.

B. Ergenlik Kuramları

1. Özünü Yineleme Kuramı: G.Stanley Hall

Granville Stanley Hall ergenlik dönemi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmış, modern psikolojinin öncülerinden olmuştur. Hall, Darwin'in evrim teorisinden yola çıkarak ergen psikolojisine yeni bir bakış kazandırmıştır. Hall'a göre insanların gelişim süreci her bireyin genetik yapısında kayıtlıdır. Hall, evrim teorisıyla birlikte bu genetik faktörün insan gelişimine uyarlanmasını, özünü yineleme olarak değerlendirmiştir (Aktaran: Cloutier, 1982, s. 880). Özünü yineleme kuramına göre; ocuk doğumundan itibaren çocuklukta geçirdiği aşamalarda, insanoğlunun maymunlukta geçirdiği aşamaların bir özümsemesini yapmaktadır. Ergenlik ağındaki bireyin ıllikle modernlik, kuralsızlık ve itaatsizlikle toplumsal kurallara

uyum sağlama arasında sıkıştığı, bu nedenle bazen çağladığı, bazen dingin hale geldiği ifade edilmektedir. Ancak Hall'ın insanın çevresel koşullarını dikkate almaması, sadece benzer çevresel özellikte (Amerikan kültürü) yaşamını sürdüren, benzer gelişim etkenlerine sahip bireysel dahilinde incelemelerini yapması, bireyin gelişimiyle insanoğlunun evrimi arasında ısrarla ilişki kurmaya çalışması gibi nedenler özünü yineleme kuramına oldukça ciddi eleştiriler getirilmesine neden olmuştur (Kulaksızoğlu, 2022:21-22).

2. Psikoanalitik Kuram: Sigmund Freud ve Anna Freud

Psikoanalitik kuram, Sigmund Freud'un çalışmalarına dayanan ve insan davranışının temelinde bilinçdışı güçlerin yani istek, dürtü ve güdülerin etkili olduğunu öne süren bir psikolojik yaklaşımdır (Kulaksızoğlu, 2022:23).

Kuramını iki temele dayandırır. İlki erken çocukluk yaşantısının yetişkinin kişiliğinin oluşumunda önemli bir role sahip olan genetik yaklaşımdır, buna göre temel kişilik beş yaşına kadar oturur. İkinci nokta ise bireyin dünyaya belli bir oranda libidoyla (cinsel enerji) geldiği, bu enerjinin kökeninin içgüdüsel süreçlerde yer bulmuş bir kısım psikoseksüel dönem boyunca geliştiği savıdır. Yetişkin bireyin kişilik gelişiminin temelinde, çocukluk döneminde yaşadığı deneyimlerin bulunduğunu, bu durumun ergenliğin de kaçınılmaz şekillendiricisi olduğu gözüyle bakar. Bireyin gelişiminde son derece etkili olarak kabul edilen psikoseksüel evreyi beş ayrı döneme ayırmıştır. Doğumdan 18 aya kadar oral dönem, 18-36 ay arası anal dönem, üç-altı yaş arası fallik dönem, 6-12 yaş arası gizil (latent) dönem, ergenlik ve sonrasında ise genital dönemdir (İnanç ve Yerlikaya, 2022:29).

Her psikoseksüel döneme, kendine özgü bir libido doyum şekli eşlik eder. Geride bırakılan her evrenin uyum sağlayıcı biçimlerinde görülen az- çok bir saplanma (fixation) bireyin kişiliğinde iz bırakır. Örneğin libido, doyumun başta gelen kaynağını oluşturmasa bile, yetişkin bir bireyin cinsel doyumundaki önemli rolü korumaya devam eder; aynı şey anal evre için de geçerlidir. Gelişimin erken bir evresinin uyum mekanizmalarında aşırı bir libido saplanması gerçekleşmişse psikopatoloji söz konusu olur (Cloutier, 1982:884).

Klasik psikoanalitik kuram çocukluğun yetişkinin kişiliğinde oynadığı rolü ortaya koymaktadır, çünkü ergenlikte bireyin kişiliğinde çok az değişim yaşanmaktadır. Ergenlik döneminde çocuğun fizyolojik olgunluğa erişmesi ve bazı

hormonların etkinliğinin artması ile cinsel nitelikli olanlar başta olmak üzere, çeşitli dürtülerin gücü artar. Bu yoğunlaşma, çocuğun önceki gelişim dönemlerindeki oepidal (fallik dönemde kendi cinsinden olan ebeveyne bağlılık, karşı cinsten olan ebeveyne düşmanlık hissinin gelişmesi) çatışmayı bastırmaya çalışmasıyla son bulur. Bu bastırmanın ve arınmanın tek yolu duygusal anlamda anne ve babasından uzaklaşmaktır (Cüceloğlu, 2022:410).

3. Psikososyal Kuram: E. Erickson

Erik Erikson bireyin kişiliğinin gelişimini Psikososyal Gelişim Kuramı adıyla ömrü boyunca süren bir süreç halinde açıklamıştır. Temel özelliği ve kişisel gelişim alanına yapmış olduğu en önemli katkılardan biri, Freud'dan farklı olarak; kişilik gelişim dönemlerini ergenlik döneminin ötesine geçirmek, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerini de içine alacak şekilde genişletmiş olmasıdır. Bunu yaparken de Freud'un psikanaliz gelişim dönemlerine karşı çıkmamış, bu dönemlerle birlikte kendi eklediği dönemleri de genişletmek suretiyle ele almıştır. Buna göre kişiliği ömür boyu süren sekiz evreye ayırmıştır (Oğuz Duran, 2020:197). Bu sekiz evre sırasıyla; bebeklik, erken çocukluk, oyun çağı, okul çağı, ergenlik, genç yetişkinlik, yetişkinlik ve son olarak yaşlılıktır. Erikson; "Ben olmam gereken gibi değilim, olacağım gibi de değilim ama daha önce olduğum gibi de değilim" diyerek bu dönemi özetlemiştir (Özbay, 2000:84).

4. Bilişsel Gelişim Kuramı: Jean Piaget

Bireylerin bilişsel gelişimi belli sistemsal şekilde Jean Piaget tarafından incelenmiştir. Piaget kuramında, bilişsel gelişimi dört ayrı döneme ayırmıştır. Buna göre, ilki duyusal hareket dönemi (0-2 yaş), ikincisi işlem öncesi dönem (2-7 yaş), üçüncüsü somut işlem dönemi (7- 11 yaş) ve ergenlik dönemine denk gelen dördüncüsü ise soyut işlem dönemidir (11-12 yaş ve üzeri) (Kekeç, 2019:15). Bu kurama göre, ergen bireyler ilk üç evreyi tamamlandıktan sonra, 11-12 yaşlarından sonra soyut (formel-biçimsel) işlemler evresine girerler. Bu dönem farklı alternatif seçeneklerin değerlendirilme ve düşünme yetilerinin geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde varsayımsal önerme kurabildiği, mantıksal sonuçlar çıkarabildiği somut veya soyut fark etmeksizin karışık sorunları sistemli bir biçimde çözüme kavuşturabilirler. Piaget bireylerin gelişimsel bu dönemlerini sırayla yaşamasının

daha doğru olduğunu vurgulamaktadır. Dört evreden biri tamamlanmadan diğer evreye geçilemeyeceğini ifade etmektedir (Özdemir vd., 2012:573).

Soyut işlemler evresinde ergen bireylerin mantıksal düşünme yetilerinin yetişkinlerin düşünme seviyesine eriştiği bir evre olarak değerlendirilmektedir. Ergen bireyin bu evreye ulaşabilmiş olması fazla sayıda çözümü zor sorunlara çözüm getirebileceğinin göstergesidir (Kulaksızoğlu, 2022:152). Ergenlik dönemindeki bireyler soyut işlemler dönemiyle beraber olayların arkasındaki kök nedenleri, genel kuralları ve ahlak değerlerini, ideal anne baba kavramını sorgulamaya başlarlar. Bu sorgulama aileleriyle çatışma yaşamalarına neden olur (Kekeç, 2019:16). Ergen bireyler, soyut işlemler evresinde hem gerçek olanı hem olasılığı düşünüp değerlendirmekte, böylece karşılaştıkları bir problemde farklı hipotezler geliştirmekte ve hipotezi haklı çıkarabilecek bilgilere ulaşmaya çalışmaktadır (Ahioğlu Lindberg, 2011:6). Ancak bu gelişim her ergen bireyde bu şekilde zuhur etmemekte; zekayla doğrudan ilişkili olsa bile soyut düşünceye ulaşma konusunda ergen bireyin yaşadığı kültürün, eğitim seviyesinin, ailesinin sosyo-ekonomik durumlarının da etkisi olduğu kabul edilmelidir (Dinçel, 2006:41).

5. Bireysel Farklılıklar Kuramı: E.Spranger

Spranger kişinin biricikliği kavramını ergenlik kuramına getirmiştir. Spranger Mead gibi ergenliğin tamamen fırtınalı ve stresli bir süreç olduğu fikrine karşı gelmektedir. Ergen bireyleri üç farklı gruba ayırır. Birinci gruptakiler gerçekten fırtınalı ve stresli süreç geçirenler. Bu bireylerin yetişkinliğe geçişleri oldukça zordur. İkinci gruptakiler ise hiç zarar görmeksizin veya çok az bir zararla ergenlik sürecini rahat bir şekilde geçirirler. Üçüncü gruptakiler ise ilk iki grubun kesişimi gibidir. Gelişim süreçlerine katılım sağlarlar. Sorunlar yaşarlar, ancak bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri geliştirmişlerdir, üstesinden gelirler. Ergenlik döneminin özelliği gereği ergen bireyin hangi grupta yer aldığı ergen bireyin kişilik yapısına bağlıdır (Kulaksızoğlu, 2022:32).

6. Sosyal Öğrenme Kuramı: Albert Bandura

Sosyal öğrenme kuramı, bireylerin sosyal çevresinde yaptığı gözlemlenmeyle birlikte örnek alma şeklinde öğrenme yoluna gittiğini ve öğrenmenin sosyal olduğunu belirten bir kuramdır (Orhan ve Dağcı, 2015:118). Bandura ergenliğin buhranlı ve sorunlu bir dönem olmadığını düşünmektedir. Ona göre sorunlu ve

buhranlı bir ergenlik dönemi geçirenler, yeterince sosyalleşememiş olanlardır. Ergenlik döneminde saldırgan davranışlara sahip bireylerin durumu normal büyüme sorunu olarak kabul edilmez, onlara aileleri tarafından uygun eğitim verilememiştir. Bandura sevgi dolu, istikrarlı ve düzenli ailede yetişen ergenlerin, bu dönemi daha sorunsuz geçirdiklerini vurgulamaktadır (Duy ve Şahin, 2021:445). Özetle Bandura, ergen gelişiminin öngörülebilir aşamalarla değil, çevreden gelen sosyal uyarıcıların sonucu olarak meydana geldiğini savunmaktadır.

7. Kişilerarası Kuramı: H. S. Sullivan

Sullivan, psikanalitik kuramda belirtilen cinselliğin en önemli dürtü olduğunu reddeder. Birçok hastasında yaptığı gözlemlere de dayanarak, kişilerarası ihtiyaçların tatmin edilmesi gerekliliğinin daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Bireylerin yakınlık, sevgi, güven, eşit ilişki gibi kavramları tanımlamış, bireylerin en çok ihtiyaç duyduğu kavramın güven olduğunu belirtmiştir. Bu ihtiyacının temelinde ise kaygıdan arınma arzusu yatmaktadır (Kulaksızoğlu, 2022:28).

Çocukluk döneminde aile dışındaki ortamlara da katılmaya başlar. Bununla birlikte yaşlılarıyla iş birliğini, rekabeti veya uzlaşmayı öğrenir. Ergenlik döneminde ise yakın dostluklar edinir, sosyal kurallara yönelik ortak dili öğrenerek uyum sağlar, biyolojik değişimlerle beraber cinselliğe ve karşı cinse ilgisi çoğalır. Ergenliğin sonlarına doğru ise karşı cinsle kalıcı ilişkiler kurmaya, bilinçli olmaya, aile kurma ve topluma katkı sunmaya başlar (Duy ve Şahin, 2021:442). Bu doğrultuda kişilerarası ergenlik kuramı, ergenlik dönemindeki bireylerin ergenlik sürecini, sosyal ve duygusal bağlantılarını, aile ve arkadaş ilişkilerini, benlik gelişimini ve toplumsal etkileşimlerini ele almaktadır.

8. Alan Kuramı: K. Lewin

Alan kuramı, bireylerin davranışlarını ve deneyimlerini bir etki alanı içinde ele alarak sosyal değişim süreçlerini açıklamayı amaçlar. Lewin, insan davranışlarını ve değişimini anlamak için "etki alanı" kavramını kullanmıştır. Etki alanı, bireyin çevresiyle etkileşim halinde olduğu bir sosyal sistem olarak düşünülebilir. Bireyin davranışını şekillendiren ve değiştiren güçler etki alanı içinde etkileşim halindedir. Davranışlara etki eden başlıca faktörler; cinsiyet, zekâ, yaş, özel nitelikleri gibi kişisel faktörlerin yanı sıra aile ve arkadaş çevresi ile yaşadığı çevresel faktörlerdir. (Kulaksızoğlu, 2022:29). Bu kuram, sosyal değişimin anlaşılmasında ve sosyal

sistemlerin analizinde yaygın olarak kullanılan bir teori olmakla birlikte bireyin içsel ve dışsal faktörlerle etkileşimini dikkate alarak davranışsal değişim süreçlerini açıklamayı hedefler.

C. Ergenlik Evreleri

Ergenlik dönemi erken, orta ve geç ergenlik olarak üç gelişim evresinde değerlendirilmektedir. 10-14 yaş arası erken ergenlik, 15-17 yaş arası orta ergenlik, 18-21 yaş arası geç ergenlik dönemi olarak tanımlanmaktadır (Parlaz vd., 2012:11). Ergenlik dönemi her bireyde farklı şekillerde başlayabilir ve farklı sürelerde tamamlanabilir.

1. Erken Ergenlik Evresi

Genellikle 10-14 yaşları arasında ortaya çıkan bir dönemdir. Bu dönemde, hormonal değişikliklerle birlikte ikincil cinsiyet özellikleri gelişir ve cinsel olgunluğa bir geçiş süreci başlar (Parlaz vd., 2012:11). Bu dönem, gençlerin bedensel ve hormonal değişikliklere uyum sağlamak ve bunlarla baş etmek için çaba sarf ettiği bir süreçtir. Büyüme atakları, vücut şeklindeki değişiklikler, akne, vücut kıllanması gibi fiziksel değişimler ergen üzerinde baskı oluşturabilir (Derman, 2008:20). Ergenler bu döneme özgü bedensel değişime uyum sağlamakla birlikte beden imajıyla başa çıkmak ve benlik saygısı geliştirmek için çaba gösterirler. Kendi bedenlerini ve cinsel kimliklerini keşfetme sürecinde bazen karışıklık ve endişe yaşayabilirler.

Bu dönemde ergenin, düşünce biçimi somuttur, sebep ve uzun vadeli sonuç ilişkisi kuramamaktadır. Gerçekçi olmayan veya idealistik gelecek planları yapmaktadır. Aile ile bağımlılıktan bağımsızlığa geçiş dönemidir, aile aktiviteleri azalır, ebeveynlerin kurallarının farkına varılır, nasihat ve eleştiri istenmez ve aile ile minimal çatışma vardır. Akran ilişkisi, aynı cinsten bireylerle arkadaşlık edilmesi şeklindedir. Karşı cinsle ilişkinin sınırlı olduğu, cinsel gelişimin ve değişimin yorumlanmaya çalışıldığı bir dönemdir (Ercan, 2005:18). Bu dönemin zorluklarına arkadaş grupları arasında farklılık, kabul görme ve aidiyet arayışı gibi sosyal baskılar da eklenebilir.

Bu dönemde 14 yaş civarındaki ergen, çevresindeki kişilerle daha çok ilgilenir ve farklılıklarını inceler. Ebeveynlerinin davranışları ile başkalarının davranışlarını

kıyaslar. 13 yaşında aldığı kararlara göre daha tarafsız kararlar alır. Ergenin 14 yaşa geldiğinde arkadaş sayısı artmıştır. Bu dönemde ergenin arkadaş grubu önemlidir, arkadaşlarının farklı özellikleriyle tanır ve kabul eder, yaşlıları tarafından sevilen kişi olmayı hedefler. Evi olumlu bir kurum olarak görmeye devam ettiği son zamanlardır. 14 yaş dönemindeki erkek ve kız ergenlerde farklılaşma artmıştır. Arkadaşlarını ağırlıklı olarak kendi cinslerinden seçerler. Kız ergenlerde gruplaşmalar gözlenir. Spor, tiyatro, müzik gibi bir grup sosyal aktivitelerini birlikte faaliyete geçirirler. Bu grupların psiko-sosyal gelişim açısından önemi büyüktür (Yavuzer, 2021:39-41).

Erken ergenlik dönemindeki hızlı büyümenin etkileri cinsiyet odaklı değerlendirildiğinde; erkek ergenlerin ruh sağlığı açısından genel olumlu etkisine karşılık, kız ergenlerde gelişen akranlarından daha düşük benlik saygısı, daha yüksek depresyon oranı, anksiyete bozuklukları ve yeme bozuklukları görülmektedir. (Derman, 2008:20). Erken ergenlik dönemi, gençlerin biyolojik değişimlere uyum sağlama ve bu değişimlerle baş etme çabalarının yoğun olduğu bir süreçtir. Destekleyici bir çevre, bilgi ve anlayış, gençlerin bu dönemi daha sağlıklı bir şekilde geçirmelerine yardımcı olabilir.

2. Orta Ergenlik Evresi

15-17 yaşları arasındadır. Bu dönemde kişilik gelişimi ve bağımsızlık kazanma ön plandadır. Pubertal değişikliklerin ve bilişsel gelişimin tamamlandığı bir aşamadır. Orta ergenlik döneminde gençler, daha karmaşık düşünme yetenekleri kazanır. Soyut düşünebilme becerileri gelişir ve deneyimlerini analiz ederek içgörü geliştirebilirler. Cinsel kimlik gelişimi bu dönemin önemli konusudur (Parlaz vd., 2012:11). Fiziksel gelişim büyük oranda tamamlanmış, bu evrede özellikle ruhsal alanlardaki sorunlarıyla başa çıkmaya çalışmaktadır. Başlıca öne çıkan konular; ebeveynleri ile otorite savaşları, sosyal alanda kimlik uyuşması, arkadaş ilişkileri ve bireyselleşmedir (Yavuzer, 2021:40).

Bu dönem akran grubu davranışlarının en etkin olduğu dönemdir. Arkadaş gurubunda oluşturduğu kimlik henüz bireysel kimlik gelişmemiş olsa da aileden ayrılma çabasının göstergesidir. Akran grubu, kendi içlerinde popülerliğin ve kabul görmenin önemsendiği, bireysel güce yönelik sınırların keşfinin ve merakın giderilmeye çalışıldığı, bir kısmında ise akran grubu baskısından dolayı sınırların aşıldığı “arena”yı ve “ayna”yı oluşturur. Aynayı oluşturur çünkü bu dönemdeki

adolesanın ne yaptığı öğrenilmek isteniyorsa arkadaşlarının ne yaptığını öğrenmek yeterli olur (Ercan, 2005:20). Akran ilişkilerinde ve duygusal deneyimlerde artışla birlikte iç yaşantıları inceleme gereksinimi ve günlük tutma yaygındır (Derman, 2008:20).

15 yaş civarındaki ergen bireyin olgunlaşma göstergeleri; artarak gelişen kendi kendini gözleme ve tanıma, yine artarak gelişen bağımsızlık duygusu ile ev, okul ve toplumdaki gruplarla uyuma ve onlara bağlanma olmak üzere üç ana grupta incelenmektedir. 15 yaşındaki ergen birey, aynı zamanda kendi kendini eleştirel bir bakış açısıyla gözlemler ve kendi ayakları üzerinde durma zorunluluğu hisseder. Ergen birey bu evrede çevresindeki insanlarla arasındaki bağın farkına daha güçlü bir şekilde varır, bu durum onun açısından bir tedirginlik oluşturur, gerilim yaşar. Toplumsal kuralları ve uyulması gereken yasaları kavramaya başlar. Bireyin kişiliğinin gelişiminde önemli adımlar atılmış hem bireysel hem de toplumun bir ferdi olarak, önemli düzeyde yol almıştır. Bu dönemde, karşı cins ile ilişkilerin artmasıyla birlikte cinsel kimlik gelişiminde de ilerleme görülür. Gençler cinsel tercihleri, cinsel yönelimleri ve cinsel kimlikleri hakkında daha fazla düşünmeye ve keşfetmeye başlarlar. Bu dönemde ergenler ellerinden geldiğince tüm zaman ve mekânsal sınırları aşacak şekilde bağımsızlık isteği duyarlar. Bu isteğin ergen bireyin sorumluluk bilinci ve kendine güven kazanması açısından oldukça önemlidir (Yavuzer, 2021:40-42). Gençler, kendi kararlarını vermeye ve sorumluluklarını üstlenmeye başlarlar. Kendi kimliklerini tanımlamak, gelecek hedefleri belirlemek ve yetişkin rollerine doğru ilerlemek için daha fazla bağımsızlık arayışı içine girerler.

Orta ergenlik dönemi, bireyin kişilik gelişimi, bağımsızlık kazanma ve cinsel kimlik gelişimi gibi konularda önemli bir süreçtir. Bu dönemde gençlere destekleyici bir çevre, iletişim, açıklık ve rehberlik sağlamak, ayrıca cinsel eğitim, cinsel sağlık konuları ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkında bilinçlenmeleri önemlidir. Aile, okul ve toplumun gençlere sağladığı destek, sağlıklı bir ergenlik geçişini kolaylaştırabilir.

3. Geç Ergenlik Dönemi

18-21 yaşları arasında yaşanan bir dönemdir. Ancak üst sınırı ekonomik, kültürel ve eğitsel faktörlere bağlı olarak değişebilir. Geç ergenlik döneminde büyüme ve cinsel gelişme tamamlanmıştır ve gençlerin bu konudaki kaygıları genellikle sona ermiştir. Fiziksel olarak yetişkinlik özelliklerini kazanmışlardır.

Soyut düşünme süreçleri geç ergenlik döneminde tamamlanır. Gençler, karmaşık problemleri analiz etme, soyut kavramları anlama ve mantıksal düşünme becerilerini kullanma konusunda daha yeteneklidirler. Belirlediği amacına yönelik uzlaşma yeteneklerini kazanmıştır, gerçekçi ve mantıklı bir bilince sahip olmuştur (Ercan, 2005:20). Geç ergenlik dönemi, gençlerin geleceğe yönelik planlarını yapma, hedeflerini belirleme ve bu hedeflere ulaşma yeteneklerini geliştirme dönemidir. Gençler, üniversite seçimi, kariyer hedefleri, ilişkiler ve bağımsız yaşama adım atma gibi önemli kararlarla karşı karşıya gelirler. Bu dönemde gençler daha fazla sorumluluk alır ve yetişkinlik rollerini üstlenmeye başlarlar (Parlaz vd., 2012:11).

Ergen birey, ahlak, din ve cinselliğe ilişkin değer yargıları gelişmiştir. Anne-babadan psikolojik bağımsızlık sağlanmıştır. Tam olarak bağımsızlık kazandığı için anne-babanın değer yargılarını yeniden benimsemeye başlamıştır. Bireyselleşme, ayrışma süreci tamamlanmıştır. Grup arkadaşlıkları yerine uyum sağladığı kişilerle kurduğu arkadaşlıkları geçmiştir. Aile dışında kalan bireylerle ilişkileri gelişmiş, cinsel oryantasyon sağlanmıştır. Kalıcı ilişkiler kurması ile evlilik ve aile kurma yoluna girmeye başlamıştır (Ercan, 2005:20-21; Derman, 2008:21).

Geç ergenlik dönemi gençler genellikle daha bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler haline gelirler. Bu dönem aynı zamanda gençlerin kişisel kimliklerini neredeyse tamamladıkları bir süreçtir. Kendi değerleri, inançları ve amaçları hakkında daha net bir anlayış geliştirirler. Meslek seçimi, yaşam biçiminin belirlenmesi, karşı cinsle sevgiye dayalı, düzeyli ve kalıcı ilişkiler kurmak, dini, felsefi ve siyasi görüşler geliştirmek, toplum içinde yer edinmek gibi yetişkinliğe uyumlu amaç, fikir ve davranışlar yerleşmeye başlar (Yavuzer, 2021:43). Destekleyici bir çevre, rehberlik ve fırsatlar gençlerin bu dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlamalarına yardımcı olabilir.

Ç. Ergenlik Döneminde Gelişim

Ergenlik döneminin de doğumdan yaşlılığa kadar geçen süredeki tüm dönemlerde olduğu gibi, kendine özgü gelişimsel özellikleri vardır (Ferahkaya ve Bilgiç, 2021:18). Ergenlik dönemi insanın gelişim sürecinde oldukça önemli bir dönemdir ve birçok açıdan karmaşık ve zor anlaşılabilen bir içeriğe sahiptir. Ergenlik dönemi boyunca birey, bedensel, cinsel, bilişsel, sosyal ve ahlaki açıdan pek çok değişimle karşılaşır. Bu dönemde birçok farklı alan bir arada gelişim gösterir ve hızlı

bir dönüşüm süreci yaşanır (Aybak, 2021:13). Bu çalışmada ergenlikteki gelişimsel özellikler; bedensel (fiziksel, cinsel ve psikomotor), bilişsel, ahlak, sosyal ve kişilik gelişimi çerçevesinde incelenmektedir.

1. Bedensel Gelişim

Fiziksel gelişim, bireyin yaşamı boyunca devam eden, fiziksel yapısı ve beden oranındaki değişimleri içeren bir süreçtir. Genetik faktörler, beslenme, egzersiz, sağlık durumu, çevresel etkiler gibi birçok faktör fiziksel gelişimi etkileyebilir. Fiziksel gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi, bireyin genel sağlık durumu ve yaşam kalitesi açısından önemlidir. Bu süreç, bedensel gelişim ve psikomotor gelişim olmak üzere iki alt alanda incelenir (Çelik, 2021:86-92).

a. Fiziksel ve cinsel gelişim

Bedensel gelişim, bireyin vücut yapısının büyümesi, değişimi ve olgunlaşmasıyla ilgilidir. Bu süreç, boy ve kilo artışı, kas ve kemik gelişimi, cinsel karakteristiklerin oluşumu gibi fiziksel değişimleri içerir. Bedensel gelişim, genellikle ergenlik döneminde en hızlı ve belirgin şekilde gerçekleşir (Çelik, 2021:96).

Cinsel gelişim iki şekilde incelenmektedir. Birincil cinsiyet değişimi; esas cinsel gelişimlere denir. Üreme organlarındaki değişimleri içerir. İkincil cinsiyet değişimi; ilave cinsel gelişimler de denir. Kız ve erkeklerde beden yapısındaki değişiklikler, yüzde ve vücutta sivilcelerin artması, ter bezlerinin çalışmasında artış, sesteki değişim, vücudun kıllanması, gırtlakta kıkırdaklaşma, göğüslerde düğümçülenme, cinsel rüyaların artması, cinsel olgunlukla birlikte vücut kokusunun belirginleşmesi ikincil cinsiyet değişimi konusu olarak incelenmektedir (Kulaksızoğlu, 2022:50).

Birincil cinsiyet değişim özellikleri arasında, erkeklerde testis ve penisin, kızlarda ise overler, uterus ve vajinada görülen işlevsel ve fiziksel gelişimler cinsel gelişimin başladığı görülmektedir. Bu aşamada cinsel organ ve üreme organlarının olgunlaşmasıyla birlikte erkeklerde sperm üretimi, kızlarda ise en önemli görülen âdet kanamasıdır. İlk âdet kanamasından yaklaşık bir yıl sonra yumurta üretimi başlamaktadır. Bu gelişimlerle birlikte cinsel kimliğe özgü fiziksel gelişimler de hızlanmaktadır. Kızlarda kalçaların genişlemesi, meme dokusunun gelişmesi, göğüs ve kalçalarda deri altına toplanan yağ miktarının artması, pubik bölge ve koltuk

altının kılınması, omuzların yuvarlaklaşması görülürken; erkeklerde ise göğüs kafesi ve omuzlar genişler, kol ve bacak adalelerinde gelişme, tüm vücudunun belirgin kılınması, sakal ve bıyık çıkmaya başlaması, ses değişimi ve adem elmasının (tiroid kıkırdak) iyice ortaya çıkması gibi ikincil cinsiyet değişim özellikleri görülür (Çelik, 2021:96). Böylece kadın ve erkeğe özgü fiziki görünüm oluşur.

Birincil ve ikincil cinsiyet değişim özelliklerin görülmeye başlandığı yaş; cinsiyet, etnik köken, yaşam tarzı, stres durumu, beslenme şekli, aile yaşantısı, arkadaş çevresi, yaşadığı bölge gibi çeşitli etkenlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Erkeklerde yaklaşık 11 yaş civarı testislerin gelişimi, 12-13 yaş civarı penis büyümesi başlar ve 16 yaş civarına kadar büyüme sürmektedir. Pubik kılınma yaklaşık 12 yaş civarı, sakal ve koltuk altı kılınma 13-14 yaş civarı oluşmaya başlamaktadır. Bu olgunlaşmayla birlikte erkeklerde ilk ejakülasyon (genellikle mastürbasyon ile veya gece uykuda boşalma) gerçekleşir. İlk ejakülasyon genellikle 11-15 yaşlar civarında gerçekleşmekle birlikte özellikle yaşanan çevre olmak üzere çeşitli etkenlere göre farklılıklar görülebilmektedir. Ses değişimi de cinsel gelişim ile iç içedir. Hormonal yönden hızlı bir şekilde fiziksel büyüme sürecinde adem elması olarak bilinen çıkıntı (Tiroid ve krikoid kıkırdaklar ses tellerini çevrelemiştir) genişler seste fark edilir derecede derinleşme ve kalınlaşma gözlenmektedir (Cooksey, 2009:157). Kızlarda ilk menstrüasyon döngüsü genellikle 13 yaş civarında görülmekle birlikte genetik ve çevresel etkenlere göre farklılıklar görülebilmektedir (Çelik, 2021:98). Sosyo-ekonomik düzey, ırk ve etnik köken, coğrafi bölge, iklim, kırsal-kentsel yerleşim, ergenin yaşadığı zaman dilimi gibi etkenlerin menarş yaşı üzerinde ortak bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Çok, 1988:195).

b. Psikomotor gelişim

Psikomotor gelişim; sinir, iskelet ve kas sisteminin işlevlerinin gelişimi ile bireyin hareket yeteneklerinin ve koordinasyonunun değişimini içerir. Doğumla başlayıp ilk, orta ve son çocukluktan geçerek ergenliğe doğru ilerleyen büyüme gelişme sürecinde psikomotor becerilerin de niteliği artmaktadır. Ancak ergenlik döneminde iskelet ve kas sistemindeki büyüme eş zamanlı gerçekleşmez. Boy uzama hızı ile kas oranı ve kas gücü arasındaki artış aynı oranda gerçekleşmemesinden dolayı kısa zamanlı motor becerilerde yetersizlikler görülebilir. Bu dönemde

meydana gelen kolay düşme ya da kapıları sert kapama gibi denge bozuklukları psikomotor gelişime örnek olarak verilebilir. Bu dönemde, psikomotor gelişim açısından cinsiyetler arasında farklılıklar gözlenmektedir. Bu farkın nedeni temelde hormonal değişiklikler olup ergenlik döneminde erkeklerde testosteron hormonu, kızlarda ise östrojen hormonu salınımı artış gösterir. Bu iki cinsiyet hormonu incelendiğinde; testosteron kas aktivitesinde, östrojen ise yağ dokusunda artışa neden olmaktadır. Ancak bu hormonal etkinlik dışında çocuğun düzenli spor aktivitesinin olması da psikomotor becerilerinin niteliğini arttırmaktadır. Ergenlerin gelişim döneminde; kas oranını ve gücünü arttırmak, sağlıklı postür gelişimi ve motor becerilerini güçlendirmek amacıyla direnç egzersizleri yapmaları faydalı olacaktır. Ayrıca düzenli spor faaliyeti ile kilo kontrolü de sağlanmış olacaktır (Çelik, 2021:101-102).

2. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim bebeklikten yetişkinliğe yaşam boyunca zekâ, hafıza, dikkat, dil, algı, problem çözme ve akıl yürütme gibi zihnin faaliyetlerindeki değişimi ifade eder (Özgüngör, 2021:251). Birey doğumla beraber büyüme gelişme sürecinde sürekli olarak içinde bulunduğu dünyayı anlamaya çabalar, basitten başlayıp karmaşıklaşan bir zihin düzeni geliştirir ve çevresine uyum sağlar (Cüceloğlu, 2022:348).

Somut işlemler seviyesinde olan çocuklar nesnelere, kişiler ve olaylara ilişkin bağlantılar kurarak mantıklı yargılara varabilir. Ancak bu becerileri fiziken yaşadıkları ve deneyimledikleri olaylarla sınırlıdır. Başka bir deyişle bu dönemdeki düşünce boyutu şimdiki zaman ile sınırlıdır. Buna karşılık ergen bireyler ise yaşadığı ve deneyimlediği gerçeğin de ötesinde çeşitli olasılıkları hesaplar bunları kıyaslar ve buna göre değerlendirerek karar verir veya davranış sergiler. Başka bir deyişle düşünce boyutu şimdiki zamanın yanı sıra geleceğe yöneliktir (Özgüngör, 2021:271).

Birey ergenlik döneminde soyut düşünme, akıl yürütme, olasılık üretme, sorgulama, nedensel çıkarımlar yapma ve karar verme gibi birçok alanda önceki gelişim dönemlerine nazaran daha detaylı, karmaşık ve varsayımsal düşünme yeteneğini geliştirir. Ayrıca önceki dönemlerde başta ebeveynleri ve öğretmenleri ile çevresindeki büyükler tarafından söylenenleri veya sınırlamaları sorgulamadan kabul ederek itaat etmekteyken; ergenlik döneminde detaylı, karmaşık ve varsayımsal akıl

yürütme nedeniyle karşı çıkmalar, tartışmalar yaşanmaktadır. Bilişsel gelişim alanında ergen esasen iki süreç geçirmektedir. Birincisi ergen benmerkezcilik sürecinde, çevresindeki herkesin gözünün onun üzerinde olduğunu onu izlediklerini düşünmektedir. Bu vesileyle toplumsal olay ve toplumsal değerlere olan ilgisi artmakta, yaşam ve deneyimlerini analiz etmekte, bu analizlerde dürüst fakat duygusal davranmaktadır. Bir zaman sonra birinci evre yerini ikinci evreye yani problem merkezli düşünmeye bırakmaktadır. Bu geçiş bilişsel gelişimin varlığının en önemli göstergelerden biridir. Bu evrede ergen birey çevresindeki çelişkili düşünce ve davranışları fark eder, belli bir düşünce veya davranış modelini tercih etmek yerine, tamamını birlikte değerlendirerek sonuca ulaşma, karar alma yetisini ortaya koyabilir (Meydan, 2021:9).

Soyut düşünceye ulaşma yaşı her ergen bireyde kendine özgü farklılıklar gösterir. Toplumda bazı yetişkinlerin dahi soyut düşünceyi sağlayan zihinsel özelliklere yeterli ölçüde sahip olmadıkları görülmektedir. Diğer gelişim türlerinde olduğu gibi bilişsel gelişimde de ergenin çevresi, yaşadığı toplumun kültürü, ailesinin sosyoekonomik konumu gibi faktörler etkilidir.

3. Ahlak Gelişimi

Ahlak, insanların uymak zorunda olduğu içinde bulunduğu toplumun güvenlik, huzur ve mutluluk içinde yaşamalarına yardımcı olan davranış ve kurallardır. Ahlak, doğumdan yetişkinliğe ilerleyen dönemdeki fiziksel, sosyal, duygusal, kişisel gelişim gibi büyüme ve gelişme sürecinde kazanılan davranış kurallarıdır. İnsan gelişiminin en önemli unsurları arasında yer alır. Ahlaki kurallar toplumdan topluma ve bireylere göre farklılıklar gösterebilir. Bu farklılıklardan yola çıkarak, kalıtım ve çevre, aile, okul eğitimi, akran ve arkadaş çevresi, din, kitle iletişim araçları, ekonomi ve kültürün bireylerin ahlaki gelişimlerini etkileyen önemli psiko-sosyal dinamikler olduğu ortaya çıkmıştır (Şengün, 2007:201).

Ahlak, iyi ve doğru davranışlar bütünü olup, adalet ve eşitliğe dayanan davranış kurallarıdır. Bir gencin ahlaki gelişimi sürecinde, bir üst nesli ile çatışma yaşamaması amacıyla anne-baba ve öğretmenin bu dönem gelişimi hakkında bilgi sahibi olması gerekir (Kulaksızoğlu, 2022:106).

4. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim; bireyin içinde yaşadığı toplumun kurallarını, taşıdığı değerleri, rol beklentilerini, kendi sosyal becerilerini ve kimlik duygusunu kazanma sürecidir. Bu süreç, bireyin toplumsal etkileşimler, aile, okul, arkadaş grupları ve diğer sosyal ortamlar aracılığıyla gerçekleşir. Bireyin toplumsal olarak kabul görmesini ve toplumun kültürünü içselleştirdiği bir süreçtir (Özdemir vd., 2012:587).

Sosyal gelişim, bir bireyin doğumundan itibaren başlar ve yaşam boyu devam eder. İlk sosyal etkileşimler aile içinde gerçekleşir. Aile bireye temel değerler, kurallar, dil ve davranış kalıpları gibi sosyal becerileri öğretir. Daha sonra, çocuklar okul, arkadaş grupları, işyeri ve diğer sosyal ortamlar aracılığıyla sosyal becerilerini ve toplumsal rollerini geliştirirler. Sosyal gelişim; ebeveynlerden başlayarak içinde bulunulan kültüre kadar geniş bir bağlamda bireyin gelişimini etkileyen faktörleri içerir (Kaya ve Sezgin, 2021:23). Sosyal gelişimin ayrıca kimlik gelişimine etkisi oldukça fazladır.

Ergenlik, sosyal ilişkilerde ve sosyal rollerde de değişikliklerle birlikte gelir. Arkadaşlık ilişkileri önem kazanır, gruplar oluşur ve gençler daha çok bağımsızlık arayışı içine girerler. Aile ile olan ilişkilerde de bazı gerilimler ortaya çıkabilir.

5. Kişilik Gelişimi

Kişilik, bireyin doğumdan itibaren yaşamının tüm gelişim evrelerinde kazandığı, diğer bireylerden farklı kılan özellikleri olarak tanımlanabilir (Özdemir vd., 2012:567). Kişilik oluşumu sürecinde, insan yaşamının özellikle ilk çocukluk ve ergenlik dönemleri belirleyicidir (Jeammet, 2000:147; Özdemir vd., 2012:566).

Kişilik gelişimi aynı zamanda benlik, mizaç ve kimlik kavramlarını içermektedir. Benlik; kişinin kendisini algıladığı, değerlendirdiği ve tanımladığı bir kavramdır. Benlik; kişinin kim olduğu, güçlü ve zayıf yönleri, değerleri ve inançları ile dünyayı anlamlandırmasına yardımcı olur, farkındalık sağlar. Mizaç, bireyin doğuştan gelen, kalıtsal özelliklerini ve eğilimlerini ifade eder (Çok ve Akgün, 2021:382-384). Kişilik kalıtsal olarak iletilen biyolojik bir veri değildir. Kişilik, mizacın yanı sıra yaşanan deneyimler, çevresel etkiler ve kişisel tercihlerle şekillenen bir yapıdır. Bireyin deneyimleri, ilişkileri, kültürel faktörler ve diğer çevresel etkenler kişiliğin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Çocukluk dönemi, özellikle aile ve ebeveynlerle olan ilişkiler, kişiliğin gelişiminde temel bir rol oynar.

Sonrasında ise eğitim, sosyal çevre, arkadaş ilişkileri, iş hayatı gibi faktörler kişilik üzerinde etkili olabilir (Jeammet, 2000:146).

Kimlik ise bireyin kendini bir grup veya toplumun üyesi olarak tanımlamasını ifade eder. “Ben kimim” sorusuna yanıt vermeye çalışır. Kimlik; cinsiyet, etnik köken, kültürel bağlantılar, meslek, sosyal statü gibi birçok faktörden etkilenebilir. Kimlik oluşumu, bireyin kendini keşfetme, değerlerini ve inançlarını belirleme, aidiyet duygusu geliştirme sürecidir (Çok ve Akgün, 2021:382-384).

Kişilik bireyin çevresiyle uyum şeklini gösteren, bireyin kendine has duygu, düşünce ve davranış ilişkileri şeklinde tanımlanabilir (Kaya ve Sezgin, 2021:23). Farklı kişilik tanımlamaları bulunmakla birlikte bazı görüşler kişiliğin yapısını, tabiatını ve gelişim sürecini farklı şekillerde ele aldıklarından dolayı kişiliği de kavramsal olarak farklı şekillerde ifade etmektedirler. Kişilik kavramının benlik ve kimlik kavramlarını kapsadığı düşünülmektedir (Santrock, 2018:150).

Bireyin deneyimleri, ilişkileri, kültürel faktörler ve diğer çevresel etkenler kişiliğin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Çocukluk dönemi, özellikle aile ve ebeveynlerle olan ilişkiler, kişiliğin gelişiminde temel bir rol oynar. Sonrasında ise eğitim, sosyal çevre, arkadaş ilişkileri, iş hayatı gibi faktörler kişilik üzerinde etkili olabilir (Jeammet, 2000:146).

6. Duygusal Gelişim

Ergenlik döneminde büyüme ve gelişmenin hızlı oluşu ve hormonal salgılar gencin hem duygularında hem de davranış ve tutumlarında göze çarpan farklılıklar yaşamalarına sebep olur (Kulaksızoğlu, 2022:70). Ergenlerdeki duygusal gelişim ve değişim sürecinde öncelikli dikkati çeken, duyguların yoğunluğundaki artış ve istikrarsızlık olduğu söylenebilir. Bu duygusal dalgalanmalara örnek verilecek olursa; karşı cinse âşık olma, mahcûbiyet ve çekingenlik, aşırı hayâl kurma, tedirginlik ve huzursuz olma, yalnız kalma isteği, çalışmaya karşı isteksizlik, çabuk heyecanlanma, hızlıca öfke, üzüntü ve sevinç gibi duygu durumları sıralanabilir (Koç, 2004:235).

Bu duygu dalgalanmaları aile ve arkadaş çevreleriyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Ancak ergenlik dönemindeki bireyin benlik algısı çocukluk dönemine kıyasla daha karmaşık olsa da bu dönemde düzenli ve tutarlı hale gelmiştir. Zamanla güçlü ve güçsüz yanlarının dengeli ve bütüncül bir formunu oluştururlar. Salovey ve

Mayer (1990) tarafından çocukluk ve ergenlik dönemi duygusal gelişim becerilerinin gelişimi; duyguları tanıma, duyguları anlama, duyguların düşüncelerle ilişkisini fark etme, duyguları ifade etme temelinde dört aşamalı bir gelişim süreci olarak betimlemiştir. Bu doğrultuda gelişim dönemlerinin niteliğine uygun olarak duygusal becerilerin gelişmesi beklenmektedir. Duygusal beceriler; empati, duygu düzenleme ve duygu özerklik şeklinde sıralanabilir. Bu beceriler; Empati, kendi duygularını ve diğerlerinin duygularını anlama; Duygusal Özerklik, kendi duygularını diğerlerinin duygularından ayırt edebilme; Duyguları Düzenleme, olumlu veya olumsuz duyguları duyguların tümünün düzenlenmesi şeklinde tanımlanabilir (Soylu ve Meydan, 2021:486-491).

Duygusal gelişim döneminde ergenin ihtiyaçlarına bakıldığında; anne ve baba tarafından anlaşılma isteği, bu dönemin duygusal durumlarının yaşa bağlı ve geçici olduğu gibi güven verici anlatımlardır. Anne ve baba çocuğunu eleştirmeden, yargılamadan dinleyip, ergende gerginlik ve kaygılanma gibi duyguların oluşmasını önleyici sohbetlerde bulunmalıdırlar (Kulaksızoğlu, 2022:84).

D. Aile Kavramı ve Türleri

TDK'ya (2023) göre aile; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü, birlikte oturan hısımlar ve yakınların tümü şeklinde tanımlanmıştır.

Aile kavramı, geleneksel ve modern bağlamda ele alınacak olursa; geleneksel açıdan resmi olarak evlilik birliği kurulmuş, kan bağı gerektiren ilişkilerle oluşan, modern açıdan yaklaşımda ise resmi nikah olmasa da kadın ve erkeğin bir araya gelerek duygusal, cinsel ve ekonomik doyumların paylaşıldığı birlikteliktir. Aile, topluma birey kazandırma yönünün de bulunması ile toplumun devamlılığını sağlama konusundaki en küçük sosyal kurumdur (Çilingir, 2018:3).

Aile yapısı, sosyal çevre ile toplumun kural ve değerlerine uyum sürecinde bireylere yol gösterici rollere sahiptir. Ailenin sahip olduğu değerler nesilden nesle aktarılmaktadır. Bir sonraki nesle aktarım sürecinde aile bireylerinin yaşı, cinsiyeti gibi özellikleri ile farklılaşma görülebilir (Eryılmaz, 2010:22; Hallaç ve Öz, 2014:148). Aile yapısı; ülkeden ülkeye, toplumdaki topluma, bölgeden bölgeye,

eğitim seviyesine, ekonomik duruma, sosyal imkanlara bağlı olarak çeşitlilik gösterebilmektedir. Kişinin büyüdüğü ortam ve aile yapısı, ebeveynlerin değer yargılarını, tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir (Bilgi ve zsoy, 2020:8).

Aile yapısı toplumdaki topluma, bölgeden bölgeye farklılık gösterse de aile yapısının temel işlevi ve özelliği; üreme yoluyla neslin devamlılığı yanında aile üyelerinin sosyal, ahlaki, duygusal (birlikte yaşama işlevi), ekonomik (retim ve tüketim işlevi), eğitim ve kültür aktarma konularında doyum yaşamalarını sağlamaktır (Doğan, 2016:4; ilingir, 2018:4). Bu bağlamda ergen bireyin, psikolojik, fizyolojik, sosyal gelişim süreci açısından ihtiyaçlarının karşılandığı yer ve gelişim sürecine en önemli etkisi olan faktör ailedir (Eryılmaz, 2010:22).

1. Aile Türleri

Aile yapısal ve işlevsel özellikleri açısından iki türe ayrılmaktadır. Yapısal zellik açısından “Geleneksel (geniş) aile” ve “ekirdek aile”, işlevsel özellik açısından “Sağlıklı aile” ve “Sağlıksız aile” olarak tanımlanabilir (ilingir, 2018:4).

a. Yapısal zelliklerine göre aile eşitleri

Geleneksel aile aynı soydan gelen birkaç kuşağın; büyükanne, büyükbaba, amca ve hala ya da teyze ve dayı gibi kan bağı bulunan tüm bireylerin aynı çatı altında bulunduğu aile tipidir. Daha çok kırsal kesimde yaşamını sürdüren bu aile tipi, erkek egemen (ataerkil) kültürünün hâkim olduğu, kuşaklar arasında yaşa bağlı hiyerarşik otoritenin bulunduğu, geleneksel değerler ile yönetildiği gözlemlenmektedir. Ekonomik veya farklı nedenlerle şehir hayatına taşıman bu aile tipi, özelliklerini korur. Aile içi sorunlar, kendi içinde geleneksel yöntemlerle çözümlenmeye çalışılır, dışa kapalıdır. Aile yelerinden birinin bir sorunu olduğunda tüm aile yeleri onu destekler. Aile bireylerinin eş seçimi, iş seçimi vb. durumlarda ailenin koşullarına uyması önemlidir (etinkaya, 2018:2; Aksaray, 2018:4).

Çekirdek aile tipi anne, baba ve çocuktan oluşmaktadır. Sanayileşmenin etkisiyle, tarıma dayalı yaşamdan endüstriyel toplum yaşamına doğru değişim yaşanmaya başlamıştır. Kültürel ve ekonomik sebeplerle, geleneksel (geniş) aileler küçülmeye başlamış, çekirdek aile sayısı artmıştır. Bu aile tipi, evlenecek olan kişinin eş seçimi, kendi yeteneğine göre meslek ve iş seçimi konusunda aile bireyini destekler. Kadın iş hayatına daha fazla katılmış olup, kendi kendine yetmeye

başlayınca otoriteye katılma beklentisi de artmıştır (Çilingir, 2018:6; Erkan, 2020:5; Aksaray, 2018:4).

Ailelerin farklı yaşam tarzları ve yaşamı düzenleme şekilleri, aile tiplerinin farklılaşmasına neden olabilmektedir. Yukarıda değinilen aile tipleri dışında, sıklıkla ifade edilen, iki kişilik aile, tek ebeveynli aile, yeniden evlenen (üvey ebeveynli) aile, evlat edinmiş aile, ebeveynin fiziksel olarak olmadığı (işi nedeniyle sık sık seyahat eden ebeveyn) aile, üç kuşak birlikte aile, hayaletli (ebeveynlerden biri ölmüş ya da terk) aile, yaşlı aile, gey/lezbiyen aile gibi aile türleri de bulunmaktadır (Özabacı ve Erkan, 2019:2).

b. İşlevsel özelliklerine göre aile çeşitleri

Sağlıklı aile, ailenin işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren, maddi ve manevi huzur ortamına ulaşan ailedir. Sağlıklı ailede kurallar esnektir ve bireylerin özgürlüklerine, kendi limitlerine ulaşmalarına imkân verilir. Özgürlüğün yanında aile üyeleri birbirlerine karşı sorumludur, gerektiğinde daha tecrübeli olandan destek alınabilir. Sağlıklı ailede etkili iletişime önem verilmektedir (Çilingir, 2018:7). Bu aile türünde dikkat çeken özellikler; aile bireylerinin birlikte zaman geçirmeye istekli olması, gerektiğinde takdir etme, aile içi rollerin belirli olması, bireylerin desteklenmesi, etkili iletişim, krizlerle baş edebilmek ve bağlılıktır (Aksaray, 2018:8).

Aile fonksiyonlarının birkaç farklı işlevinin yeterince yerine getirilememesi durumunda sağlıksız aileler gelişebilir. Sağlıksız ailede; bireyler sorumluluklardan kaçma eğilimindedir ya da sorumluluklarını yerine getirmez, sınırlarına hâkim olamayan, karar veremeyen, kendine güvenemeyen bireyler diğer aile üyelerini de etkilemektedir. Bunun sonucunda aile üyelerinde davranış bozuklukları görülebilir. (Çilingir, 2018:7).

E. Ebeveyn Tutumları

Bireyin doğduğu, büyüdüğü ortamın özellikleri ve çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkiler ve yaşadığı deneyimler; fiziksel, bilişsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişim boyutlarıyla kişiliğini etkilemektedir. Olumlu çevre koşulları, bireyin gelişimini desteklerken, olumsuz çevre koşulları birçok alanda bireyin gelişimini

engelleyebilmektedir. Bireyin yakın çevresi ile olan ilişkileri, dünya algısını ve kendini algılamasını şekillendirmektedir (Sezer, 2010:2).

Ebeveynlerin çocuklarını büyütme ve eğitme sürecinde benimsedikleri tutum ve davranışlar; farklı kültürler, aileler ve bireyler arasında çocuk yetiştirme tutumları nedeniyle önemli ölçüde değişebilir. Toplumdaki, sosyo-ekonomik gruplar arasında genellikle kültürel farklılıklar ve değer farklılıkları görülür. Her sosyal sınıfın kendi kültürü, hayat felsefesi ve değerleri vardır. Bu farklılıkların etkisiyle, ebeveynlerin farklı çocuk yetiştirme tutumları yanında, farklı ödül ve ceza uygulamasıyla çocuk yetiştirdikleri söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2022:131).

Anne ve babalar tarafından çocuklara karşı sergilenen tutum ve davranışlar, çocukların kişiliklerini, benlik algılarını ve çevresindeki insanlarla ilişkilerini etkilemektedir (Aydoğdu, Dilekmen, 2016:570). Aile yapısıyla birlikte ebeveynlerin tutum ve davranışları çocukların aile içindeki çocuk veya birey rolü açısından yerini de belirlemektedir. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerin düzeni ve dinamikleri aile yapısı yönünden, ailelerinden gördükleri tutumlar ise çocuğun gelecekteki sosyal ilişkileri yönünden temel oluşturur (Şanlı ve Öztürk, 2015:240; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016:570).

Anne ve babaların çocuklarıyla olan ilişkisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Özellikle annenin çocuğu ile olan ilişkisi, çocuğun tüm gelişim boyutlarının ve kişilik gelişiminin temel bileşenini oluşturmaktadır (Şanlı, 2015:240). Annelerin, ebeveyn rolündeki tutumlarını etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Anne babanın kendi anne babalarıyla olan deneyimleri, anne babanın sosyodemografik özellikleri, aile tipi, anne-baba ilişkisi, çocuk sayısı, çocuğun sağlık durumu, yaşı, cinsiyeti ve karakteristik özellikleri bu etmenlerden bazılarıdır (Şanlı ve Öztürk, 2015:241; Şanlı ve Öztürk, 2012:43-44). Bu etmenlerin yanında anne babaların ebeveynliğe hazır bulunuşluğu, çocuk sahibi olmadan önce aralarındaki ilişkinin kalitesi, çocuk olduktan sonra birbirlerine destek olma durumları, evlilik ilişkilerindeki tatmin düzeyleri gibi farklı durumlar da sayılabilmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016:572). Aynı zamanda bu etmenler çocuklarla ebeveynler arasında ilişkileri de belirlemektedir (Sezer, 2010:3).

Ebeveyn tutum ve davranışları her anne ve babada farklılık gösterebilir. Başka bir deyişle ne kadar ebeveyn varsa bir o kadar çocuk yetiştirme tutum ve davranışı

vardır. Ayrıca aynı çocuğun ebeveynleri olan anne ve babasının da birbirine göre farklı yetiştirme tutum ve davranışının olduğu gözlemlenmektedir (Kulaksızoğlu, 2022:132). Ebeveyn tutum ve davranışları ile çocuk yetiştirme biçimlerine yönelik oldukça farklı tanımlamalar ve konu başlığı oluşturulmuşsa da bu tutum, davranış ve çocuk yetiştirme biçimlerini çalışmamızda genel olarak altı ana başlık altında ele alınmıştır.

1. Baskıcı ve Otoriter Tutum

Baskıcı ve otoriter tutum ebeveyn tarafından çocuğunun her davranışının planlanarak katı kurallar eşliğinde kontrol altına alınmasıdır. Bu tutum, ebeveyn tarafından konulan katı kurallara, başka bir deyişle baskı ve otoriteye karşı itaatsizlik ve zafiyet sonucunda, bireye yönelik şiddet ve dayak gibi cezaların eşlik ettiği bir aile tutum biçimidir. İtaatsizlik ya da zafiyet sonucunda cezalandırılacağını bilen çocuk, bu baskı ve otoriteye boyun eğer ve içine kapanır. Bu tutum biçimine sürekli maruz kalan çocuklarda vicdan gelişimi olumsuz etkilenir ve beraberinde suçluluk duygusu gelişirken özgüveni azalabilir. Bu sonucun tam tersi ebeveynlerine asi, sosyal çevresinde kavgacı bir birey haline gelebilmektedir. Ayrıca bu tutum biçimini benimseyen aile tiplerindeki çocuklar, kolaylıkla yalan söyleyebilme, hırsızlık dürtüsü ve eylemi, okul yaşamında ve sosyal çevresiyle ilişkilerinde başarısızlıklar görülebilir. Baskıcı ve otoriter tutum sergileyen ailelerde büyüyen çocuklar; aşağılık duygusu taşıyan, kolayca ağlayabilen, korkak, boyun eğen, otoriteden çekinen, kendinden istenilenden fazlasını yerine getiren, ancak isyana hazır, güçsüzler karşısında saldırgan olan kişiler olabilirler (Çetinkaya, 2018:93-95; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016:570).

2. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Aşırı hoşgörülü tutum, sıklıkla ileri yaş ya da tek çocuk sahibi olan veya alternatif tedavi yöntemleriyle çocuk sahibi olmuş anne ve babalar tarafından sergilenen bir tutum örneğidir. Bu tutumu sergileyen ebeveynler için çocuk her şeyden değerlidir. Çocuklarına sınırlama getirmeksizin her isteklerini kabul eder, yerine getirirler. Hatta bu istekler anne ve babanın isteklerinin önüne geçmiştir. Çocuğun davranışlarını olumlu/olumsuz, doğru/yanlış değerlendirmesini yapmaz, çocuğa karışmazlar. Bu tutumu benimseyen aile tipinde, çocuk herhangi bir denetime tabi olmaksızın özgür bir şekilde hareket etmektedir. Bu denetimsizliğin sonucunda

çocukta, ebeveyninin kendisine karşı ilgisiz olduğu fikriyle beraber duygusal yoksunluk gözlenmektedir. Bu tutumla yetişen çocuklar, ebeveynlerine ve başkalarına hükmedici tavırlar takınır ve çevresindeki kişilere karşı saygısız davranışlarda bulunur. Sınır konulmadan, her isteği yerine getirilen bu çocuklar, yaşamları boyunca girdikleri her ortamda bu rahatlığı bulamazlar ve hayal kırıklığına uğrayarak, uyum sorunu yaşarlar (Esen Çoban ve Koyuncu Şahin, 2020:45; Yıldırım, 2018:96).

3. Koruyucu Tutum

Koruyucu tutum sergileyen anne ve babalar çocuk sahibi olma konusunda çeşitli travmalar geçirmiş ebeveynlerdir. İleri yaşta çocuk sahibi olma, birinci çocuğun ölümü, ikinci çocuğun olma ihtimali olmayan tek çocuklu aile, riskli gebelik geçiren, zorlu doğum yapan, evliliğinde mutlu olamayan, eşinden yeterli ilgiyi göremediğini düşünen annelerde sıklıkla karşılanmaktadır. Bu tutumu benimseyen ebeveynler, en doğruyu yaptıklarını, çevreleriyle kendilerini kıyaslayarak fedakâr anne ve baba olduklarını savunurlar. Çocuklarıyla, onların ihtiyaçlarından fazla ilgilenmek, onlara aşırı özen göstermek, onları olası hatalarında uyarmak, kendine zarar verme ihtimaline karşı önlemler almak bu tutumun ebeveynleri için normal davranışlardır. Koruyucu tutum sergileyen ailede yetişen çocuklar; özgüven eksikliği, olumsuz psiko-sosyal gelişim, karar almakta zorlanma, başkalarına bağımlı yaşam sürerek karşılaştığı problemlerde çözümü bir başkasının üretmesini bekleyen bireylerdir (Küçükali, 2018:104-105; Yıldırım, 2018:99-100).

4. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Dengesiz ve kararsız tutumda, anne ve babalar hem kendi aralarında hem de çocuklarına karşı dengeli ve kararlı davranış sergileyemezler. Anne ve babanın aldıkları kararlarda farklı zaman dilimlerinde tutarsızlık gözlenmektedirler. Bu durum çocuğu olumsuz etkiler, anne ve babasına karşı güveni sarsılır ve neyi ne zaman ne şekilde yapması gerektiğini öğrenemez, doğru davranışı bulma yolunda ikilemler yaşar. Anne babanın tutarsız duruşunun nedeni o anki ruh hallerinden kaynaklanır. Bu tutumu sergileyen ailede yetişen çocuklar, sağlıklı bir bireyde aranan karar alma yeteneğini kazanamazlar. “Doğru mu yoksa yanlış mı yapıyorum?” ikilemi içinde sıkışıp, iç dünyasında çatışırlar (Esen Çoban ve Koyuncu Şahin, 2020:46; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016:571).

5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

İlgisiz ve kayıtsız tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarını ihmal edip yalnız bırakırlar psikolojik açıdan onları reddederler. Çocuklarının ilgi ve gereksinimlerini önemsemezler. Bu tip tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarına yeterli sevgiyi göstermezler. İlgisiz ebeveynlerin bu tutumlarının nedeni olarak, eşlerin birbirlerine karşı sevgilerinin yetersizliği ile aralarındaki iletişim eksikliği olduğu söylenebilir. Bu tutumlar sonucunda, kendini yalnız hisseden, özgüveni eksik, riskli davranış ve suç işleme eğiliminde olan bireyler yetişir (Yıldırım, 2018:104-105; Sezer, 2020:10).

6. Güven Veren, Eşitlikçi, Demokrat, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Güven veren, demokratik tutum sergilenen aile içi ilişkiler incelendiğinde, bu ailelerde karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı ilişkilerin olduğu, aile içi iletişim kurulabildiği, çocuğun birey olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu tutumu sergileyen ailelerde, çocukların duygu ve düşünceleri oldukça önemlidir. Gerek aile içini gerekse kendini ilgilendiren konularda fikirleri alınarak karar verilir. Bu yaklaşım sayesinde çocuk, bir soruna yönelik akılcı ve doğru çözüme ulaşmada karar alabilme yeteneği kazanmıştır. Bu tutumdaki ebeveynler, destekleyici rolleriyle çocuklarını toplum yaşamına uyum sağlamaları için ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, sosyo-kültürel, spor gibi aktivitelere yönlendirirler. Bu tip ailede yetişen çocuklar psikolojik sağlığı gelişmiş, kendini gerçekleştirmiş bireylerdir. Aynı zamanda insan değerlerine ve kendine saygılı, zaman yönetimi olan, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, girişimci, yaratıcı, benlik algısı yüksek ve paylaşımcı, değişime ve yeniliğe açık bireylerdir (Sağlam, 2020:56-58).

F. Ergenlik Dönemindeki Riskli Davranışlar

Ergenlik döneminin başlangıç ve bitiş sürelerini doğru bir şekilde değerlendirmenin güçlüğü yanı sıra ergenlik dönemindeki davranışlar konusunda, normal ve anormal durumları ayırt etmek de zor olabilir (Parlaz, vd., 2012:11). Ergenlik döneminde değişen ve gelişen davranışlardan bazıları, diğerlerine nazaran daha olumsuz alışkanlıklara ve huylara evrilebilir. Bu davranışların, bazen ergenin kendisine bazen çevresine bazen de hem kendisine hem de çevresine maddi ve manevi zararlara yol açma ihtimali oldukça yüksek olabilir. Bu çeşit riskli davranışlardan kasıt, ergenin; içinde yaşadığı toplumun özellikleri, kültürel

farklılıklar, bireyin genetik özellikleri ve gelişimine ilişkin süreçlerle etkilenen kompleks durumların ifadesidir (Alikışıfoğlu ve Ercan, 2009:2).

Ergenlik döneminde özellikle ailesinin desteğini alan gençler, bu dönemi sağlıklı bir şekilde geçirir ve onların yaşadıkları bocalamalar, duygusal dalgalanmalar ve kimlik arayışı gibi durumlar normaldir. Ancak bazı gençlerde ciddi psikiyatrik hastalıkları düşündürecek davranışlar gözlemlenebilmektedir (Parlaz, vd., 2012:11).

Bu davranışlar, ergenlerin psikolojik veya fizyolojik olarak yaralanmalarına ve hatta ölümlerine sebep olabilecek nitelikteki davranışlardır. Çoğunlukla derslerde başarısızlığa, çevresiyle iletişiminin bozulmasına da yol açabilir (Gençtarım Kurt ve Ergene, 2017:137-138). Özetle, riskli davranışlar, ergenin iyi hallerini ortadan kaldırma ve sorunlu bir yetişkin haline dönüştürme ihtimali olan, yaşamında ve çevresinde istenmeyen sonuçlara yol açabilecek davranış biçimleridir.

DSÖ (2023), ergenlik döneminin hayatın sağlıklı bir aşaması olarak kabulüne rağmen, bu dönemde önemli ölüm, hastalık ve yaralanmaların olduğunu belirtmektedir. Bu aşamada ergenlerin; diyet, fiziksel aktivite, madde kullanımı ve cinsel aktivite gibi konularda hem kendi hem çevrelerindeki diğer kişilerin sağlığını koruyabilecek veya riske atabilecek davranış kalıpları oluşturabildiklerini, bu olumsuz durumların çoğunun önlenabilir ve/veya tedavi edilebilir nitelikte olduğunu belirtmiştir.

Ergenlik dönemindeki riskli davranışlar; antisosyal davranışlar, alkol kullanımı, sigara kullanımı, intihar eğilimi, beslenme alışkanlıkları, okul terki gibi ana başlıklar halinde sayılmıştır (Gençtarım ve Ergene, 2014:132). Ayrıca madde kullanımı, cinsellik, kurallara uymama gibi davranışlar da riskli davranışlar olarak değerlendirilebilir.

1. Antisosyal Davranışlar

Antisosyal davranışlar; bu davranışı sergileyen ergenlerin sosyal normlara ve kurallara karşı gelecek davranışlar sergileyerek, başkalarının haklarına saygı göstermedikleri ve agresif veya suç eğilimleri gösterdikleri davranışları ifade etmektedir. Glueck (1968) ergen birey suçluluğunu yalnızca çocukluk döneminde rastlanıldığı ifade edilen okuldan veya evden kaçma ile itaatsizlik değil; genel anlamda saldırganlık ve antisosyal eğiliminin ve suçluluk duygusunun yönettiği

ergen bireyin hem kendisine hem topluma zarar verecek davranışları olarak tanımlamaktadır (Yavuzer, 2021:187). Saldırgan antisosyal davranışların genellikle kalıtsal olduğu, saldırgan olmayan antisosyal davranışların ise ergenin yaşadığı çevresel etmenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir (Tremblay, 2009:125).

Antisosyal davranışlar; saldırganlık, zorbalık, yalan söyleme, hırsızlık, kurallara uymama, okuldan veya evden kaçma, empati eksikliği gibi farklı şekillerde gözlemlenebilir. İtaatsizlik ve meydan okuma gibi ortaya çıkan inatçı davranışlar, sonrasında okuldan veya evden kaçma gibi otoriteyle ilgili daha riskli davranışlar haline gelebilir. Yalan söylemek gibi eylemlerle başlayan örtülü antisosyal davranışlar, gizli şekilde mala zarar verme ve sonrasında hırsızlık gibi daha ciddi riskli davranışlar haline gelebilir. Kavga veya zorbalık şeklinde başlayan açık antisosyal davranışlar da sonrasında şiddet içeren suç eylemleri haline dönüşebilecek riskli davranış şekilleridir (Steinberg, 2018:383). Şiddet uygulayan çocukların hemen hemen tümünün yaşam öyküsünde, dozajı zamanla artan kavga, zorbalık veya saldırganlık öyküsü vardır. Ülkemizde işlenen suçların neredeyse yarıya yakını yirmibeş yaş ve altı çocuk ve ergen bireylerin işlemiş olması ve yetişkinlik dönemlerinde suç işleyenlerin büyük bir kısmının çocukluk ve ergenlik dönemlerinde suç işlediğinin tespit edilmiş olması problemin önemini ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2021:188).

Bazı çocuklar okuldan veya evden kaçma, hırsızlık veya şiddet şeklinde kendini gösteren üç davranış türünü de sergileyebilirler. Genel anlamda, bir ergenin davranışı herhangi bir türde ne kadar ciddiye, diğerlerini sergileme olasılığı da o derece yüksektir. Başka bir deyişle, şiddet içeren suçlar işleyen ergenlerin çoğu aynı zamanda gizli ve otoriteye bağlı antisosyal davranışlarda da bulunur, ancak otoriteyle çatışan veya gizli antisosyal davranışlarda bulunan ergenlerin tümü mutlaka saldırgan değildir. Otoriteye bağlı antisosyal davranışlar genellikle çocuklukta, gizli veya açık antisosyal davranışlar ise çocuklukta da ergenlikte de başlayabilir. Antisosyal davranışları çocuklukta başlayan bireyler, antisosyal davranışları ergenliğe kadar başlamayanlardan çok farklıdır (Steinberg, 2018:383).

Ergen bireylerin kendilerine karşı yapılan davranışlara empatiyle karşılık verme düzeyleri birbirinden farklılık göstermektedir. Ergenlik sürecinde belirli bir ergenin empati düzeyi de zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Yapılan bazı

araştırmalarda empati yoksunluğunun da antisosyal davranışlara sebep olan etkenlerden biri olduğu değerlendirilmiştir (Santrock, 2019:235).

2. Cinselliğe İlişkin Riskli Davranışlar

Toplumda cinsellik, dini açıdan günah, toplum değerleri açısından ayıp gibi söylemlerle yoğurulmakta, bu nedenle başta çocuklara ve ergen bireylere genel olarak cinselliğe ilişkin bir eğitim verilmemektedir. Bu eğitim eksikliği özellikle ergen bireylerin cinselliğe ve deneyimlerine çarpık ve doğru olmayan yollarla yneltmelerine neden olmaktadır (Erden, 2019:43). Bu şekilde çarpık ve yanlış yollarla yanlış şekillerde öğrenilen cinsellik ise çeşitli sorunlara neden olmaktadır.

Ergen bireylerin cinselliklerine ilişkin yapılan birtakım araştırmalarda, aile yapısının ve özellikle ebeveynlik süreçlerinin ve özelliklerinin araştırılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenler ebeveynleri ile yakın ilişkiler kurduklarında, ebeveynlerinin sahip oldukları değer ve fikirlerini benimsemektedirler. Bu nedenle, ebeveynleriyle yakın ilişki kuran ergen bireylerin rolüne uygun düşen davranışı benimseme olasılığı artmakta ve riskli cinsel davranışlar içerine girme ihtimali azalmaktadır. Ebeveynlerin bu konuda destek olmaları, çocuklarını takip etmeleri ve bu konuda sıkı bir katılık ve disiplin içinde olmaları da yine ergen çocuklarının riskli cinsel davranışlar içerine girme ihtimalini azalmaktadır (Killoren ve Deutsch, 2014:1983).

3. Sigara, Alkol, Madde ve Teknoloji Bağımlılığı

Bağımlılık bir objeye, kişiye veya varlığa duyulan engellenemeyen bir istek ve başka bir nesnenin kontrolünde olması halidir (Erden, 2019: 45). Latince “adanma” sözcüğünden günümüze kadar gelmiştir. Bağımlılık; kontrol edilemeyen veya saplantı haline gelmiş davranış içerisine girmeyeyle birlikte, alışılmış olan veya zorunlu olarak bir şeyle meşgul olma veya dahil olma şartı olarak tanımlanmıştır. Bir kişinin bir faaliyete yüksek derecede adanma veya olumlu yahut olumsuz neticelere yol açma ihtimali olan, sürekli hale gelen bir davranışta bulunması durumudur (Apaydın, 2020:7). Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu (2023) tarafından yapılan tanıma göre bağımlılık ise, bir maddenin ruhsal, fiziksel ya da sosyal açıdan kişiye sorun oluşturmasına rağmen, yine de kullanımının devam etmesi, istenmesine rağmen bırakılamaması ve kullanım isteğine engel olunamamasıdır. Yapılan araştırmalarda bağımlılığın; vücuda alınan kimyasal maddelerin kişide oluşturduğu etkiler sonucu

ortaya çıkabildiği gibi, herhangi bir davranışın sık bir şekilde tekrarlanması neticesinde yoğun ve uzun süren alışkanlıklar sonucu da ortaya çıktığı söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2022:222).

Ergen birey, yaşamakta olduğu değişim ve gelişimlerin etkisiyle, kendi içinde veya diğer diğer bireylerle ilişkilerinde meydana gelen anlamsızlık ve boşluk duygularıyla değersizlik hissini sıklıkla yaşar. Bu olumsuz hislerini bastırabilmek için onu sakinleştirecek ve rahatlatacak bazı davranışlara yönelir. Alkol, sigara, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile yine çağımızın hastalığı ekran bağımlılıkları sıklıkla rastlanılan bağımlılık davranışlarıdır (Erden, 2019:45).

Ergen bireyi bağımlılığa sürükleyen nedenlerin başında duygusal açlığın meydana getirdiği alışkanlık veya bıkmaya duygusu gelmektedir. Ancak bunla sınırlı değildir. Ayrıca özellikle bağımlı bir birey olamaya yatkın olan kişilik yapıları da önemli etkenlerden biridir. Arkadaş çevresinin etkisi, merak uyandıran ve teşvik edici davranışlar, yetersizlik hissi, ergen bireyin toplumdan ve çevresinden uzaklaşma isteği gibi psikolojik ve toplumsal etkenler de ergen bireyleri bağımlılığa sürüklemektedir (Yavuzer, 2021:185). Ergen birey olumsuz aile yapısı ve olumsuz çevresel ilişkilerinden kaçarak uzaklaşmakta ve kendine alkol, sigara veya uyuşturucu madde kültürünün içinde yer edinmektedir. Toplumda da sıkça görüleceği üzere alkol ve uyuşturucu madde kullanımıyla birlikte, bireyde taban tabana zıt bir kişilik görüntüsünün ortaya çıkması da söz konusudur. Normalde kendisinde görülmeyen tarzda olumsuz davranışlar sergileyebilir.

Madde bağımlılığının yanı sıra çağımızda bilişim teknolojilerinin kullanımının artması ve yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle ergen bireylerin de bilişim teknolojilerine bağımlı hale gelmesi sıkça tartışılır olmuştur. 2022 yılında TÜİK (2023) tarafından yapılan araştırmada, 16-74 yaş arasındaki bireylerin İnternet kullanım oranı, bir önceki yıla nazaran %3,4 artışla %85,0 olarak tespit edilmiştir. İnternet üzerinden bireylerin en fazla satın aldığı veya abone olduğu dijital içerik, %26,4 ile film veya dizi izleme, sonrasında %23,2 ile müzik dinleme hizmeti veya müzik indirme olduğu tespit edilmiştir.

“We Are Social” araştırma merkezinin hazırlamış olduğu “Dijital 2023 Türkiye” raporuna göre; İnternet kullanıcılarının tüm cihazlarda günde ortalama 7 saat 24 dakika internette vakit geçirdikleri, bu internet trafiğinin %84,92’sinin mobil

telefonlar üzerinden gerekleŖtiđi tespit edilmiŖtir. YaklaŖık 85,59 milyon nŖfusa sahip Ŗlkemizde, 81,68 milyon mobil bağlantı sayısı bulunmaktadır. İnternet kullanıcılarının gŖnlŖk yaklaŖık 3 saatini sosyal medya Ŗzerinde geçirmekte olduğu da bu raporda vurgulanmıŖtır.

Daha Ŗnce bahsedilen ergen bireyin çevresinden kaıŖ ve uzaklaŖma yŖntemlerinden biri de ekran bağımlılığı sorununu beraberinde getirmiŖtir. Ayrıca ergen bireyler boŖ vakitlerini internet ortamında geçirdikleri gŖrŖlmektedir. Bu yaŖta ergenler aktif olarak arama motorları, anlık mesajlaŖma, mŖzik ve film indirme, oyun oynama ve cinsel içeriklerde vakit geçirme, kumar oynama, sosyal medyada gezinme gibi faaliyetlerde bulunurlar (Ŗzbay, 2021:445; Yavuzer, 2022:222). Ekran bağımlılığı genellikle bebeklik dŖnemi veya çocukluk dŖneminden itibaren baŖlar. Ekran ilgilerini eker, izlemekten hoŖlanırlar (Yavuzer, 2022:222). Çocukluk dŖneminde bazı ebeveynler yemek yemeyen çocuğun yemek yemesini sağlamak için, yaramazlık yapan çocuğun sakinleŖmesini sağlamak ve oyalamak için onlara cep telefonu vermekte veya ŖnŖne koymaktadırlar. Ekran bağımlılığının temelleri bu nedenle o dŖnemlerden atılmıŖ olmaktadır. Bu Ŗekilde yetiŖen çocuklar ergen birey haline geldikleri zaman bağımlılıkları oldukça ileri dŖzeylere gelmiŖ olabilir. Artan bu teknoloji ve internet bağımlılığı beraberinde Ŗnemli ve eŖitli riskleri de getirebilir. Ergen bireyler bu vesileyle; yayınlanması suç olan yasadıŖı, yaŖa uygun olmayan veya zararlı içerikler, temas (yetiŖkinin kendini ocuk gibi tanıtması, cinsel taciz gibi) riskleri, zararlı tavsiye içerikleri (garnd-ma, momo, mavi balina gibi), sorunlu içerik paylaŖımları ile tŖketiciliđe, bilinçsizce harcamaya, bilgi gizliliğine ve gŖvenliđine iliŖkin içerik riskleri gibi eŖitli konularda risk altında bulunmaktadırlar (Ŗzbay, 2021:447-451). Hiperaktivite, dikkat eksikliği veya davranıŖ bozukluğu olan ergen bireyler ekran bağımlılığına daha yatkındırlar. İnternet bağımlılığı olan ergenlerin macera arayan, narsist, içine kapanık, fiziki iliŖki kurmak yerine sanal ortamda iliŖki kurmayı tercih etme gibi Ŗzellikleri olduğu bildirilmektedir (Yavuzer, 2022:228).

4. Kurallara Uymama

Ergen bireylerin cinselliklerine iliŖkin yapılan birtakım araŖtırmalarda, aile yapısının ve Ŗzellikle ebeveynlik sŖrelerinin ve Ŗzelliklerinin araŖtırılmasının Ŗnemli olduğu sonucuna ulaŖılmıŖtır. Ergenler ebeveynleri ile yakın iliŖkiler

kurduklarında, ebeveynlerinin sahip oldukları değer ve fikirlerini benimsemektedirler. Bu nedenle, ebeveynleriyle yakın ilişki kuran ergen bireylerin rolüne uygun düşen davranışı benimseme olasılığı artmakta ve riskli cinsel davranışlar içerine girme ihtimali azalmaktadır. Ebeveynlerin bu konuda destek olmaları, çocuklarını takip etmeleri ve bu konuda sıkı bir katılık ve disiplin içinde olmaları da yine ergen çocuklarının riskli cinsel davranışlar içerine girme ihtimalini azalmaktadır (Killoren ve Deutsch, 2014:1983).

Ergenlik döneminin fırtınalı ve stresli bir dönem olduğu daha önce belirtilmişti. Yaşadıkları gelişim, değişim ve dönüşüm ile bireyselleşmeye başlamalarının etkisiyle kurallara uyum sağlama konusunda sorunlar yaşarlar. Kurallara uyum sağlayamamalarının altında farklı temelleri vardır. Genel olarak kuralları ihlal etmek; ergen bireyin kendini ispatını, kişisel kimlik doğrulamasını, yaşantısını kontrol etmesini, açıkça her tür otoriteye ve topluma karşı koymasını, akran grubunda kabul görmesini hissettirmekte; ayrıca kural ihlalini kaygıyla, engellenmeyle, yetersizlikle ve başarısızlıkla mücadele yöntemi olarak görmektedir (Ateş ve Akbaş, 2012:338). Ergen bireyin yetişkinliğe yaklaşmasından dolayı bağımsızlık arzusu oldukça fazladır. Bu dönemde aile içi veya toplumsal yaşam alanlarında konulmuş olan kuralların veya yasalarla getirilen kuralların kendilerini kısıtladığını düşünürler. Akranları arasında kabul görme ve popüler olmanın yolunun güçlü olduklarını göstermekten geçtiğini düşünürler ve kurallara uymama sıklıkla tercih edilen güç gösterme yöntemidir. Bilişsel gelişimleri de devam ettiğinden, henüz tecrübe etmedikleri konularda risk değerlendirmelerini yeterince yapamayan ergen bireyler, bazı kural ihlallerinin sonuçlarını göz ardı edebilmektedir. Bu durum da onları kural ihlaline yönlendirebilir. Özgüvenlerinin yüksek bir ivmeyle geliştiği bu dönemde aşırı kendine güven ve yine bağımsızlık arzusunun etkisiyle ehliyetsiz araç kullanma, hız yapma, alkollü araç kullanma gibi trafik kuralları ihlalleri de yaygın kural ihlalleridir (Erden, 2019:47).

5. Şiddet

Ergen bireylerde şiddet olgusu büyümeleri ve gelişmeleri üzerinde zayıflatıcı etkiler yaratabilen önemli bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlanmıştır (Pratt ve Greydanus, 2003:963). Şiddet; başka bir bireye kötülük yapmak ve acı çektirmek amacıyla zarar vermek, fiziki ve/veya psikolojik anlamda eziyet çektirmek, bireylere

yönelik fiziki güç kullanmak veya kullanmaya kalkışmaktır. Güç arzusu, insan nefesine ilişkin duygular ve ilkel dürtüleri gibi nedenlerle bireylerin, başka bireylere karşı uyguladıkları kaba kuvvettir. (Genç vd., 2017:410). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunumuzda da şiddet; “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış” şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanlarda saldırganlık ve şiddet içeren davranışların nedenlerini açıklamak için biyolojik, genetik, çevresel ve psikolojik faktörler öne sürülmüştür (Pratt ve Greydanus, 2003:963). Ergen bireylerde şiddeti yaratan ve şiddet içerikli davranışlara neden olan etkenler; başta kişisel ve ailevi nedenler olmak üzere, toplumsal ve okulda karşılaşılan davranışlara ilişkin etkenler şeklinde sıralanabilir (Genç vd., 2017:410). Alex Molnar ve Barbara Lindquist’in 1995 yılında ABD’de yaptıkları çalışmaya göre şiddetin nedenleri, sefalet, aile ortamından kopukluk, çocuklara yapılan tacizler, şiddet içeren kültür, materyalist kültür ve baskıdır (meb.gov.tr, 2023). Aile içerisinde şiddete maruz kalan veya şahit olan çocuklar, şiddeti problem çözme yöntemi olarak benimsemekte ve sosyal yaşamlarında da problemlerini şiddet davranışlarıyla çözme yoluna gitmektedir.

Şiddet davranışları sergileyen ergen bireyler özen gösterilmediği ve önlem alınmadığı takdirde yetişkinliklerinde de çevresine gerek fiziksel veya psikolojik gerekse cinsel veya ekonomik şiddet alanlarında olmak üzere olmak üzere dozajlarını arttırarak şiddet uygulamaya devam edebilirler. Bu şiddet davranışlarının devamı yaralama, cinayet, intihar, kazara silahlı ölüm, çete şiddeti, nefret suçları gibi ciddi sonuçlara ulaşabilir. Bu bireyler hastalık ve ölüm olaylarında önemli rol oynayabilirler.

6. Okuldan Kaçma-Okul Başarısızlığı

Ergenlik dönemi çok nadir istisnalar dışında okulda öğrencilik dönemiyle birlikte yaşanmaktadır. MEB’in 2022-2023 eğitim öğretim yılı çalışma takvimini (tegm.meb.gov.tr, 2023) baz alındığında, on ile on dokuz yaş arasında ergenlik dönemindeki bir birey, bu dönemin yaklaşık ortalama on bin saatini ve aynı zamanda

günün en verimli zamanını bilfiil okulda geçirmektedir. Bu nedenle ergenlik gelişim süreçleri öğrenim süreçleriyle oldukça iç içe ve yakından ilişkilidir. Kısıtlı bir alanda hem otoriteyle hem de arkadaşlarıyla yoğun bir etkileşim içerisinde bulunurlar. Okul, ergenler yönünden yalnızca öğrenim görülen bir bina olmamakla birlikte aynı zamanda sosyal ilişkilerinin ve davranışlarının tecrübe edildiği ve toplumsal alanlarda yaşayacakları ilişkilerin ve toplumsal kuralların prova edildiği bir eğitim yuvasıdır (Şimşek ve Çöplü, 2018:19).

Okulda öğrenciler sıkı bir disiplin içinde olmak zorundadırlar. Ergenlik döneminde fizyolojik ve psikolojik değişim ve gelişim esnasında bu sıkı disiplin ergenlerde okula devamsızlık yapma veya okuldan kaçma gibi durumlara zemin oluşturmaktadır. Bu nedenlerin dışında, akran zorbalığına maruz kalma, dışlanma, başta öğretmenler olmak üzere okul yönetimiyle ilişkilerde okul kurallarına uyum sağlamada zorluk yaşama, derslerden ve ödevlerden sıkılma, eğlenme isteği, başarısızlık hissi gibi nedenlerle ergen bireyler okuldan uzaklaşmak istemektedir (Pamukçu, 2020:76).

Okuldan kaçmanın ya da uzaklaşmanın ergen bireyi okuldan soğuttuğu, uzaklaştırdığı ve okuldan ayrılmasına ciddi bir zemin hazırladığı savunulmaktadır. Bu durumun ise başta ergen bireyin gelişimiyle ilgili olmak üzere toplumsal alanda da kamu kaynaklarının israfına, yetişkinliğinde üretimde yer alacak ergen bireyin nitelikli yetişmesinin engellenmesi gibi hoşla gitmeyen sonuçlara yol açacağı savunulmaktadır (Alikışıfoğlu ve Ercan, 2009:2; Eryılmaz Ballı,2020:258). Ayrıca; bireyde hayal kırıklığı, pişmanlık ve üzüntü, psikolojik istismar ve ihmal edilme, kendini toplumdan dışlanmış hissetme, aile içi huzursuzluk, çalışmaya başlamayla birlikte düşük gelirli ve vasıfsız işlerde çalışma, aileye bağımlı olma ve zararlı alışkanlıklara başlama sonuçlar saptanmıştır (Eryılmaz Ballı,2020:262). Ergen bireyin geleceğinin sınırlandırıldığını, işsizlik, yoksulluk ve suça karışma gibi durumlara yol açtığını söylemek mümkündür. Ayrıca yapılan bazı araştırmalarda liseyi terk edenlerin gelirlerinin düşük olduğu, düşük profilli ebeveyn haline geldikleri, daha az oy verme eğilimi gösterdikleri tespit edilmiş, bu durumun da yalnızca bireyi değil toplumu olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir (Korkut Owen, 2020:392).

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve verilerin toplanması için derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Açık uçlu sorular yardımıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak; katılımcı ebeveynlerin ergen dönemindeki çocuklarıyla ilişkileri, onlara karşı yaklaşımları ve ergenlik sürecini yürütme konusunda ayrıntılı bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma incelenen soruna yönelik sorgulama, yorumlama ve sorunun doğal kendi ortamındaki şeklini anlamayı sağlayan bir araştırma yöntemidir (Baltacı, 2019: 369).

B. Araştırmanın Örnekleme

Bu tez çalışması kapsamında, İstanbul ili Bakırköy ilçesinde ikamet eden ve gönüllülük esasına göre çalışmaya katılan ergen çocuğa sahip 15 ebeveyn ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Zaman ve ekonomik açıdan daha tasarruf sağlayacak olması nedeniyle kolayda örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem; araştırmacıya yakın ve kolay ulaşılabilir örneklem grubuyla araştırma yapma imkânı sunmakta, araştırmanın daha hızlı, düşük maliyetli ve daha pratik bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır (Şahan ve Uyangör, 2021:132).

C. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve verilerin toplanması için derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplama işlemlerinden önce İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 08.06.2023 tarihli, 2023/05 sayılı kararla etik kurul onayı alınmıştır. Etik kurulun onayını müteakip İstanbul Bakırköy ilçesinde ikamet eden ergen çocuğa sahip 15 ebeveyn ile görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış sorular kullanılarak veriler toplanmıştır. Katılımcı ebeveynlerin kişisel bilgilerinin paylaşılmayacağına dair taahhüt verilmiş olup katılımcı ebeveynlerden

“Aydınlatılmış Onam Formu” imzalatılarak alınmıştır. Görüşmeler yüz yüze yapılmış olup, aynı zamanda katılımcı ebeveynlerin izniyle ses kaydı da alınmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri kapsamında cinsiyet, yaş, medeni durumu, çocuk sayısı, cinsiyetleri ve yaşları, eğitim durumu, çalışma durumu, mesleği, ekonomik düzeyi bilgileri ile ergen çocuklarının bedensel ve duygusal değişimlerine, arkadaş çevresiyle ilişkilerine, yakın çevresiyle (akraba/komşu) ilişkisine, bilişim teknolojileriyle ilişkisine, aile içi ilişkilerine, ailece yapılan etkinliklere, okul başarısı ve hedeflerine ve ergen çocuklarının destek ihtiyacına yönelik görüşleri sorulmuştur. Görüşmeler yaklaşık 20-40 dakika sürmüştür.

Nitel veri analizi; toplumda yaşayan insanları, onların eylemlerini, duygu ve düşüncelerini ve olayları temsil eden nitel verilerin yorumlayıcı felsefesine dayanmaktadır. Üzerinde çalışılan ham verilerle ilgili anlam üretmek, açıklamak amacıyla kodlama, kodlanmış verileri sınıflandırma, kategorilere ayırma, değerlendirme ve yorumlama sürecidir (Çelik vd., 2020:382).

Bu çalışmada katılımcı ebeveynlere kod isim verilmiştir. Veri toplama sürecinde alınan ses kayıtları ile tutulan notlar, kuramsal çerçeveye, kullanılan sorulara ve çalışma örneğine göre yeniden sınıflandırılarak temalar oluşturulmuştur. Kodlanmış ve benzer temalar bir araya getirilerek alt temalar belirlenmiştir. Son olarak kapsayıcı temalar belirlenerek ve ana temalar oluşturulmuştur.

Katılımcı ebeveynler ile görüşme herhangi bir kurum aracılığıyla yapılmamış, bu nedenle kurum izni söz konusu olmamıştır. Çalışmanın herhangi bir maliyeti bulunmamaktadır. Katılımcılar herhangi bir kurumda çalışıp çalışmadığı veya herhangi bir kurum personeli olarak çalışmaya alınmamıştır. Bu nedenle izin alınması gereken bir kurum ya da kuruluş bulunmamaktadır. Çalışmanın herhangi bir maliyeti yoktur.

IV. BULGULAR

Araştırmanın bulguları; ebeveynlerin sosyo-demografik bilgilerine ilişkin bulgular ve araştırmanın amacına yönelik bulgular olmak üzere iki ana başlıkta sunulmaktadır. Amaca yönelik bulgular; ebeveynlerin ergen çocuklarının bedensel ve duygusal değişimlerine, arkadaş çevresiyle ilişkilerine, yakın çevresiyle (akraba/komşu) ilişkisine, bilişim teknolojileriyle ilişkisine, aile içi ilişkilerine, ailece yapılan etkinliklere, okul başarısı ve hedeflerine ve ergen çocuklarının destek ihtiyacına yönelik görüşleri olmak üzere sekiz alt başlıkta sunulmaktadır.

A. Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında görüşme yapılan ebeveynler, görüşmelerin gizliliği ve KVKK açısından ebeveyn 1, ebeveyn 2, ... olarak kodlandırılmıştır.

Çizelge 1 Katılımcı Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyeti	Yaşı	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Mesleği	Ekonomik Düzey
Ebeveyn 1	Kadın	49	Bekar	Lisans	Çalışıyor	Memur	Orta
Ebeveyn 2	Kadın	44	Evli	Lisans	Çalışıyor	Memur	İyi
Ebeveyn 3	Erkek	45	Evli	Lisans Üstü	Çalışıyor	Memur	İyi
Ebeveyn 4	Erkek	52	Evli	Lisans Üstü	Çalışıyor	Memur	İyi
Ebeveyn 5	Kadın	46	Evli	Lisans	Çalışmıyor	Fizik Öğretmeni	İyi
Ebeveyn 6	Erkek	47	Evli	Ortaokul	Çalışıyor	Esnaf	Orta
Ebeveyn 7	Kadın	42	Evli	Lise	Çalışmıyor	Ev Hanımı	Orta
Ebeveyn 8	Kadın	39	Evli	Lisans Üstü	Çalışıyor	Hemşire	Orta
Ebeveyn 9	Erkek	50	Evli	Lisans	Çalışıyor	Memur	İyi
Ebeveyn 10	Erkek	45	Evli	Lisans	Çalışıyor	Memur	İyi
Ebeveyn 11	Kadın	53	Evli	Lisans	Çalışıyor	Öğretmen	Orta
Ebeveyn 12	Kadın	47	Bekar	Lisans	Çalışıyor	Öğretmen	Orta
Ebeveyn 13	Kadın	47	Evli	Lisans	Çalışıyor	Memur	Orta
Ebeveyn 14	Kadın	40	Ayrılmış	Lisans	Çalışıyor	Memur	Orta
Ebeveyn 15	Kadın	46	Evli	Lise	Çalışmıyor	Emekli	Orta

39-53 yaş aralığındaki katılımcıların 10'u kadın, 5'i erkektir. Katılımcıların çoğunluğu yükseköğretim, biri ortaokul, ikisi ise lise mezunudur. Katılımcıların 12'si çalışmakta, 3'ü ise çalışmamaktadır. Katılımcılar ağırlıklı olarak kamu ve özel sektör

çalışanlarından oluşmakla birlikte içlerinde bir ev hanımı ve bir emekli katılımcı bulunmaktadır. Bir katılımcı ise lisans mezunu ve meslek sahibi olup çalışmamaktadır. Katılımcıların 6'sı ekonomik düzeyini iyi, 9'u ise orta düzeyde olarak değerlendirmiştir. Katılımcılardan ikisi bekar, biri ayrılmış, diğerleri ise evlidir. Görüşme esnasında bekar ebeveynlerin eşlerinin vefat ettiği öğrenilmiştir.

Çizelge 2 Katılımcı Ebeveynlerin Çocuk Bilgileri

Katılımcı	Çocuk Sayısı	Çocukların Cinsiyeti	Çocukların Yaşı
Ebeveyn 1	2	Kadın	17
		Erkek	17
Ebeveyn 2	2	Kadın	17
		Kadın	7
Ebeveyn 3	1	Kadın	17
Ebeveyn 4	2	Kadın	15
		Erkek	9
Ebeveyn 5	2	Kadın	18
		Erkek	10
Ebeveyn 6	3	Erkek	24
		Kadın	23
		Erkek	16
Ebeveyn 7	3	Erkek	22
		Erkek	21
		Kadın	17
Ebeveyn 8	1	Kadın	14
Ebeveyn 9	1	Erkek	17
Ebeveyn 10	1	Erkek	18
Ebeveyn 11	2	Erkek	26
		Kadın	15
Ebeveyn 12	3	Kadın	18
		Kadın	16
		Kadın	15
Ebeveyn 13	2	Kadın	12
		Kadın	4
Ebeveyn 14	2	Erkek	16
		Kadın	13
Ebeveyn 15	2	Kadın	22
		Kadın	13

Katılımcı ebeveynlerle hakkında görüşme yapılan toplam yirmi (13 kadın, 7 erkek) ergen çocuk bulunmaktadır. Beşi (4 kadın, 1 erkek) erken (10-14 yaş aralığında), on ikisi (8 kadın, 4 erkek) orta (15-17 yaş aralığında), üçü (2 kadın, 1 erkek) ise geç (18-21 yaş aralığında) ergenlik dönemindedir. Ergenlik dönemi dışında kalan çocuklar tabloda gri renkle gösterilmiştir.

B. Ebeveyn Görüşmelerinde Elde Edilen Bulgular

1. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Bedensel ve Duygusal Değişimlerine

Yönelik Görüşleri: “İsyan her şeye isyan”

Katılımcıların ortak bulunduğu görüşleri, bedensel ve duygusal büyüme döneminin ergen için zor bir dönem olduğu ve ebeveyn çocuk iletişiminin hassaslaştığı yönündedir. Ebeveyn 3 ve 12, bu dönemde çocuklarına göre kendilerinin daha zor bir döneme girdiğini ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 3: Duygusal değişimleri fazla olmadı diye düşünüp ilk zamanlar ergenliği çok da sıkıntılı geçirmeyeceğini düşünmüştüm. Ancak ilerleyen zaman zarfında çok ciddi değişimler yaşadık. Özellikle kızım onu anlamadığımızı düşünmeye başladı, kendini ifade etme davranışları belirginleşti, tartışmalar yaşadık, hatta bir dönem ben de ergenliğe tekrar girdim gibi hissettim sayesinde. Son bir yıldır çok iyiyiz. Fiziksel ve cinsel gelişiminde sıkıntılı bir süreç olmadı ya da bize hissettirmede kızım.

Ebeveyn 12: Üç kızım var ergenlik dönemi ile ilgili ergenliğe girmelerinde herhangi bir panik durumu olmadı. Daha çok benim oldu. Fiziklerinin değişimi, kendilerini ve bedenlerini tanımaları, beğenmeleri ve beğenmemeleri gibi durumları yaşadık. Cinselliğe ilişkin konuları daha fark edemediler, sadece vücutlarında olan değişiklikleri fark edebildiler. Yani tenleri, sivilceleri, saçları... Bu konularda daha böyle panik durumdalar.

Ebeveyn 1 ikiz çocuklarından oğlu ve Ebeveyn 15 bu süreçteki fiziksel gelişimin duygusal yansımalarının agresiflik, sorumluluklarını yerine getirmemek, ağlama krizleri gibi davranışları olduğunu ifade etmektedir. Ebeveyn 10 çocuğunun bu dönemde kendini ispat çabalarında artış olduğu görüşündedir.

Ebeveyn 1: ... Büyüme onu asi agresif bir çocuk yaptı. Sorumsuz davranışları başladı, yapması gereken işleri unutuyordu, uyuya kalıp derslerine geç kalmalar, geceleri oyun oynuyor saati fark etmiyor bile gündüz de uyuyor. İsyan her şeye isyan ediyor. Söylediğin her şey saçma, ama arkadaşları ya da kendi öğrendiği yalan yanlış haberler hep doğru ona göre, aynı dili artık konuşmuyoruz.

Ebeveyn15: Büyük kızımda (22 yaş) duygusal olarak sıkıntı yaşamadım. Fiziksel olarak erken gelişti, vücutta tüylenmeler 9 yaşlarında başladı. Küçük kızımda (13 yaş) duygusal olarak içine kapandı. Her şeye sinirleniyor yanlış yaptığında

uyardığımızda ağlama krizlerine giriyordu. Birkaç aydır ağlama krizleri pek olmuyor.

Ebeveyn 10: Ergenlik dönemini kapsayan değişimler özellikle oğlumuz için ses kalınlaşması ve boy uzaması ağırlıklı olarak gözlemledim. Duygusal olarak ise daha gururlu kendini ispat çabalarında artış olduğunu düşünüyorum.

Ebeveyn 1, ikiz çocuklarından kızının dış görünüşüne eskisinden daha özen göstermeye başlayıp, kilosunu sorun ederek içine kapandığını ve bu konuda sosyal medyanın etkisinde kaldığını gözlemlemiş, ancak bu durumun yeme bozukluğunun aksine sağlıklı beslenmeye evrildiğini yorumlamıştır.

Ebeveyn 1: ...Onun kilosunu öğrenmek istediğimizde rahatsız olup kavga ederdi. Bu benim özelim sizle paylaşmak zorunda değilim diye sinirlenip ağlamaya başladılar. Şu an 55 kilolarda bu beni rahatsız etse de hasta olacak diye, o halinden çok memnun. Ben vitaminsiz kalıyorsun beslenemiyorsun diye söylendikçe de “ben her şeyi yiyorum sadece çöp bidonu değilim artık” diyor. Objektif baktığımda sağlıklı besleniyor. Spor ve akşam yürüyüşünden asla ödün vermiyor...

Ebeveyn 2 ve 14, çocuklarının karşı cinse ilgi duymaya başladıklarını, fiziksel gelişimlerinin ergenlik dönemine uygun ilerlediğini ve tüylenme durumunu sorun olarak görüp çözüm ürettiklerini ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 2: ...Cinsellik alanındaki değişimi çok belirgin değildi. Sadece 16 yaş itibariyle genital akıntısı olduğunu (kıyafetlerinden) gözlemledim. Erkek arkadaşları 14-15 yaşlarında oldu ancak 2 yıldır erkek arkadaşı yok. Bu konuda aramızdaki ilişki oldukça şeffaf... Ondan tek ricamız 12'nci sınıfta (üniversite sınavına hazırlık nedeniyle) erkek arkadaş konusunu rafa kaldırması oldu. Kendisi de bu konuda aynı paralelde düşündüğünü belirtti.

Ebeveyn 14: ...İlk regl döneminde kızımın, misafiriğe gittiğimizde oldu geçen yıl 12 yaşında. Öğrendiğimizde pasta alıp bütün aile olarak kutladık... Ağrılar oluyor hafif. Yatıyor o günlerde ve benden çikolata istiyor. Cinsellik konusunda da oğlumun kız arkadaşı var, kızımın da erkek arkadaşı var... Ama normalde öncesinde kızım erkek düşmanı gibi, erkek gibi bir karakterdi... Erkek arkadaşı seçme, erkek arkadaşının olmasını isteme gibi duyguları gelişti.

Ebeveyn 9 ve 11, çocuklarının erken ergenlik belirtileri ile karşılaştıklarını, bu durumu kendilerinin fark ettiklerini, özellikle fiziksel değişimlerinin çocuklarını zorladıklarını ifade etmişlerdir.

***Ebeveyn 9:** Çocuğumun cinsel ve fiziksel gelişimi normal ancak vücut kılınması erken ve yoğun başladı. 9-10 yaşlarında başladı sanıyorum. Aşırı kılınmaya bağlı olarak şort giyinmede zorlandı. Bu durumun normal olduğunu, başka örnekleri de göstererek izah etmeye çalıştık. Kısa süre sonra durumu benimsemeye başladı.*

***Ebeveyn 11:** ...Kızımda tüylenme sorunu yaşadık ve güzellik salonu, epilasyon gibi yöntemlerle çözmeye çalıştık. Ayrıca ön ergenlik tanısı kondu ve 2 yıl tedavi oldu. Ön ergenlik tanısı 6 yaşındayken konmuştu. Tüylenme ve ter kokusu belirtileri üzerine doktora götürdük. Oğlumda ses kalınlaşması bir dönem yaşadık ki gerçek sesine kavuşmasını beklemek zorlayıcı oldu... Tedavi gördüler. Kız ve erkek olsun bu dönem gerçekten zorlayıcı bir dönem olarak yaşanıyor. Beden ve duygusal değişimler çocukta iletişimi de zorlayıcı bir hal aldığını tecrübe ettim.*

2. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Arkadaş Çevresiyle İlişkilerine Yönelik

Görüşleri: “Arkadaş seçme filtresi veya tabiri caizse süzgeci benim”

Katılımcıların çoğunluğu çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde seçici davranmayı öğrendiklerini, bu dönemde arkadaş canlısı tutumlarının arttığını ve arkadaşlarının düşüncelerini daha önemsediklerini ifade etmektedir.

Ebeveyn 2, çocuğunun zamanla arkadaşlık kurma konusunda seçici olmayı öğrendiğini ifade etmiştir. Kendi nesli ile çocuğunun nesli arasında büyük farklılıklar olduğunu, arkadaşlık bağı ve ilişkisinde de bunu açıkça gözlemlediğini vurgulamıştır. Arkadaşlarından olumsuz yönde etkilenmesinden endişe ettiğini, madde bağımlılığı ve sorunlu davranışlara karşı bilinçlendirmeye çalıştığını ifade etmiştir. Benzer bir ifadeyle Ebeveyn 7, çocuğunun seçici olduğunu, mantık süzgecinden geçirerek arkadaş ortamı oluşturduğu için mutlu olduğunu ifade etmiştir. Ebeveyn 2 ve Ebeveyn 13, çocuklarının arkadaşlarının yaptığını yapmak istemelerini tedirgin edici bulduklarını ifade etmişlerdir.

***Ebeveyn2:** ...Ben bu yaşta arkadaş cephesinden alabileceği en büyük hasarın madde bağımlılığı olduğunu düşünüyorum. Bu konuda onunla zaman zaman konuşuyorum, bilinçlendirmeye çalışıyorum. Seçimlerinde özgür olduğunu çünkü bu seçimlerin sonuçlarına kendisinin katlanacağını telkin ediyorum... Çok sevdiği ancak ona zarar*

verdiğini düşündüğü arkadaşlarını hayatından çıkartabilmeyi başardı... bize göre çok daha kolaylıkla arkadaşlıklarını bitirebiliyorlar. Kendisini mutsuz eden arkadaşlıkları hayatından elimine etmeyi başarabiliyor...Daha sağlıklı arkadaşlıklar kurma yolunda ilerlediğini düşünüyorum. Ama hala korkularım ve çekincelerim var...

Ebeveyn 7: *Arkadaş konusunda daima çocuklarımın seçici olması için açık ve anlaşılabilir açıklamalarla somut örneklerle kafasına bir şematik düzen oluşturmaya ve bu kapsamda oluşan süzgeçte mantığına uymayan kimseyle arkadaşlık yapmaması, ailede sigara içki kullanılmadığı için onlara da dikkat etmesi ve bu tip ortamlardan uzak durması onun yaşamını olumlu etkilediği gibi beni de mutlu ediyor.*

Ebeveyn13: *Şu an 12 yaşında. Arkadaşlarıyla gezip tozmak, AVM'lere gitmek, yemek yemek en büyük eğlenceleri. Çok sık olmasa da izin veriyorum. Arkadaşlarıyla ilişkileri iyi. Fakat arkadaşları ne yaparsa o da aynısını yapmak istiyor. O konuda da işin açıkçası kendisine tepki gösterdiğim oluyor.*

Ebeveyn 6, kendisinin uygun bulmadığı kişilerle çocuğunun arkadaşlık etmesini engellediğini, gelişimine katkı sağlayacak kişilerle arkadaşlık kurmasını sağlamaya çalıştığını ifade etmiştir.

Ebeveyn 6: *Arkadaş seçme filtresi veya tabiri caizse süzgeci benim. Uygun bulmadığım kimseyle arkadaşlık ettirmiyorum. Bunu ona anlatarak öğretip onun da gelişimine ve olgunluğuna katkısı olabilecek düzgün karakterli arkadaşlar edinmesini kazandırıyorum.*

Ebeveyn 9, çocuğunun bugünkü arkadaşlık ilişkisini olumlu yorumlamakla beraber bunun çocukluk döneminde, ebeveynleri olarak tutum ve davranışlarına bağladığını ifade etmektedir. Çocuğunun orta ergenlik dönemine geçtiğinde, cinsel dürtülerin etkisiyle karşı cins arkadaşlarıyla daha yakınlık kurduğunu gözlemlediğini vurgulamıştır. Ebeveyn 10, mesleği gereği şehir değiştiriyor olmalarının çocuğunun arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Ebeveyn 9: *...10-17 yaş arasında arkadaş sayısında artış olduğunu fark ettik. Bunu paylaşımcı, empati duyma gibi özellikleri kazanmasına bağlamaktayız. 14-17 yaş arasında kız arkadaşıyla daha yakınlık kurduğunu, bunun cinsel dürtülerinin artmasına bağlı olduğunu düşünmekteyiz. Sürekli e-posta, cep konuşma süresi artış*

gösterdi. Sevdiği arkadaşlarının doğum günlerini önemseydiğini ve hediyeleşme kültürünün oluştuğunu gözlemledik.

Ebeveyn 10: *Babası olarak mesleğim gereği yer değiştiriyor olmamız oğlumda arkadaşlarından uzaklaşmaya sebep oldu. Yani arkadaş grubunun oluşması biraz zaman aldı. Fakat orta ve lisenin bir bölümünü tamamladığı yerdeki arkadaşları ile halen görüşmekte ve daha sıkı bağlar kurduğunu görüyoruz.*

Ebeveyn 11, çocuğunun bir dönem akran zorbalığına uğradığını söylemesi üzerine bu konu ile ilgili öğretmenleri ile görüştüğünü ifade etmiştir. Şu an ki yaşında daha iyi ilişkiler kurduğunu gözlemlediğini vurgulamıştır.

Ebeveyn 11: *İki çocuğumda arkadaşlık seçiminde beni zorlamadı diyebilirim. Oğlum oldukça seçici bir çocuk olduğu için arkadaş sayısı sınırlı ancak nitelikliydi... Kızım ergenliği salgın döneminde geçirmeye başladığından zaten çoğunluk yalnızdı. Okulda da (kendi ifadesine göre) akran zorbalığına uğradığını söyledi. Bu sebeple öğretmenleri ile görüştüğümde, bir sorun görmediklerini ifade etseler de bu yaş grubu çocukların birbirlerine karşı zalimce tavırları olabiliyor. Şu an 15 yaşında arkadaşları ile arası daha iyi.*

3. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Yakın Çevresiyle (Akraba/Komşu)

İlişisine Yönelik Görüşleri: “İletişimi yok denecek kadar azdı ama nazikti”

Ebeveynlerin çoğunluğu çocuğunun yakın çevre ile ilişkisini iyi olarak yorumluyor. Ancak yakın çevreyi açacak olursak; komşu ilişkisinde mesafeli, yakın akraba ile iyi olduğunu vurgulamaktadırlar. Bunun nedeni olarak da toplum olarak yaşam tarzımızın değişmiş olduğunu ifade etmektedirler.

Ebeveyn 3, çocuğunun erken ergenlik döneminde, yakın çevresi ile utanma, çekinme ya da tartışmalar yaşamış olsa da ilişkilerini olumsuz etkilemediğini ve saygılı olduğunu ifade ediyor. Yine Ebeveyn 2 ve 5 erken ergenlik dönemi iletişimi kısıtlı tutmak istese de saygılı, kibar ve nazik olduğunu, şu an ise daha iyi olduğunu vurgulamaktadır. Ebeveyn 13 de çocuğunun yakın çevresi ile iyi iletişimde, nazik ve kibar olduğunu ancak annesine karşı aşırı tepkileri olduğunu vurgulamaktadır.

Ebeveyn 6, çocuğunun akrabalarıyla iletişime açık ve muhabbet ettiğini belirtirken, “dinlenildiğini” hissettiği zaman daha sohbeta istekli olduğunu gözlemlediğini ifade etmektedir.

Ebeveyn 3: Çok kısa bir süre ufak tefek utangaçlıklar yaşasa da genel anlamda komşu ve akrabalarımızla ilişkilerinde herhangi bir sıkıntı yaşadığına ben şahit olmadım. Hormonların etkisiyle değişken duygular, gerginlikler, tartışmalar yaşadığı dönemler oldu elbette ancak ilişkilerine olumsuz etkileyen bir durum olmadı.

Ebeveyn 2: Ön ergenlikte (13-14-15 yaşlar) akraba ve komşularla iletişimi yok denecek kadar azdı. Saygılı ancak ilgisizdi. Karşılaştığında selamlaşır, ellerinde eşya varsa kapı tutardı. Ancak şimdi çevresi ile daha ilgili. Hâl hatır soruyor en azından. İlk defa bu bayram (2023 Kurban Bayramı, yaş 17) yakın akrabalarımızı arayıp bayramlarını kutlayarak yetişkin birey emareleri göstermeye başladı. Zamanla daha da iyiye gideceğini düşünüyorum.

Ebeveyn 5: Ortaokul dönemlerinde pek görüşmek istemese de lise yıllarında (uzun süreli olmasa da) akrabalarla görüşüyordu. Her zaman nazik ve kibar davranır.

Ebeveyn 13: Ergenlik döneminde akraba ve komşularla ilişkileri son derece iyi. Sadece bana karşı tepkili oluyor. Uyardığım zaman aşırı tepki gösterebiliyor. Ama akraba ve komşuluk ilişkilerinde son derece kibar ve nazik.

Ebeveyn 6: Günümüz itibari ile komşuluk olayı azalmış olsa da komşuların güven kazandırdıktan sonra samimiyyetin ilerlediğini, bunlardan önce güven temelli komşulara karşı ciddi olduğunu gözlemlemekteyim. Akrabalara karşı gayet samimi ve girişken her muhabbete katılabildiğinin ve dinlendikçe de bunların artışını gözlemliyorum.

Ebeveynlerin bir kısmı da ergenin yakın çevresi ile ilişkisini kısıtladığını, görüşmek dahi istemediğini ifade etmiştir. Ebeveyn 1, ikiz olan çocuklarından kızının iyi ilişki kurmasına karşın, oğlunun kimse ile görüşmek istemediğini, yakın çevresinin de bu durumu bilip benimsediklerini vurgulamıştır. Ebeveyn 15, çocuğunun aile ziyaretlerini sevmediğini ifade etmektedir. Ebeveyn 12 yine çocuklarının kısıtlı ilişki kurduklarını, kendi odalarında olmak istediklerini ama saygı çerçevesinde olduklarını gözlemlemektedir.

Ebeveyn 1: (Oğlu) Eskiden böyle bir sorunumuz yoktu. Ama şimdi pek insan içine çıkmaz misafir geldiğinde “mümkünse kimse gelmeseyse daha mutlu olur” hep odasına kapanır, kafasını bile dışarı çıkartmaz ki onun evde olduğunu anlamasınlar.

Misafirlerin yanına gel dediğimde hep bir bahanesi vardır. İletişimi bizimle de misafirle de minimumda tutma taraflıdır. İnsanlar da bunu bildiği için üstelemezler...

Ebeveyn 15: *Akraba ziyaretleri pek sevmiyor sıkılıyor.*

Ebeveyn12: *Ergenlikle birlikte akrabalar ve komşularla ilgili, mümkün mertebe iletişim kurmamayı tercih ediyorlar. Kurduklarında da sadece zorunlu oldukları durumda, saygı çerçevesinde, yabancıya davranır gibi davranıyorlar. Kendi odalarında olmak istiyorlar, komşu ve akrabalarından pek memnun değiller.*

Ebeveyn 10, çocuğunun yakın çevresiyle kurduğu ilişkiyi kısıtlı bulup kendi nesli ile kıyaslamaktadır. Çocuğunun bu durumda kendini değiştirmek istememesinden rahatsızdır. Ebeveyn 9, çocuğunun akran çevresi içinde komşu çocuklarından ziyade okul arkadaşlarını tercih ettiğini, sevdiği yakın akrabalarıyla harçlık ve hediye isteminin arttığını gözlemlediğini, kan bağı olan kişilere daha samimi yaklaştığını düşündüğünü aktarmıştır.

Ebeveyn 10: *Ergenlik dönemi akrabalık ilişkilerini kendi zamanımızla kıyasla daha yetersiz buluyorum. İletişim seviyesini az buluyor ve bu durumu değiştirmek istemediğini görüyorum.*

Ebeveyn 9: *Komşuların çocukları ile görüştüğümde selamlaşıyor. Genelde okuldaki arkadaşlarıyla daha fazla. Akraba ilişkilerinde bekleğinden itibaren kim daha fazla ilgi ve sevgi göstermişse onları daha çok görmek istedi. Diğerlerini ise basit merhaba ile geçiştirdi. Sevdiği aile büyüklerinden para, hediye istemlerinin arttığını gözlemledik. Bunu diğer çevresine göre daha samimi bir bağ kurduğu için yaptığını düşünüyorum.*

Ebeveyn 14, çocuğunun kısıtlı ilişki kurduğunu ancak kendisinin de rol model olarak yakın çevresiyle ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir. Kısıtlı ilişki kuruyor olsa da saygılı bir çocuk olduğunu vurgulamaktadır.

Ebeveyn14: *Ergenlik döneminde akraba konusunda belli bir akraba olayı yok. Belli başlı görüştüğümüz kişiler var. Benim de pek akrabalarım ile ilişkim olmadığı için akrabalık konusuna pek giremeyeceğim. Komşulara da elinden gelen bütün saygıyla davranıyorlar. Mesela nasılsın İnci diye sorduklarında “İyiyim efendim. Siz de hep iyi olun” şeklinde güzel cümlelerle karşılıyorlar ve saygılıdır.*

4. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Bilişim Teknolojileriyle Olan İlişisine

Yönelik Görüşleri: “Telefonu şah damarı gibi” “Telefon onun bir uzvuymuş gibi”

Ebeveynlerin ortak kaygısı cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi aygıtların çocuklarının sürekli elinde olup, zamanlarının büyük bölümünü sosyal medya ya da oyun ile geçiriyor olmalarıdır. Bir grup ebeveyn de teknolojinin kaçınılmaz olduğu ve fayda sağlayacak şekilde, bilinçli kullanmayı öğrenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Çocukların, çoğunlukla erken ergenlik döneminde cep telefonuna sahip olduğu ancak tablet/bilgisayar gibi aygıtlarla erken çocukluk dönemlerinde tanıştıkları gözlenmiştir.

Ebeveyn 1, ikiz çocuklarından kızının telefonu ile sosyal medyada, oğlunun da bilgisayar oyunu ile çok uzun vakit geçirdiklerinden söz etmektedir. Oğlunun oyun oynamasını engelleyen herhangi bir durumda kriz yaşadıklarını anlatmaktadır. Ebeveyn 14’te oğlunun bilgisayar oyununda çok zaman geçirdiğini, kendisinden büyük oyun arkadaşları olduğunu ve kızının da abisinden etkilenerek oyun ve telefon kullanımının arttığını belirtmiştir.

***Ebeveyn 1:** (Kızı) İşte bu çok büyük sorun asla kabullenemiyorum, çok kızıyorum. Telefon onun bir uzvuymuş gibi davranır resmen bağımlı. Telefonu yoksa hayat durmuştur. Asla elinden düşürmez yemekte, dışarda, yatarken hep elinde dizi izler. Instagram ve bilimum sosyal medya platformlarında sörf yapar, buralar ondan sorulur... Keşke ona verdiği özeni saati zamanı biraz da derslere verse uçardı büyük bir ihtimalle... Elinden alıyorum ama bir yere kadar müdahale ediliyor. Sonra yine bildiğini okuyor.*

***Ebeveyn 1:** (Oğlu) Bilgisayar bağımlısı, onun bütün hayatı odasında online arkadaşlarıyla bilgisayar oyunu oynamak, oyun oynarken onu rahatsız etmek, yemeğe çağırmak, dışarı çıkmak, alışverişe gel demek evde öfke krizine sebep olur. Bazen internet kesiliyor yıkıp deviriyor. Evde kıyamet kopuyor. Git şu interneti düzelt ya da bu interneti değiştir. Eğer oyun oynamıyorsa da YouTube’da oyun izliyor. Hayatı bilgisayar ve bu da beni tedirgin ediyor...*

***Ebeveyn 14:** ...Çok yoğun oyun oynuyor, gece gündüz. Arkadaş grupları var. Kendinden büyük arkadaş grupları da var. Onlarla gece boyu oynadılar. Oyuna kesinlikle karşı koyamıyorum. Oyun anında acil bir şey olsa dahi başından kalkmaz.*

O derecede oyuncu. Kızımın da önceleri hiç ilgisi yoktu. Bir iki yıldır o da abisine kapıldı, dediğim gibi arkadaşları var. Ama abisi kadar değil. Bu seneye kadar cep telefonu da yoktu. Cep telefonunu baskılarla beraber aldık. Bu sıralarda biraz cep telefonunda mesajlaşma yoğunluğu var.

Ebeveyn 3, çocuğunun otokontrol geliştirdiğini, yine de eşiyile takip ettiklerini ve LGS sınav döneminde anlaşılarak kullanıma ara verdiğini paylaşmıştır. Ebeveyn 8 de çocuğunun uygun ölçüde kullandığını düşünmektedir.

Ebeveyn 3: *13 yaşında cep telefonu aldık. İlk zamanlar sınava da hazırlandığı sürede telefon kullanımını tamamen bitirdik, konuşarak, kendi rızası ve onayıyla. Sınav sonrası belli süreler vererek başladık... Kendi otokontrolünü sağlamış olduğunu düşündüğüm kızımın tüm elektronik cihazlara erişiminin açık olması gerektiğini düşünüyoruz. Zaman ayarlamasını ve içerik konularında seçimlerini destekliyor, uzaktan uzağa kontrol ediyoruz.*

Ebeveyn 8: *Cihazları gerektiği ve dönemine uygun ölçüde kullanıyor. Zaman zaman içinde bulunduğumuz yüz yıla göre az kullandığını bile düşünüyorum. 12 yaşlarındayken cep telefonu almıştık.*

Ebeveyn 12 çocuğunun daha çok iletişim kurmak, dil geliştirmek için kullandığını, Ebeveyn 15 de benzer ifadeyle çocuğunun müzik dinlemek, dizi izlemek, dil öğrenmek için kullandığını ifade etmiştir. Ayrıca Ebeveyn 15 eşiyile birlikte çocuğunun henüz sosyal medya kullanmasına izin vermediklerini belirtmiştir.

Ebeveyn 12: *Cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi cihazlara tabii ki meyilleri arttı ama daha çok iletişim kurmak için kullanıyorlar. Cep telefonunu 12 yaşlarında aldım. Sosyal medya pek kullanmıyorlar ama oyunlar için ya da araştırma yaparken kullanıyorlar. Dünyayı tanımaya meraklılar. Dil geliştirme ya da genel kültürü arttırmak için kullanıyorlar.*

Ebeveyn15: *Çok fazla zaman geçiriyor, müzik dinliyor, yabancı film seyrediyor, Japonca öğrenmeye çalışıyor. Sosyal medya kullanmıyor, daha doğrusu izin vermedik. Cep telefonunu 11 yaşındayken almıştık.*

Ebeveyn 5 ve 6, çocukları teknolojiyi doğru kullanmaları konusunda bilinçlendirmenin ve avantaja çevirebilmenin önemini vurgulamışlardır. Ebeveyn 9 da çocuğunun derslerini tableten takip ettiğini, artık yazarak ders çalışmanın olmadığını, Ebeveyn 11 de çocuklarının dijital çağ içine doğduklarını kullanım süresi

ile ilgili yetişkin-çocuk bakışının farklılık gösterdiğini ve mümkün olduğunca çocukların geç tanışması gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Ebeveyn 5: *Sadece ergenlerin sorunu olmadığını düşünüyorum. Ama kızımızla bu konuda birkaç kez yaptığımız konuşmalar ile bu tür araçların kullanımını nasıl yapabileceğini ve kendine zarardan çok fayda sağlayarak hayatının parçası yapabileceğini vermeye çalıştık. Başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Cep telefonunu 11 yaşındayken almıştık.*

Ebeveyn 6: *Okul arkadaşları olsun etrafındaki insanlar olsun, teknolojik cihazları daha çok, araştırma yapıp bilgi edinmek için kullandığını fark edip, bunların ona faydasını gördüğümünden beri, karışmadan ona belli başlı konularda fikir öncülüğü yapıp, daha avantajlı kullanması yönünde destek oluyorum. 13 yaşında cep telefonu aldım.*

Ebeveyn 9: *Dışa dönük, sosyal bir yapıya sahip olmasına rağmen, cep telefonu, tablet, sosyal medya, oyun gibi ilgisi gün geçtikçe arttı. Derslerini bile tableten yapmaya ağırlık verdi. Yazarak çalışma kültüründen uzaklaştı. Bunlarla geçirdiği süreler hazmedilir süreyi aştı. Cep telefonunu 14 yaşında almıştık.*

Ebeveyn 11: *Aslında çocuğun ne kadar geç telefon, tablet ve bilgisayarla tanışırşa o kadar iyi olduğunu söylemek isterim... Kızıma salgın döneminde evde olduğu ve ben işe gittiğim için alındı mesela. Kızıma 10 yaşında, oğluma 14 yaşındayken ilk telefonlarını aldık... Bana göre aşırı, onlara göre "Başka yapacak ne var?" düşüncesiyle normal olabilir. Bu biraz izafi bir konu. Onlar bu dijitalin içine doğmuş çocuklar, bizler sonradan dahil olduk. Kendi çocukluğum tarih oldu ki keşke onlar da benzerini yaşayabilselerdi diyorum.*

Ebeveyn 7, çocuğunun telefon kullanımı sürecinde aile içi iletişimde kopukluk yaşandığını, ancak sınırlama getirmek için çocuğun kendisinin fark etmesini beklediklerini ifade ederken, Ebeveyn 2 ve 13 çocuklarının derslerini bitirdikten sonra telefon ile uzun vakit geçirdiklerini, yine Ebeveyn 10 da aynı fikirde olup sözlü uyarısının yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

Ebeveyn 7: *Telefonla her çocuk gibi ilgili, vakit geçirmeyi seviyor. Fakat uzun süre kullanımı süresince bizlerle iletişimi kestiği için kopukluklar yaşayabiliyoruz. Sınırlandırmayı onun bu kopukluğu fark edip kendi yapması için vakit tanıyoruz. Cep telefonunu 13 yaşındayken aldık.*

Ebeveyn 2: *En dertli olduğum konu cep telefonu. Tablet ve bilgisayar ile hiç ilgisi olmadı. Ancak sosyal medya nedeniyle cep telefonu elinden düşmüyor. Sürekli whatsapp'ta yazışma, tiktok, instagram vb. diğer uygulamalar nedeniyle telefon bağımlısı oldu. Üzülerek söylüyorum ki telefonu şah damarı gibi. Ama bu konuda da umutluyum. Çünkü ders çalışırken telefonunu uçak moduna almaya başladı. Yine de daha katetmesi gereken çok yolu var. Cep telefonunu 10 yaşındayken almıştık.*

Ebeveyn 13: *Cep telefonuna iyice merak saldı. Aslında almak istememiştim. Ama aldık, öyle diyelim. Cep telefonu aldığımızda 10 yaşındaydı. Cep telefonu ile fazla vakit geçirdiğini söyleyebilirim. Tablette genelde film izler. Derslerden sonra telefonu elinden düşürmüyor. Aslında onunla bağıni koparmakta fayda olduğunu düşünüyorum.*

Ebeveyn 10: *Elektronik cihazlar ve sosyal medya kullanımının çok fazla olduğunu düşünüyorum. Sözlü uyarı ve ikazlara rağmen, bu tür cihazların kullanımında istenilen seviyede kullanım kısıtlaması yapamadığımızı düşünüyorum. Cep telefonunu 11 yaşındayken aldık.*

5. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Aile İçi İlişkilerine Yönelik Görüşleri: “İlgisini kazanmakta zorlanmaktayız”

Katılımcılar aile içi ilişkilerine yönelik; ergenin yalnız kalmayı tercih etmesi, akranları ile daha çok vakit geçirmek istemesi, ebeveynleri ile çatışma yaşaması, kardeşleri ile anlaşmada güçlük çekmesi gibi değişen ergen davranışlarını gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bir grup katılımcı da ergenliğin ebeveyn açısından yönetimi zor bir süreç olduğunu, ancak çocuklarına sabır göstermeleri ve destek olmaları sonucunda olumlu sonuçlara ulaştıklarını belirtmişlerdir.

Ebeveyn 8 ve 9 çocuklarının kendileri ile daha az vakit geçirdiğini ifade etmişlerdir. Ebeveyn 8 çocuğunun daha çok yalnız kalmak istediğini, Ebeveyn 9 ise akranları ile özellikle karşı cins arkadaşları ile daha çok vakit geçirmek istediğini gözlemlemişlerdir.

Ebeveyn 8: *Ebeveyn ilişkileri açısından belirgin bir değişim olmadı, sadece yalnız kalmak istediği anlarda artış oldu diyebilirim. Bu zamanları hobileri ile geçirdiği için bende olumlu bir etki yaratıyor.*

Ebeveyn 9: *Çocuğumuzun tek olması sebebiyle kardeş durumunu değerlendiremiyorum. Biz ebeveynlere karşı ilgisi 13-17 yaş aralığında iyice azaldı. Birlikte vakit geçirmeye çalışsak da ilgisini kazanmakta zorlanmaktayız. Bunu ise akranlarıyla daha rahat hareket etmesine bağlamaktayız. Özellikle kız arkadaşıyla birlikte vakit geçirmeyi söylemese de gözlemlemekteyiz.*

Ebeveyn 1, ikiz çocuklarının anlaşmazlığa düştüğü zamanlarda annelerinin konuya dahil olmasını kabul etmediklerini, bu dönemde özellikle oğlu ile olan ilişkisinde zorluk çektiğini ifade etmiştir.

Ebeveyn 1: *(Kızı) Benimle çok fazla olmuyor ama kardeşi ile çok kavga etmeye ve çok fazla saldırgan davranmaya başladılar. Şiddet bile uyguladıkları oluyor. Bu benim onları hayretle izlememe sebep oluyor. Asla müdahale ettirmiyorlar... Müdahale etmesem suçluyum, edersem sen karışma bizim aramıza girme diyorlar. Ama bir o kadar da bana açık vermemeye birbirlerini ezdirmemeye özenliler. Yani ben her zaman suçluyum onların gözünde, bir de “sen anlamazsın” cümlesini çok kullanıyorlar...*

Ebeveyn 1: *(Oğlu) Benimle ve kız kardeşi ile sürekli bir çatışma halinde ergenliği dibine kadar yaşıyor. Bizimle iletişimini minimum da tutuyor. Ergenlik onu çok asi, öfkeli ve dik başlı yaptı. Kendi kararları sorgulandığında kıyametleri koparıyor. Hayır lafından nefret ediyor... O kadar güzel adam kullanıyor ki benimle kavgalıysa kardeşi ile arayı iyi tutuyor, kardeşi ile kavgalıysa benimle arası çok iyi. İşini her zaman gördürüyor.*

Ebeveyn 14, çocuklarını aile içi sorumlulukları dışında, kendi hayatlarının da olduğunu kabul ettiğini ve çocuklarını saygı ve sevgi sınırlarında özgür bıraktığını ifade etmiştir. Ebeveyn 11 ise biri yetişkin iki çocuğunda da ergenlik döneminde zorluk çektiğini, ilk çocuğunun gelişim döneminde gösterdiği özveri ve çabanın sonuçlarını iyi yönde gözlemlediğini ifade etmiştir. Ebeveyn 3 eşiyile birlikte, çocuklarının istediği ve istemediği konuları açıkça ifade edebilmesi için cesaretlendirdiklerini ifade etmiştir.

Ebeveyn 14: *Ben her zaman onları özgür bırakan bir anne oldum. Çünkü kendi hayatlarını yaşıyorlar. Onlara da elimden geldiğince anlatıyorum... Önemli olan daimî olan saygıyı ve sevgiyi kaybetmemeleri için uğraşıyorum. Diğer hareketleri de kendi tarzına göre devam ediyorlar, yaşıyorlar. Çok yoğun bir kavga gürültü gibi*

şeyler yaşamıyoruz. Dediğim gibi zaten kendi dünyalarında ayrı yaşıyorlar. Problem yok çok.

Ebeveyn11: *İşte en can alıcı soru. Cevap vermek oldukça zor. Oğlum lise son sınıfa kadar beni olabildiğince zorladı ve onun büyümesi için günleri saydım. Lise son sınıfta artık benimle yapıcı iletişim kurmaya başladı. Kızımla hala sorunlar yaşamaktayız... Şunu net olarak ifade etmek isterim, bir insanı doğruyu, güzeli ve erdemi göstererek büyümesini sağlayın, tüm o çalkantılı ergenlik sürecinin bitiminde, bambaşka bir insan olarak karşınıza çıkabilir. Hangimiz öyle olmadık?*

Ebeveyn 3: *Kardeşi yok, elbette değişimler oldu, zaman zaman anlamakta zorlandığımız, ancak sükunetle anlamaya çalıştığımız, tartıştığımız dönemler oldu, yaşanması gerektiğini düşündük, özellikle kendini ifade etmesi, istediklerini söylemesi, daha da önemlisi istemediklerini ifade edebilmesi yönünde cesaretlendirdik.*

Ebeveyn 13, çocuklarının arasında kıskançlık duygusunun yaşandığını, ilişkilerinde denge kurmakta zorlandığını ifade ederken, Ebeveyn 7, çocuğunun kardeşleriyle ilişkisinde kendini kanıtlamaya çabaladığını ve bu nedenden kabalaştığını, uyarıldığında hatasını kabul ettiğini gözlemlediğini paylaşmıştır. Ebeveyn 5 de ergen çocuğunun kardeşi ile olan ilişkilerinde fevri davranışlarının olduğu zamanlarda, çocuğuyla eksik yönlerine dair sohbet ederek düzeltmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

Ebeveyn 13: *En büyük sorunlarımızdan bir tanesi, kardeşiyle asla anlaşamıyor. 4 yaşında bir kız kardeşi var. Hiçbir şekilde anlaşamıyorlar. Evde sürekli bu konuda tartışma ve huzursuzluk var maalesef. Bunu da aşamadık. Uyarıldığı zaman kendisine bir tepki gibi algılıyor. Artık bu konuda da yorum yapmaya da biraz çekinmeye başladık. Çünkü aşırı bir şekilde birbirlerini kıskanma var.*

Ebeveyn 7: *Tabi ki kardeşlerle iyi olduğu gibi, kendini kanıtlama çabası içerisinde kanıtlamaya çalışıyor maalesef. Bazen saygı sınırlarını bile zorlayabiliyor. Değişim ve gelişim olması ve bunun farkında olması güzel ama fazla özgüven, fazla cesaret, fazla kibir, saygısızlık yaratabilme riskine karşın edindiği tavır ve davranışları kontrol altında tutabilmek için bizlerde ufak dokunuşlar yapıyoruz. Çoğu yerde hatasını kabul edip telafi ederek ilerliyor.*

Ebeveyn 5: *Bazı zamanlar fevri davranışları oldu. Farkına varmaya başladığı tavır ve davranışlarımızı sorguladığında oturup konuştuk. Haklı bulduğumuz noktaları O'na hak verdiğimizizi belirterek insan olarak eksiklerimizi gidermeye çalıştığımızı ve öğrenme sürecimizin devam ettiğini belirtip teşekkür ettik. Haklı bulmadığımız noktaları açıkladık. Gayet açık, kibar konuştu ve halinden memnundu. Kardeşi ile yaş farkı bazı dezavantajlar yaratsa da normal bir ilişkileri olduğunu düşünüyorum. Hatta bazı zamanlar çok anaç yaklaşımlar sergiliyor. Son zamanlarda daha sık.*

Ebeveyn 2, bir anne olarak çocuğuyla yaşadığı problemlerden dolayı uzman desteği aldığını, destek sayesinde ilişkilerinin düzeldiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda küçük kardeşi ile olan ilişkisinde de paralel düzelme gözlemlediğini aktarmıştır.

Ebeveyn 2: *...13-14 yaşlarında ben kendisine ulaşmakta yetersiz kaldığımı düşündüğüm noktada psikolog desteği aldık. Psikoloğun dokunuşu kızıma çok iyi geldi... O kırılımı yaşadktan sonra ilişkimiz oldukça düzeldi. Onunla ben de değişiyorum, geliyorum... Benimle ilişkisi düzelince kardeşi ile de mesafe katetti...*

6. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Ailece Yapılan Etkinliklere Yönelik Görüşleri: “Bizimle vakit geçirmek istemiyor”

Katılımcıların çoğunluğu, çocuklarının aile içi etkinlikleri sevdiğini keyif aldıklarını gözlemlerken, bir grup, çocuğunun yalnız kalmak istediğini, bir grup ise arkadaşları ile daha çok vakit geçirdiğini gözlemlediğini ifade etmiştir.

Ebeveyn 7, çocuğunun sevecen, samimi ve sorgulamadan aile içi etkinliklere katılım sağladığını, Ebeveyn 10, ailece etkinlik süresinde azalma olduğunu ancak zamanı daha kaliteli geçirdiklerini ifade etmiştir. Ebeveyn 12 ise çocuklarının kendisi ile vakit geçirmek istiyor olmasından rahatsız olduğunu çünkü çocuklarının arkadaş çevresinin oluşmadığını düşünmektedir. Ebeveyn 14 çocukları ile etkinlik planladığını kararlı ve net bir ifade kullanarak iletğinde onların faaliyete yönelik motive olduklarını ifade etmiştir.

Ebeveyn 7: *Çoğu etkinliklerde olumlu ilerliyor, gayet sevecen samimi şekilde sorgulamadan katılır ve katkıda bulunur. Olumsuzluklar olması muhtemel olduğu için çok göz önünde bulundurmuyoruz.*

Ebeveyn 10: Aile olarak birlikte yaptığımız etkinlikler farklılaşmakla birlikte süresinde geçmişe göre azalmalar oldu. Fakat az da olsa bu süreler daha kaliteli ve verimli yaşıyor. Bu sürelerde ailecek yapılan etkinlikler bizi daha çok mutlu ediyor.

Ebeveyn 12: Yaptıkları her şeyde benimle birlikte olmak istiyorlar. Ben bu konuda fazla rahatsızım. Çünkü gezmeye giderken benimle, yemek yerken benimle, sinemaya giderken benimle, tatil benimle. Her şeyi benimle yapmak istiyorlar. Ben de onların kendi arkadaş gruplarında bulunmalarını tercih ediyorum ama onlar benimle gezmek, her şeyi benimle yapmak istiyorlar.

Ebeveyn 14: Böyle bir şeyi kesin kararlı konuştuğum zaman, hadi hep birlikte şunu yapıyoruz, severek katılıyorlar. Birlikte bir şey yapmaktan mutluluk duyuyorlar. Örneğin akşam yürüyüşüne çıkalım dediğimde, mutlu bir şekilde hep birlikte karar alıp çıkabiliyoruz. Bir film izleyelim dediğimizde yapabiliyoruz. Birlikte bir şey yapmaktan hoşlanıyorlar. Ben de vakit ayırabildiğim sürece birlikte güzel vakit geçiriyoruz.

Ebeveyn 2, çocuğunun aile içi etkinliklerden hoşlanmadığını ancak anne ve baba ile ayrı aktiviteleri sevdiğini ifade etmiştir. Ebeveyn 11, çocukları ile çok kısıtlı etkinlik yapabildiklerini, çocuklarının daha çok odalarında olduklarını gözlemlediğini ifade ederken, gelişim dönemindeki çocuklarına saygı duyduğunu ifade etmiştir.

Ebeveyn 2: Maalesef aile etkinliklerinden hiç hoşlanmıyor. Bizimle vakit geçirmek istemiyor. Boş zamanlarını arkadaşları ile geçirmek istiyor. Ama aile bireyleri ile teke tek vakit geçirmek istiyor. Babası ile alışverişe, annesi ile sinemaya gitmekten hoşlanıyor. Aile olarak tek yapabildiğimiz akşam yemeği. Bizimle tatile dahi gitmek istemiyor.

Ebeveyn 11: Ergenlikte galiba odaya kapanıp, bilgisayarla oynamak ve yalnız kalmak çocuklar için daha keyifli. Onlara saygı göstermeye çalıştım ve çalışıyorum. Herkes kendi odasında daha mutlu sanki. Bu konuda çok kısıtlı aktivitelerden söz edebilirim, zorlamak da işe yaramıyor.

Ebeveyn 3 ve 5 çocuklarının aile içi etkinlik süresine oranla arkadaşları ile vakit geçirmeyi daha çok tercih ettiklerini gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 3: Arkadaşlarıyla vakit geçirmeyi çok sever. Tam bir arkadaş canlısı diyebiliriz. Arkadaşlarıyla olduğu kadar olmasa da bizimle vakit geçirmeyi çok sever. Elbette arkadaşlarının çok önemli olduğu zamanlarda, bizimle etkinliklerinin çok azaldığı dönemler olmadı değil. Ancak son zamanlarda bize ayırdığı vakti artırdı ve birlikte etkinlik yapma konusunda daha istekli.

Ebeveyn 5: Bizimle bir şeyler yapmak yerine sevdiği arkadaşlarıyla vakit geçirmek istemesini çok normal karşılıyorum. Bunun yanında bazı faaliyetleri özellikle bizimle ya da kardeşi ile yapmak istemesi de beni şahsen mutlu ediyor.

7. Ebeveynlerin Ergen Çocuklarının Okul Başarısı ve Hedeflerine Yönelik Görüşleri: “Önemli olan hayat becerilerini iyi almaları, yaptığı işi neden yaptığını kavraması”

Katılımcıların çoğunluğu çocuklarının okul başarısının iyi olduğunu ve mutlu olacakları meslek seçimi kararını almaları konusunda onları desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 1 ve 2, çocuklarının hırslı olduklarını ve bu özellikleri ile başarıya ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveyn 1, 2 ve 12 çocuklarının meslek seçimi ve kendi gelecekleri ile ilgili yurt dışı planları olduğunu ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 1: (Kızı) Okul başarısı istediğim düzeyde değil. Telefonla çok fazla vakit geçirdiği, gezmeyi, alışverişi, kendine bakmayı daha çok sevdiği ve tercih ettiği için derslere çok vakit ayırmıyor bence. Ona göre o çok çalışıyor ve biraz nefes alması, dışarı çıkıp kafasını dağıtması gerekiyor...

Ebeveyn 1: (Oğlu) Okul başarısı her zaman çok iyidir. Çok hırslıdır. Hep bir yarış halindedir, kaybetmeyi sevmez, hazmedemez. Hedeflerini büyük tutar ve bunu da daima başarmıştır. Bir dönem HHO’da (Hava Harp Okulu) pilot olmuştum ama boyu çok uzadığı için vazgeçti. Şimdi İTÜ mühendislik istiyor. Yurtdışına gitmeyi hedefliyor. Erasmus kapsamında İspanya ya gitmişti.

Ebeveyn 2: En şanslı olduğum konu bu. Akademik kaygı ve gelecek kaygısı taşıyan nadir ergenlerden birisine sahibim. Başarıyı seven hırslı bir yapısı var... Meslek seçimi daha net değil. Ancak kaba hatları ile belirlemiş durumda. Yaşam bölgesi olarak ya İstanbul ya da yurt dışı istiyor... Ancak benim için geleceğe dair hedefler koymuş olması memnuniyet verici.

Ebeveyn 12: ... Genelde yurt dışına yönelik bir düşünceleri var. Okul seçerken de hani her bölümün aslında aynı olduğunu, asgari ücretle çalışılabilecek duruma geldiklerini düşünüyorlar O yüzden çok da çalışalım, şu olsun bu olsun gibi değil de kendi ilgi alanımız neyse, nerede mutlu olursak, kişisel gelişimimiz daha önemli olur seçtiği tercihler de daha çok o doğrultuda. O da olsun ilerliyorlar Maddi değil daha çok manevi çalışıyorlar.

Ebeveyn 12, ayrıca çocuklarının meslek seçimi konusunda, mutsuz ve umutsuz olduklarını, bu sebepten yurt dışı planı yaptıklarını ve meslek seçiminde keyif alabilecekleri alana yönelmek istediklerini ifade ederken, Ebeveyn 9 ise çocuğunun meslek seçiminde maddi kaygı odaklı karar vermeye çalıştığını gözlemlediğini ifade etmiştir.

Ebeveyn 9: Okuldaki çok yüksek ancak araştırma ruhu bir o kadar yüksek değil. 17 yaşına gelmesine rağmen hangi üniversiteye ve hangi bölümü okuyacağı tatmin edici düzeyde değil, bunlara yönelik aktif bir araştırma, planlama istenen düzeyde değil. Bu konuda eğitim kurumlarının ve teknolojinin yanlış kullanımının etkisinin yadsınamaz olduğunu düşünmekteyim... Meslek seçiminde mutluluk yerine maddi kaygının daha fazla olduğunu gördük.

Ebeveyn 14 çocuğunun okul başarısının iyi olmadığını ama ebeveyn olarak yeterli bulduklarını, okul başarısından öncelikli olarak hayat becerisini kazanmaları gerektiği düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir. Ebeveyn 6 da çocuğunun başarı düzeyini orta olarak ifade etmiş ve çocuğunun olması gereken doğrultusunda yönlendirildiğinde başarısını arttıracak bir yapısı olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

Ebeveyn 14: Gelecekteki planlamalarını kendilerine bırakıyorum. Okullarında çocuklar da şu şekilde düşünüyorlar: çok yüksek alsam ne olur! Geçsem ne olur! Benim için de çok yüksek almaları önemli değil. O yüzden geçmesi benim için de yeterli. Önemli olan hayat becerilerini iyi almaları, yaptığı işi neden yaptığını kavraması, onu da en iyi bir şekilde yapması. Sevdikleri şeylere yöneliyorlar. Şu an okul süreçleri çok iyi değil ama bizim için yeterli.

Ebeveyn 6: Okulda dersleri orta düzeydedir. Yaptığı seçimlerin ona avantajını ve dezavantajını gösterdiğimiz sürece hedeflerin gelişerek daha üst sınıflara çıkacağını düşünüyorum. Bunlara ek kendi yaptığı seçimlerin kendi hayatına etkisi olduğunu ve

bu etkinin sonuçlarını fark etmesini sağlıyorum ki geleceğini daha sağlam temele kurabilsin.

8. Çocuklarının Ergenlik Döneminde Ebeveynlerin Destek İhtiyacına Yönelik Görüşleri: “Su akar yolunu bulur, her kışın bir yazı var, sabırla koruktan pekmez olur”

Katılımcıların çoğunluğu, kendilerinin destek ihtiyacı konusunda, iletişim kanallarının karşılıklı ve anlaşılır olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özellikle 5 katılımcı ebeveyn, iletişime özen göstermenin önemini vurgularken, hem fikir olmak, kısa ve net ifadeler kullanarak etkili iletişimi kurabildiklerini ifade etmişlerdir.

***Ebeveyn 3:** ... Karşılıklı iletişim halinde olduk, samimi olduk, zaman içinde gelişen sorunları büyütmeden konuşarak yeri geldi tartışarak bir çözüme ulaştırdık. Çözüme ulaştıramadığımız durumlarda aynı fikirde olmak zorunda olmadığımızı, ancak birbirimizin fikirlerine, isteklerine, düşüncelerine, yaşam tarzına saygılı olmamız gerektiği konusunda çoğunlukla hem fikir olduk. En büyük desteğin iletişime bilmek olduğunu düşünüyoruz.*

***Ebeveyn 9:** Maddi ve manevi destekleri, belirli ölçüde şımartmayacak kadar esirgemedik. Ancak yaş ilerledikçe eleştiri ve öğütlerden çabuk sıkıldığını fark ettik. Bu yüzden kısa ve net ifadelerle iletişim kurma yolunu seçtik. Fiziki ve ruhi durumunun daha iyi olmasını sağlamak için istediği sporu branşına hemen yazdırdık. Bunun iyi geldiğini gözlemledik...*

Ebeveyn 14 çocuklarını özgür bıraktığını, ancak bunun olumsuz sonuçlar doğurduğunu, daha otoriter ebeveyn olursa süreci daha iyi yönetebileceği görüşünde olup ayrılmış eşler olduğu için evde baba otoritesinin eksikliğinin olduğunu ifade etmiştir.

***Ebeveyn 14:** Ergenlik dönemlerinde ben çok otoriter bir anne değilim. Çok rahatım. Bazı çocuklarda kısıt gerekir, otoriterlik gerekir bence. Onları çok özgür bırakıyorum ama sınırlarını da koymak gerekir. Orda ben yapamadığım için daha otoriter bir kişilik olabilirdi. Evde baba da olmadığından biraz otoriterliğe ihtiyaçları var.*

Ebeveyn 5, okul ortamında profesyonel rehberlik hizmetinin ihtiyaç olduğunu vurgularken; Ebeveyn 8, çocuğuna nasıl davranacağı konusunda desteklenmesinin iyi

olacağını; Ebeveyn 12, çocuklarından daha çok yıprandığı ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir.

Ebeveyn 5: *Anne ve babadan farklı olan profesyonel bir rehberlik önemli bir ihtiyaç bence. Ancak ne okul ne de dershanede kızımın kişiliğine göre yaklaşımda bulunup yardımcı olabilen bir rehberlik olamadı.*

Ebeveyn 8: *Nasıl davranmam gerektiği konusunda desteklenmem iyi olurdu. Özellikle gelecek planları ve meslek seçimleri konusunda çocuğuma doğru yol gösterebilmek için desteklenmek isterdim.*

Ebeveyn 12: *Çocuklarımdan ziyade benim daha çok psikolojik desteğe ihtiyacım var. O derece yoruyorlar. Çünkü kendilerine ait özel alanları olsun istiyorlar. Kendi düşünceleri var başka düşünceleri kabul etmiyorlar... Dinlemek bile istemiyorlar, yorum istemiyorlar, fikir istemiyorlar...*

Ebeveyn 10 ve 11, bu zorlu bir süreçte sabırlı olmak ve sabretmeyi öğrenmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Ebeveyn 2 de bu süreçte en büyük desteği annesi (kök aile) ve ergen çocuğu olan arkadaşlarının ortak deneyim ve tecrübelerinden yararlanmak, paylaşımda bulunmak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Ebeveyn 2, aile içi ilişkileri ile ilgili görüşünde (Bulgular 5.madde), çocuğuyla yaşadığı problemlerden dolayı uzman desteği aldığını ifade etmişti.

Ebeveyn 10: *Bazen yaşanan durumları değerlendirirken daha sabırlı olmam gerektiğini düşünüyorum. Sabırla birlikte anlayışın artacağını ve onun gözüyle bakabilmenin mümkün olacağını düşünüyorum.*

Ebeveyn 11: *Sabırlı olmayı öğretebilir misiniz? En çok sabırlı olmaya ve dayanma gücüne ihtiyacım var.*

Ebeveyn 2: *...Ben en büyük desteği annemden ve ergen sahibi arkadaşlarımdan alıyorum. Kendimi telkin etmek için, bu sürecin geçici olduğunu ve her ebeveynin benzer sorunları yaşadığını, bu anlamda yalnız olmadığımı bilmek bana güç veriyor... Su akar yolunu bulur, her kışın bir yazı var, sabırla koruktan pekmez olur söylemleri ile beni sakinleştiren biricik psikoloğum canım annem en büyük desteğim. Aslında ben de onun ergeniyim sanırım.*

V. TARTIŞMA

Bu bölümde katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda elde edilen bulgular, kuramsal, kavramsal çerçeve ve literatür incelemesi ile yorumlanacaktır. Bu çalışmadaki amaç ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını anlamak ve değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda tutum ve davranışları değerlendirebilmek için alt amaçlar belirlenmiştir. Ebeveynlerin ergen çocuklarının fiziksel ve duygusal değişimlerine, sosyal çevrelerine ve arkadaşlık çevresine, okul başarısına, aile içi davranışlarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi alt amaçlar olarak belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; ergen çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel değişimlerinin kendilerini etkilemesinin yanı sıra katılımcı ebeveynleri de önemli ölçüde etkilediği, ergen çocuklarına karşı davranış ve iletişim değişikliklerine zorladığı görülmüştür. Çocuklarına yaklaşım ve onlarla iletişim konusunda kendilerine göre çeşitli yol ve yöntem geliştirdikleri görülmektedir.

Ebeveynlerin ergen çocuklarının fiziksel ve duygusal değişimlerine yönelik tutum ve davranışları değerlendirildiğinde; katılımcı ebeveynler bu değişimlerin çocuklarını oldukça etkilediğini, süreci yönetmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ergen çocukların yarıya yakını bu değişimlere uyum sağlamada zorluk yaşamış ve bunu da nedenini bilemedikleri ağlama krizleri, agresiflik, sorumluluklarını yerine getirmeme, dağınıklık, isyankârlık ve çevresindeki kişilere yönelik kabalaşma gibi bazı olumsuz davranışlarla göstermiştir. Bu ebeveynler; sergilenen bu olumsuz davranışların, sürecin normal bir parçası olduğunun bilincinde olmakla birlikte çocuklarının bu değişime uyum sağlamaları konusunda onları destekleyici tutum ve davranış sergilemişler, kendileri de bu duruma uyumlanmışlardır. Bu olumsuz yorumlanan davranışların altında kendi kimliğini oluşturma çabası yer almakta olup en yoğun dönemi erken ergenlik ile başlayıp orta ergenlik döneminde düzelmeye göstermesi beklenir (Yavuzer; 2021:116). Ebeveynlerden biri ergen kızının dış görüntüsü ve kilosunu sorun olarak görüp beden imajı memnuniyeti için beslenme

düzenini olumlu yönde değiştirdiğini ifade etmiştir. Beden imajı ve benlik saygısı konularında yapılan araştırmalarda; beden imajı memnuniyetinin artmasıyla benlik saygısının ve özgüvenin de arttığı, akranlarıyla iletişimlerinin daha rahat hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır (Oktan ve şahin, 2010; Tözün, 2010; Kılıçlar, 2018; Bilgin, 2011). İki ebeveyn çocuklarının karşı cinse ilgi duymaya başladıklarını ve arkadaş edindiklerini belirtmiş, bu durumun da normal olduğunun farkında olduklarını, çocuklarının kendileriyle paylaşmasını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeden bu ilginin erken ergenlik döneminde başladığı görülmüştür. İki ebeveyn ise diğerlerinden farklı olarak çocuklarında erken ergenlik belirtileri fark ettiklerini dile getirmiş olup bu durum da ergenlik sürecine ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ergenlik dönemi farkındalığının yüksek olmasının ebeveynin ergen çocuklarına karşı tutum ve davranışını olumlu yöne çevirdiği değerlendirilmektedir.

Ebeveynlerin ergen çocuklarının sosyal ve arkadaşlık çevrelerine yönelik tutum ve davranışları değerlendirildiğinde; katılımcı ebeveynlerin çoğunluğunun, çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde seçici davranmayı öğrendiklerini ve fakat arkadaşlarının düşüncelerine onlardan daha çok önem verdiklerini düşünmektedirler. Buna karşılık yasaklayıcı ve tepkisel yaklaşım sergilemedikleri, kendilerince uygun yöntem kullanarak onlara yol gösterici olmayı tercih ettikleri görülmüştür. Yalnızca bir ebeveyn çocuğunun arkadaş seçiminde kendisinin belirleyici olduğunu, uygun bulmadığı kişilerle arkadaşlık etmesini engelleyeceğini belirtmiştir. Bu ebeveyn ortaokul mezunu, esnaf ve gelenekçi yapıya sahip olduğundan bu davranışının nedeninin sosyo-demografik yapıdan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bir ebeveyn çocuğunun 12-13 yaş civarında akran zorbalığına maruz kaldığını, öğretmenleri ile görüşerek sorunun giderildiğini, şu an (kız 15 yaşında) arkadaşları ile daha iyi ilişkileri olduğunu ifade etmiştir. Ebeveynlerin çoğunluğu ergen çocuklarının komşu ve akraba gibi çevresiyle ilişkilerinin kısıtlı olduğunu, zaman zaman çekingen ve görüşmek istememe gibi durumlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu yine çoğu ebeveyn kabullenmiş ve çocuklarını bu konuda zorlamamış, ancak bir ebeveyn özellikle akraba ziyaretlerini kendi nesli ile kıyaslayarak çocuğundan da bu doğrultuda beklenti içerisinde olduğunu belirtmiştir. Yalnız kalmak ya da akranları ile vakit geçirmek istemelerinin ergenlik dönemi süreciyle ilgili olduğu söylenebilir. Sosyal anlamda ergen çocuklarının cep telefonu, tablet,

bilgisayar ve internet ile sıklıkla vakit geçirdikleri görülmüştür. Ebeveynler çoğunlukla çocuklarının bu cihazlarla erken dönemde tanıştıklarını, oldukça fazla vakit geçirdiklerini, genellikle bu süreyi sosyal medya ya da oyunla geçirdiklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık, bilinçli ve faydalı kullanıma yönelik onları desteklediklerini ancak ortak kaygılarının sosyal medya, oyun platformları ve internet içeriklerinde karşı karşıya kaldıkları riskler olduğunu belirtmişlerdir. Bu uzun kullanımlar konusunda bazı çocukların kendi oto kontrolünü geliştirebildiğini, bazılarının ise uyarıya ihtiyaç duyduğunu ancak aşırı düzeyde tartışmaya ve kısıtlamaya gitmediklerini ifade etmişlerdir.

Ebeveynlerin ergen çocuklarının okul başarısı ve hedeflerine yönelik tutum ve davranışları değerlendirildiğinde; Ebeveyn 14 ve 1'in kızı dışında, diğer tüm ebeveynler çocuklarının okul başarısının orta ve üst düzeyde olduğunu, hedeflerinin bulunduğunu ve bilinçli olduklarını, çok da kaygılı olmadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveyn 1 çocuğunu motive etmeye ve yol göstermeye çalıştığını ifade etmekten, Ebeveyn 14 çocuğunun okul başarısının yetersiz olması konusunda çok da kaygılı olmadığını, ne iş yaparsa yapsın o işi en iyi şekilde yapmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Tüm ebeveynlerin çocuklarının okul başarısı, hedef belirleme ve o doğrultuda çabalarını desteklediği, dayatma yoluna gitmedikleri ve genel anlamda çatışmaya düşmemekte oldukları görülmüştür. Ebeveyn 6'nın eğitim düzeyi diğer ebeveynlere nazaran daha düşüktür, ancak yaşadıkları bölgenin de etkisiyle ebeveynin bilinçlenmesi ve ergen çocuğuna karşı sergilediği tutum ve davranışları olumlu yönde etkilemektedir. Bu tutum ve davranışların olumlu olması çocuğunun okul başarısına katkı sağlamaktadır. Nitekim, Tayan vd. (2019) "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Konulu Makaleler: Tematik İçerik Analizi Çalışması" konulu araştırmalarında, ebeveynin eğitim düzeyi düşük olsa da çocuğuna karşı sergilediği tutum iyiyse okul başarısını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Ebeveynlerin ergen çocuklarının aile içi davranışlarına yönelik tutum ve davranışları değerlendirildiğinde; ebeveynlerin büyük çoğunluğunun ergen çocuklarının aile ile vakit geçirmek yerine akranlarıyla vakit geçirmeyi tercih ettiğini, kendileriyle bu konuda çatışma yaşadıklarını, kardeşleriyle iletişim kurmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Üç ebeveyn çocuklarının bu davranışları karşısında ergenlik döneminin olağan süreci olduğunu düşünerek, bu doğrultuda destek olduklarını ve çaba gösterdiklerini, bunun olumlu sonuçlarını da gördüklerini

ifade etmişlerdir. Bir ebeveyn ise ergen çocuğunun diğer aile bireyleri arasındaki iletişimde yaşadığı zorluklar nedeniyle uzman desteği aldıklarını ve olumlu sonuçlara ulaştıklarını belirtmiştir. Ebeveynlerin çoğunluğu ergen çocuklarının aileyle birlikte ortak faaliyetler yapmaktan hoşnut olduklarını, bir ebeveynin ise çocuğunun yalnız kalmayı daha çok istediğini, bir ebeveynin ise çocuklarının sürekli kendisiyle ortak etkinlik yapmak istediklerini ancak kendisinin bundan rahatsız olduğunu, sosyal ve arkadaş çevresinin gelişmesinin daha önemli olduğunu düşündüğünü, iki ebeveynin ise çocuklarının arkadaşlarıyla etkinliği daha çok tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak ebeveynler ailece yapılan etkinlikleri önemsedikleri, çocuklarının katılımı konusunda onları sıkmayan, teşvik edici ve uyum sağlayıcı tutum ve davranış içerisinde oldukları görülmüştür. Bu noktada birlikte hareket etme ve aynı dili konuşma konusunda çeşitli açılardan kendilerine destek olabilecek yöntem arayışında oldukları görülmüştür. Ebeveynlerin çoğunluğu etkili iletişim kurmaya çalışarak sorunlarla baş etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bir ebeveyn çocuğunu spora yönlendirerek fiziksel ve ruhsal açıdan destek sağladığını, bir ebeveyn gelecek planları ve meslek seçimi konusunda desteklenmenin faydalı olacağını henüz idrak ettiğini, iki ebeveyn sürecin geçici olduğunun farkında olduklarını ve sabırlı olması gerektiği düşüncesiyle kendilerine motivasyon sağladıklarını, bir ebeveynin ise kendisinin uzman desteği aldığını, ayrıca benzer durumdaki ebeveynlerle, kök ailesi (sıklıkla annesi) ile görüş alışverişinde bulunarak kendisine destek olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak ebeveynlerin, sürece ilişkin yaşamış oldukları durum ve sorunlarda kendi hallerinde kalmadığı, çeşitli yol ve yöntemlerle kendilerini destekleyici çözümler aradıkları görülmüştür.

Sosyo-demografik açıdan değerlendirildiğinde; katılımcı ebeveynler yüksek oranda yükseköğretim mezunu, iki lise ve 1 ortaokul mezunu bulunmaktadır. Ekonomik durumları orta ve üzeri düzeyde, tamamı nüfusu çoğu ilden fazla olan Bakırköy ilçesinde ikamet etmektedir. Üç kadın ebeveyn dışında diğer ebeveynler evlidir. Çekirdek aile türünde ve genel izlenimlere göre sağlıklı aile türünde aileler oldukları görülmüştür. Tüm ebeveynler genel olarak; ergen çocuklarını birey olarak görmekte, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan ilişkileri bulunmakta, aile içi iletişimi çoğunlukla düzgün yürütmekte, çocuklarına destekleyici ve hoşgörülü tutum ve yaklaşım sergilemekte oldukları görülmüştür. Bunun nedeni gerek eğitim seviyeleri

gerek ekonomik düzeyleri gerekse mesleki yaşantıları olduğu değerlendirilmektedir. Bu durumu destekleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bilgin'in (2011) "Ergenlerde Özgüven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu çalışmasında anne-baba tutumlarının özgüven düzeyi üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Anne-baba tutumunun demokratik olduğu ailelerdeki çocukların özgüven düzeylerinin de daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Eryılmaz'ın (2010) "Aile Yapısı Ergeni Mutlu Eder mi?" konulu çalışmasında, aile içindeki açık iletişimin ve aile yönetimine dahil olmalarının ergenlerin mutlu olmalarında etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Eskicumalı ve Eroğlu'nun (2014) "Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Eğitim Düzeyleri ile Çocukların Problem Çözme Yetenekleri Arasındaki İlişki" konulu çalışmalarında, memur olan babalar esnaflık yapan babalara göre daha olumlu ve bilinçli tutum sergilemektedirler. Ebeveyn 6 esnaf, çalışan diğer katılımcı ebeveynler memurdur. Ebeveyn 6, tutum ve davranışlarında diğer ebeveynlere göre daha baskın, çocuğu yerine karar verici role sahip olduğu görülmektedir. Eskicumalı ve Eroğlu'nun (2014) yine aynı çalışmalarında, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyleri ile ebeveynlerin geliştirdikleri tutumların çocukların problem çözme yeteneklerinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler, çocuklarının her türlü sosyal çevreye katılmasını, zihinsel yeteneklerinin gelişimini destekleyerek hayatındaki tecrübelerini zenginleştirmesine katkı sağlamaktadırlar.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen sonuçlar, ergenlik dönemindeki bir bireyin gelişim süreci, kavramsal, kuramsal çerçeve ve literatür araştırmalarla tutarlı olma özelliği taşımaktadır. Katılımcı ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını şekillendirirken; ergenlik dönemini anlamaya, bu dönemin özelliklerini bilimsel açıdan araştırmaya ve kendilerinden farklı bir nesil olduklarını kabul etmeye çalışmakta oldukları söylenebilir.

Ergenlik döneminde ergen birey, zamanının büyük bölümünü tek başına geçirmek, müzik dinlemek, arkadaşlarıyla beraber olmak gibi isteklerle aileden uzak kalmak ister. Ebeveynler bu duruma üzüлüp, reddedildiklerini hissedebilirler. Bu dönemde ebeveynler arkadaş önceliğine saygı göstermelidirler. Aksi takdirde ergen sadece aile içi birliktelikler sonucu sağlıklı gelişim gösterecektir (Yavuzer, 2021:121).

Bu dönemde özellikle fiziksel ve duygusal anlamda hızlı gelişim ve değişime uğrayan ergen birey; kabalık, isyankârlık, agresiflik, ani çıkışlar gibi olumsuz davranışlar sergileyebilir. Ebeveyn bu dönemde, düşünmeden agresif konuşma yapmak yerine bu davranışın nedenlerini bulmaya çalışmalıdır. Kaba davranışların nedenleri genellikle; düşüncesizlik, utangaçlık, çekingenlik, sıkılganlık, gerginlik, mutsuzluk, duygusal kırıklık ve öfke olarak sıralanabilir (Yavuzer, 2021:118). İsyankârlık, ergenin bağımsızlık dürtüsünün başladığının göstergesidir. Kimlik oluşturma, anne ve babadan farklı olma gereksiniminden doğmaktadır. Anne ve babasının davranışlarını onaylamayacağını bilmesinden ötürü bu yönde tepkisini göstermektedir. Hiçbir isyan belirtisi göstermeyen ergen, anne ve babasına rahat bir dönem yaşatıyor gözükebilir, ancak olgun bir yetişkin olabilmesi için, yaşaması gereken bir gelişim evresidir (Yavuzer, 2021:120). Ergenlik dönemi normal gelişimsel değişimlerin yanı sıra ciddi ruhsal sorunları da içerebilir. Aile desteği ve gerektiğinde profesyonel yardım, ergenlerin bu dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlamalarına yardımcı olabilir. Ebeveynlerin tutum ve davranışlarını sergilerken

bu hususları dikkate almalarının, sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Ebeveynler; çocuklarını tanımaya çalışmalı, fikir ve görüşlerine önem vermeli, kendini ifade etmesine fırsat vermeli, ona güven duyduğunu hissettirmeli, genellemeler yapmaktan ve başkalarıyla kıyaslamaktan kaçınmalı, aile yönetiminde söz hakkı tanınmalı, arkadaşlarını tanımaya çalışmalı, etkili iletişime özen göstermeli, sorumluluk bilinci aşılmalı, geleceğe ilişkin plan yapması için teşvik etmeli, ona karşı sakin, hoşgörülü ve otoriter olmalıdır (Yıldırım, 2018). Ayrıca internet ve bilişim araçlarının faydalı yanlarını da göz ardı etmeden, kullanmayı yasaklamak yerine denetimli bir şekilde takip etmelidirler (Özbay, 2021:455). Çocuklara spor ve sanat dallarının her ikisinin de birer branşında eğitim aldırılmasının, ergenlik sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı kaç olursa olsun, çocuklarının her birine aynı özeni göstermeleri önemlidir. Ebeveynler çocukları ile etkin zaman geçirmeye odaklanmalı, onların zevk aldığı aktiviteler planlamalıdır. Bu sayede çocuklarına, onları sevdiklerini ve değer verdiklerini hissettirmiş olacaklardır. Bütün bu önerilerin yanında, ebeveynlerin çocuklarının yanında sergiledikleri her davranışın çocuk için örnek teşkil ettiğini de vurgulamak gerekmektedir.

Okullarda öğretmenlere ve ebeveynlere, ergenlik dönemine yönelik farkındalık eğitimlerinin planlanmasının, bu dönemin özellikleri hakkında ergen bireylere ve ebeveynlerine eğitimler düzenlenmesinin, sosyalleşmeye yönelik sanat, spor ve akademik alanlardaki aktivitelerin ülke çapında yaygınlaştırılmasının ergenlik süreçlerine faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Ergen bireylerin ergenlik sürecini ebeveynleriyle birlikte sağlıklı bir şekilde geçirebilmesi amacıyla ergen sağlığına ve ebeveyn destek hizmetlerine yönelik ulusal politikalar geliştirilmeli, yaygınlaştırılmalı ve takip edilmelidir.

Çalışmamızda ulaşılan bulgularda da görüldüğü üzere ergenlik dönemi ergen çocuğun sorunlu bir dönemi değil, yaşadığı olağan bir gelişim sürecidir. Bu nedenle ebeveynler ve ergen bireyle günün büyük kısmını geçiren sorumlu kişiler (özellikle öğretmenler, okul idarecileri vb.); ergenlik döneminde ergen bireylerde görülebilecek davranışlar konusunda bilinçlenmeli, bireyin ergenlik döneminden kaynaklanan

olumsuz davranışlarına “çözülmesi gereken bir sorun” olarak değil, “düzgün ve bilinçli yönetilerek geçirilmesi gereken geçici bir süreç” olarak yaklaşmalıdır.

Ergen çocuğun bir taraftan hayatındaki değişimlerle mücadele ederken, bir taraftan da ebeveyniyle mücadeleye girmesine sebep olunmamalı, kalıcı travmalardan korunmalıdır. Bu süreci yaşamış başka ebeveynlerden yardım alınarak veya kök aile danışmasıyla bu süreç sağlıklı bir biçimde aşılabılır. Kök aile danışması ile “sabırlı olmaya çalışması” en önemli bulgular olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak; çalışmamızda ebeveynlerin ergenlik dönemini hayata hazırlanmak olarak nitelendirdikleri, sorun olarak değil yaşanması gereken bir süreç olarak gördükleri, bu süreçte onları desteklemenin yol ve yöntemlerini aradıkları, esnek bir tutum ve davranış sergileyerek ergen çocuğu çeşitli risklere ve travmalara karşı korumaya çalıştıkları görülmüştür.

VII. KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- AKSARAY, G., (2018). Aile Psikolojisinde Temel Kavramlar, **Aile Psikolojisi ve Eğitimi**, Ed. Gökay Aksaray, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- APAYDIN, Ç., (2020). **İşe Bağımlılık (İşkoliklik): İş-Yaşam ve Aile Yaşam Dengesi**, Ankara, PEGEM Akademi.
- BİLGİ, S., ÖZSOY, T., (2020). Kültürlerarası Perspektiften Aile ve Çocuk(luk), **Türk Kültüründe Aile ve Çocuk**, Ed. Ege Akgün, Ankara, PEGEM Akademi.
- CÜCELOĞLU, D., (2022). **İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ÇELİK, A., (2021). Cinsel Gelişim, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- ÇETİNKAYA, B., (2018). **Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk: Çocuk Ruh Sağlığı**, Ankara, PEGEM Akademi.
- ÇİLİNGİR, S.K., (2018). Aile ve Çevre İlişkisi, **Çocuk ve Aile**, Ed. Rıdvan Küçükali, Ankara, Anı Yayıncılık.
- ÇOK, F., AKGÜN, G., (2021). Kişilik Gelişimi, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- DOĞAN, İ., (2016). **Türk Aile Sosyolojisi**, Ankara, PEGEM Akademi.
- DUY, B., ŞAHİN, E.E., (2021). Sosyal Gelişim, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- ERKAN, S., (2020). **Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları**, Ed. Fulya Temel, Ankara, Anı Yayıncılık.

- ESEN ÇOBAN, A., KOYUNCU ŞAHİN, M., (2020). Erken Çocuklukta Ana Babalık ve Çocuk Yetiştirme, **Türk Kültüründe Aile ve Çocuk**, Ed. Ege AKGÜN, Ankara, PEGEM Akademi.
- FERAHKAYA, H., BİLGİÇ, A., (2021). Çocuk ve Ergenlerde Ruhsal Değerlendirme, **Çocuk ve Ergen Psikiyatri Temel Bilgiler**, Ed. Necati Uzun, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- İNANÇ, B.Y., YERLİKAYA, E.E., (2022). **Kişilik Kuramları**, Ankara, PEGEM Akademi, 18. Baskı.
- KAYA, A., SEZGİN, M., (2021). Doğum Öncesinden Ergenliğe Gelişim: Temel Kavramlar, İlkeler, Faktörler, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- KORKUT OWEN, F., (2020). **Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma**, Ankara, Anı Yayıncılık, 6. Baskı.
- KULAKSIZOĞLU, A., (2022). **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- KÜÇÜKALİ, R., (2018). Aile ve Çevre İlişkisi, **Çocuk ve Aile**, Ed. Rıdvan Küçükali, Ankara, Anı Yayıncılık.
- MEYDAN, B., DENİZ, İ., DEMİR GÜDÜL, M., AKSOY, Ş.G., EKER, H., YORGUN, V., KOÇ, M., KOÇTÜRK, N., (2021), **Ergenlik ve Ergen Bireye Yaklaşım**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- OĞUZ DURAN, N., (2020). Psikososyal Gelişim Kuramı: Erik H. Erikson, **Kişilik Kuramları: Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle**, Ed. Dilek Gençtanırım, Evrim Çetinkaya Yıldız, Ankara, PEGEM Akademi.
- ÖZABACI, N., ERKAN, Z., (2019). **Aile Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış**, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 4. Baskı.
- ÖZGÜNGÖR, S., (2021). Bilişsel Gelişim, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- PAMUKÇU, B., (2020). Çocuk ve Ergenlerde Okul Reddi, **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı: Davranış Bozukluklarında Tanılama ve Tedavi Yaklaşımları**, Edi. Firdevs Savi Çakar, Ankara, PEGEM Akademi.

- SAĞLAM, H., İ., (2020). **Bir Değer Merkezi Olarak Aile**, Ankara, PEGEM Akademi.
- SANTROCK, J.W., (2018). **Adolescence**, New York, Mc Gare Hill Education, 17. Baskı.
- SOYLU, Y., MEYDAN, B., (2021). Duygusal Gelişim, **Çocuk ve Ergen Gelişimi: Çok Boyutlu Bir Bakış**, Ed. Diğdem M. Sirez, Ankara, PEGEM Akademi.
- STEINBERG, L., (2018). **Adolescence**, New York, Mc Gare Hill Education, 12. Baskı.
- ŞAHAN, H.H., UYANGÖR, N., (2021). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ed. Mustafa Çelebi, Ankara, PEGEM Akademi.
- TREMBLAY, R.E., (2009). The Development of Chronic Physical Aggression: Genes and Environments Matter from The Beginning, **Development and Prevention of Behaviour Problems From Genes to Social Policy**, Edi. Richard E. Tremblay, Marcel A.G. Aken and Willem Koops, New York, Psychology Press.
- YAVUZER, H., (2021). **Gençleri Anlamak**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YILDIRIM, İ., (2018). **Anne Baba Desteği ve Başarı: Anne Babalar Çocuklarına Nasıl Destek Olabilirler**, Ankara, Anı Yayıncılık, 3.Baskı.

MAKALELER

- AHİOĞLU LİNDBERG, E.N., (2011). “Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, cilt 19, sayı 1, ss.1-10.
- ALİKAŞİFOĞLU, M., ERCAN, O., (2009). “Ergenlerde Riskli Davranışlar”, **Turkish Archives of Pediatrics**, cilt 44, sayı 1, ss.1-6.
- ATEŞ, F.B., AKBAŞ, T., (2012). “Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 21, sayı 2, ss.337-352.
- AYDOĞDU, F., DİLEKMEN, M., (2016). “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, **Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 11, sayı 2, ss.569-585.

- BALTACI, A., (2019). “Nitel Araştıma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 5, sayı 2, ss.368-388.
- CLOUTIER, R., (1982). “Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar”, Çev. Bekir Onur, **Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)**, cilt 27, sayı 2, ss.875-904.
- COOKSEY, J.M., (2009). “İlköğretim II. Kademedede Erkek Ergen Sesinin Çalıştırılması ve Eğitilmesine Yönelik Çağdaş, Eklektik Bir Kuramın Geliştirilmesi”, Çev. O. Ozan Bilen, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 5, sayı 1, ss.154-180.
- ÇELİK, H., BAYKAL, N.B., MEMUR, H.N.K. (2020). “Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri”, **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, cilt 8, sayı 1, ss.379-406.
- ÇOK, F., (1988). “Ergen Kızlarda İlk Ayhali”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt 21, sayı 1, ss.191-201.
- DERMAN, O., (2008). “Ergenlerde Psikososyal Gelişim” **Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi**, cilt 63, sayı 1, ss.19-21.
- EKTİRİCİOĞLU, C., ARSLANTAŞ, H., YÜKSEL, R., (2020). “Ergenlerde Çağın Hastalığı: Teknoloji Bağımlılığı”, **Arşiv Kaynak Tarama Dergisi**, cilt 29, sayı 1, ss. 51-64.
- ERCAN, O., (2005). “Adölesanın Psikososyal Gelişimi”, Adölesan Sağlığı, **İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi No:43**, ss.17-21.
- ERCAN, O., ALİKAŞİFOĞLU, M., ERİNGÖZ, E. vd., (2011). “Okul Çağındaki Çocukların Sağlık Davranışları Araştırması”, **Turkish Archives of Pediatrics**, cilt 46, sayı 11, ss.15-18.
- ERYILMAZ, A. (2010). “Aile Yapısı Ergeni Mutlu Eder mi?”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 22, sayı 22, ss.21-30.
- ERYILMAZ BALLI, F., (2020). “Okul Terki Araştırmaları: Sistemik Bir Analiz Çalışması”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 10, sayı 2, ss.257-278.

- ESKİCUMALI, A., EROĞLU, E., (2014). “Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Eğitim Düzeyleri ile Çocukların Problem Çözme Yetenekleri Arasındaki İlişki”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 1, ss.165-189.
- GENÇ, Y., TAYLAN, H.H., ADIGÜZEL, Y., KUTLU, İ., (2017). “Aile İçi Şiddetin Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etkisi: Antalya Liseleri Örneği”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss.409-422.
- GENÇTANIRIM, D., ERGENE, T., (2014). “Riskli Davranışlar Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, ss.125-138.
- GENÇTANIRIM KURT, D., ERGENE, T., (2017). “Türk Ergenlerde Riskli Davranışların Yordanması”, **TEDMEM Dergisi**, cilt 42, sayı 189, ss.137-152.
- GÖKLER, R., ATAMTÜRK, E., (2021). “Ebeveynlik Rollerindeki Değişim”, **Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi**, cilt 2, sayı 2, ss. 151-177.
- GÜL, S. K., GÜNEŞ, İ. D., (2009). “Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 11, sayı 1, ss. 79-99.
- GÜLER, M., YETİM, Ü., (2008). “Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması”, **Türk Psikoloji Yazıları**, cilt 11, sayı 22, ss. 34-43.
- HALLAÇ, S., ÖZ, F., (2014). “Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, cilt 6, sayı 2, ss.142-153.
- JEAMMET, P., (2000). “Ergenlik Sürecinde Hatanın Yeri”, (Çev. Talat PARMAN), **Defter Dergisi**, sayı 41, ss.145-156.
- KILLOREN, S.E., DEUTSCH, A.R., (2014). “A Longitudinal Examination of Parenting Processes and Latino Youth’s Risky Sexual Behaviors”, **Journal of Youth anda Adolescence**, ss.1982–1993.
- KOÇ, M., (2004). “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 1, sayı 17, ss. 231-238.

- OKTAN, V., ŞAHİN, M., (2010). “Kız Ergenlerde Beden İmajı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, cilt 7, sayı 2, ss. 543-556.
- ORHAN, F., DAĞCI, A., (2015). “Ergenlikte Dini Kimliğin İnşası: Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme”, **Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt 4, sayı 7, ss.115-132.
- ÖZBAY, H.İ., (2021). “İnternet Ortamında Çocukların Korunması”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, cilt 128, sayı 253, ss.441-460.
- ÖZDEMİR, O., ÖZDEMİR, P. G., KADAK, M. T., NASIROĞLU, S. (2012). “Kişilik Gelişimi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, cilt 4, sayı 4, ss.566-589.
- PARLAZ, E. A., TEKGÜL, N., KARADEMİRCİ, E., Öngel, K. (2012). “Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci”, **Turkish Family Physician**, cilt 3, sayı 4, ss.10-16.
- PRATT, H.D., GREYDANUS, D.E., (2003). “Violence: Concepts of Its Impact on Children and Youth” **North American Journal of Pediatric Clinics**, cilt 50, sayı 5, ss.963-1003.
- SEZER, Ö., (2010). “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 7, sayı 1, ss.1-19.
- ŞANLI, D., ÖZTÜRK, C., (2015). “Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, cilt 8, sayı 4, ss.240-246.
- ŞANLI, D., ÖZTÜRK, C., (2012). “Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”, **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 32, ss.31-48.
- ŞENGÜN, M., (2007). “Ahlaki Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt 23, sayı 23, ss.201-221.
- ŞİMŞEK, H., ÇÖPLÜ, F., (2018). “Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışlar Gösterme Düzeyleri ile Okula Bağlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”,

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 4, sayı 1, ss.18-30.

TAYAN, E., GEDİK, S. D., MORKOYUNLU, Z., SÖZBİLİR, M., KONYALIOĞLU, A. C., (2019). “Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Konulu Makalalar: Tematik İçerik Analizi Çalışması”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 20, ss. 211-216.

TÖZÜN, M., (2010). “Benlik Saygısı”, **Actual Medicine**, cilt 18, sayı 7, ss.52-57.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 “Adolescent Health”, https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1, (Erişim Tarihi:05.04.2022).

URL-2 <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:13.04.2022).

URL-3 “Dünya Nüfus Günü 2022”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2022-45552>, (Erişim Tarihi:13.04.2022).

URL-5 “Bağımlılık nedir?” <https://bmyk.gov.tr/TR-67179/bagimlilik-nedir.html>, (Erişim Tarihi:18.07.2023).

URL-6 “Hane halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2022”, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587), (Erişim Tarihi:18.07.2023).

URL-7 “Türkiye Dijital 2023”, <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/HQTLP.pdf>, (Erişim Tarihi:18.07.2023).

URL-8 “Öğrencilerin Şiddet Algısı”, https://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf, (Erişim Tarihi:18.07.2023).

URL-9 “MEB 2022-2023 Yılı Çalışma Takvimi”, https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_06/08122445_calYYma_takvimi.pdf, (Erişim Tarihi:18.07.2023).

TEZLER

- AYBAK, T., (2021). “Ergenlik Dönemindeki Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadıkları Sorunlar”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel İstanbul Aydın Üniversitesi.
- BİLGİN, O., (2011). “Ergenlerde Özgüven Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.
- DİNÇEL, E., (2006). “Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- ERDEN, M., (2019). “Ergenlik Döneminde Dindarlık Eğilimi ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dicle Üniversitesi.
- KILIÇLAR, M., (2018). “Cinsel Doyum ile Beden İmajı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Işık Üniversitesi.
- KEKEÇ, A.N., (2019). “Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışları ve Algılanan Anne Baba Tutumları”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- ÖZBAY, H.M., (2000). “Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğine Başvuran Ergenlerin Kendilerini Algılamalarıyla Başvurmayanların Kendilerini Algılamalarının Karşılaştırılması”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

EKLER

Ek-1 ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın Katılımcı,

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı'nda Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Bu araştırma yüksek lisans tezidir ve Prof. Dr. Ahmet İLVAN danışmanlığı ile yapılmaktadır. Araştırmanın konusu "Ebeveynlerin ergen çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi: Nitel bir çalışma"dır.

Bu araştırma için İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında sizinle yaklaşık bir saat sürecek bir görüşme yapacağız. Bu görüşmede, sizin ergen çocuğunuz ve /veya çocuklarınıza yönelik tutum ve davranışlarınız konusunda görüşleriniz alınacaktır. Araştırmanın alt amaçları ise ergenlik dönemindeki çocukların fiziksel ve duygusal değişimlerinin sonucunda sergiledikleri davranışlarına karşı ebeveynlerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesidir. Araştırma için görüşmeler yüzyüze yapılacaktır. Araştırmaya dahil olan ebeveynler ebeveyn 1, ebeveyn 2, ... şeklinde kaydedilecek olup herhangi bir kişisel veri kayıt altına alınmayacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Görüşmede özel sorular (politik görüş, cinsel yönelim, din vb.) sorulmamaktadır. Herhangi bir nedenle cevaplamak istemeyeceğiniz sorular olursa cevap vermeyebilirsiniz. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmadan istediğiniz zaman çekilebilirsiniz. Bu durum size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Görüşmede sorulan sorulara vereceğiniz cevaplar, araştırmanın danışmanı dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları eğitim ve bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmanın tüm süreçlerinde kişisel bilgileriniz ihtimamla korunacaktır. Bu Gönüllü Katılım Formuna adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Görüşme anında konuşulanların not alınması zor olduğu için açıkça rıza gösterdiğiniz takdirde ses kayıt cihazı kullanılacaktır.

Kodlanmış verilerin yöntemsel açıdan geçerliliğini ölçme ve etik kurallar çerçevesinde hareket etme amacıyla bu veriler size geri gönderilecektir ve sizden görüşme metnini okumanız ve onaylamanız istenecektir.

Görüşme metnini teyit ettiğiniz takdirde bu metin tezde yer alacaktır. Metin üzerinde ekleme, çıkartma ve düzeltme yapabilirsiniz. Bu gönüllü katılım formunu imzalamadan önce veya daha sonra aklınıza gelebilecek olan soruları istediğiniz zaman bana sorabilirsiniz. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor. Bu görüşme ya da araştırma bittikten sonra da bana ulaşabilir ve araştırma ile ilgili soru sorabilirsiniz. Araştırmaya katılmayı tercih ediyorsanız, lütfen bu formu imzalayınız. İmzladıktan sonra size bu formun bir kopyası verilecektir.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri gösteren “Araştırma Amaçlı Çalışma Gönüllü Katılım Formu” nu okudum. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı tarafıma, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Görüşme anında ses kayıt cihazı kullanılmasına açık rızamla onay veriyorum/vermiyorum. Bu metnin imzalı bir kopyasını aldım.

Tarih:

İmza:

Katılımcının Adı, soyadı:

Tel:

Adres:

İmza:

Araştırmacı: Adı, soyadı:

Tel. E-posta:

Ek-2

EBEVEYNLERİN DEMOGRAFİK BİLGİLERİ

1. Cinsiyetiniz: Erkek ( ) Kadın ( )
2. Yaşınız: .....
3. Medeni Durumunuz: Evli ( ) Ayrılmış ( )
4. Çocuk sayınız? .....
5. Çocuklarınızın cinsiyeti ve yaşları? .....
6. Eğitim durumunuz: Okur yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )
Lisans ( ) Lisans Üstü ( )
7. Çalışma durumunuz: Çalışıyorum ( ) Çalışmıyorum ( )
8. Mesleğiniz: Memur ( ) İşçi ( ) Esnaf ( ) Emekli ( ) Ev hanımı ( )
Diğer .....
9. Genel olarak ekonomik düzeyinizi nasıl tarif edersiniz?
10. Çok iyi ( ) İyi ( ) Orta ( ) Kötü ( ) Çok kötü ( )

EBEVEYN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORU LİSTESİ

1. Ergenlik dönemi ile ilgili çocuğunuzun bedensel (fiziksel, cinsel) ve duygusal değişimleri hakkında neler düşünüyorsunuz? (Yetişkin kadın/erkek fiziğinin gelişimi, vücutta tüylenme, ilk regl dönemi, ses kalınlaşması, cinselliğini keşfetmeye yönelik davranışlar, mastürbasyon, vb.). Bu süreçte çocuğunuzda nasıl değişimlere şahit oldunuz? Bu değişimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Ergenlik dönemi ile ilgili çocuğunuzun arkadaş seçimi, arkadaşlık çevresi ve arkadaşları ile ilişkileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Arkadaşları ile ilişkide çocuğunuzda nasıl değişimlere şahit oldunuz? Bu değişimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Ergenlik dönemi ile ilgili çocuğunuzun akrabalar veya komşularınızla ilişkileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Çocuğunuzun akrabalık veya komşularla ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Ergenlik dönemi ile ilgili çocuğunuzun Cep telefonu / tablet / bilgisayar gibi cihazları kullanması hakkında neler düşünüyorsunuz?

5. Ergenlik dönemi ile ilgili çocuğunuzun ebeveyn olarak siz veya kardeşleri ile ilişkileri hakkında neler düşünüyorsunuz? Aile içi ilişkide çocuğunuzda değişimlere şahit oldunuz? Bu değişimleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. Ergen çocuğunuzun aile olarak birlikte yaptığınız etkinliklere tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Ergen çocuğunuzun okul başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz? Ergen çocuğunuzun geleceğe yönelik hedeflerini (üniversite veya bölüm seçimi, meslek seçimi, yaşam bölgesi seçimi, vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Çocuğunuzun ergenlik dönemindeki durumunu düşündüğünüzde nasıl desteklere ihtiyaç duyuyorsunuz?

Ek-3 Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 19.06.2023-88542

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-88542
Konu : Etik Onayı Hk.

19.06.2023

Sayın Elif SARI ÖZBAY

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonu'nun 08.06.2023 tarihli ve 2023/05 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Sencer GİRGİN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BS4479F2EC Pin Kodu : 89342 Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys/>
Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL Bilgi için : Tuğba SUNNETÇİ
Telefon : 444 1 428 Ünvanı : Yazı İşleri Uzmanı
Web : <http://www.aydin.edu.tr/> Tel No : 31002
Kep Adresi : iau.yazisleri@im.hs03.kep.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı soyadı : Elif SARI ÖZBAY

ÖĞRENİM DURUMU

Ön Lisans : Anadolu Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, Haziran 2019.

Lisans : İstanbul Üniversitesi Florance Nightangle Hemşirelik Fakültesi, Haziran 2005.

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER

11.03.2019- HALEN	İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu –Öğretim Görevlisi (Eylül.2022-Halen Diyaliz Prog. Bşk.)
20.07.2011 – 08.09.2014	Acıbadem Hastanesi Ameliyathane Sorumlu Hemşireliği/ADANA
10.01.2010 – 20.07.2011	Acıbadem Hastanesi Ameliyathane Klinik Eğitim Hemşireliği/ADANA
08.09.2008- 10.01.2010	Acıbadem Hastanesi Ameliyathane Hemşireliği/ADANA
18.09.2007 – 01.09.2008	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Genel Cerrahi Servisi /ADANA